

PLAN ZARZĄDZANIA TERENAMI PODMOKŁYMI W ZLEWNI RZEKI PARSEŃ

Lipiec 2003

Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty
Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie
Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Zachodniopomorskiego
Oddział Rejonowy w Koszalinie

*Przedsiębiorstwo Badań i Doradztwa
GEOMOR Sp. z o.o.*

Water Consult/NIRAS

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ 1 WSTĘP	4
STRESZCZENIE.....	8
CZEŚĆ 2 OCHRONA PRZYRODY.....	9
CZEŚĆ 3 ROZWÓJ TURYSTYKI I REKREACJI W DOLINIE RZEKI PARSETY.....	10
CZEŚĆ 4 RETENCJA WODY.....	11
CZEŚĆ 5 RETENCJA BIOGENÓW.....	12
CZEŚĆ 2 OCHRONA PRZYRODY.....	13
2.1 Wstęp.....	14
2.2 Cele.....	15
2.3 Istniejące obszary chronione.....	15
2.4 Uwarunkowania formalno-prawne.....	16
2.5 Obszary wytypowane do poddania pod ochronę.....	17
I. Źródłiska Parsęty (Rys. 2.2).....	17
II. Dolina rzeki Parsęty (Rys.2.2).....	19
III. Dolina Parsęty (od miejscowości Krosino do Osówka, od Osówka do Nowych Buślar, można by było dołączyć również zachodnie dopływy) i Dębnicy (poniżej Połczyna Zdroju) (Rys. 2.3).....	20
IV. Dolina rzeki Parsęty (Rys. 2.5).....	22
V. Wąwozy rzeki Trzebiegoszcz. 10 km na północ od Grzmiącej, pomiędzy Mieszalkami, leśniczówką Łubianką, Ujazdem i Chmielnem (Rys. 2.9).....	23
VI. Dolina Perznicy - pomiędzy Lubogoszczą, Storkowem i Kolonią Storkowo (Rys. 2.2).....	24
VII. Dolina Mogilicy - korytarz ekologiczny (Rys. 2.4).....	25
VIII. Korytarz ekologiczny Leśnicy do miejscowości Dobrowo (Rys. 2.3).....	26
IX. Dolina rzeki Pokrzywnicy (Rys.2.6).....	27
X. Dolina Radwi (Rys. 2.7).....	28
XI. Kompleks leśny – siedliska torfowiskowe (Rys. 2.8).....	30
XII – XIII. Chotla –korytarz ekologiczny (Rys. 2.8).....	30
XIV. Dolina Chocieli (Rys. 2.9).....	32
XV. Dolina Mszanki (Rys. 2.10).....	33
XVI. Jezioro Czarne (Rys. 2.2).....	35
XVII. Dalecińska Morena Kemowa.....	35

XVIII. Starorzecze Parsęty (Rys.2.7).....	36
CZEŚĆ 3 ROZWÓJ TURYSTYKI I REKREACJI.....	38
W DOLINIE RZEKI PARSETY.....	38
3.1 Wstęp	39
3.2 Cele.....	39
3.3 Istniejące plany.....	39
3.4 Opisy planowanych ścieżek rowerowych i pieszych.....	41
Powiatu Kołobrzeg.....	41
Powiat Świdwin.....	59
Powiat Białogard	61
Powiat Szczecinek.....	65
Szlaki ponadlokalne.....	65
Trasa kajakowa na rzece Parsęcie.....	72
CZEŚĆ 4 RETENCJA WODY.....	74
4.1 Wstęp.....	75
4.2 Cele.....	76
4.3 Stan obecny: istniejące plany i uwarunkowania formalno-prawne.....	76
4.4 Proponowane obszary/projekty.....	79
CZEŚĆ 5 RETENCJA BIOGENÓW.....	84
5.1 Wstęp.....	85
5.2 Stan obecny – zanieczyszczenia biogenami wód w dorzeczu.....	86
5.3 Uwarunkowania formalno-prawne.....	92
CZEŚĆ 6 FINASOWANIE.....	94
6.1 Fundusze polskie.....	95
6.2 Fundusze / środki przedakcesyjne.....	97
fizyczne:.....	103
6.3 Fundusze strukturalne UE.....	103
6.4 Banki i inne fundusze oraz instytucje.....	104

Związek Miast i Gmin Dorzecza ParseŃy kładzie w swojej działalności duży nacisk na ochronę środowiska i przyrody traktując te elementy jako konieczne nie tylko do zapewnienia dobrych warunków życia mieszkańców, ale również jako aktyw, który poprzez rozwój turystyki może przyczynić się do rozwoju gospodarczego.

W opracowanej przez Związek Miast i Gmin Dorzecza ParseŃy "Strategii Rozwoju Zrównoważonego Miast i Gmin Dorzecza ParseŃy" zakłada się między innymi stworzenie systemu obszarów chronionych i zwiększenie retencji terenów dolinowych polegające na stworzeniu naturalnych obszarów bagiennych. Cel zwiększenia naturalnej retencji wodnej obszaru dorzecza jest w Strategii połączony z celem równoczesnego podniesienia jakości wód.

Niniejszy „Plan Zarządzania Terenami Podmokłymi w Zlewni Rzeki ParseŃy” proponując poddanie pod ochronę istniejące i potencjalne tereny podmokłe jest ważnym krokiem do osiągnięcia określonego w strategii celu zwiększenia powierzchni obszarów chronionych z 2% do 25%. Osiągnięcie tego celu będzie miało miejsce przy jednoczesnym wykorzystaniu potencjału terenów podmokłych w rozwoju turystyki, retencji wody (ochrony przeciwpowodziowej) i redukcji biogenów.

Prezentowany w niniejszym dokumencie materiał stanowi jedną z najważniejszych części zainicjowanego przez ZM i GDP projektu "Zintegrowany system zarządzania terenami podmokłymi w Zlewni Rzeki ParseŃy".

Oprócz Związku Miast i Gmin Dorzecza ParseŃy (przy aktywnym wsparciu gmin członkowskich) w realizacji programu aktywnie uczestniczył Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie, oddział Koszaliński Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych województwa Zachodniopomorskiego, duńska firma Water Consult /NIRAS i GEOMOR z Gdańska.

Plan Zarządzania Terenami Podmokłymi jest rezultatem zarówno studiów i analiz istniejących już materiałów, modelowania, jak też wielokrotnych, różnorodnych badań terenowych. Zarówno metodologia pracy, jak i wielofunkcyjność mokradeł wymagała nie tylko dobrej współpracy między różnorodnymi władzami i instytucjami, ale również między różnorodnymi fachowcami: biologami, inżynierami, hydrotechnikami, specjalistami GIS itp. Dzięki tej współpracy i olbrzymiemu zaangażowaniu powstał pierwszy w Polsce, zainicjowany przez samorząd, opracowany przy aktywnym udziale administracji państwowej i samorządowej plan zarządzania terenami podmokłymi, który będzie stanowił część Planu Gospodarowania Wodami Regionu Wodnego administrowanego przez Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie.

Wymieniając uczestniczących w opracowaniu niniejszego dokumentu nie można pominąć zaangażowania organizacji pozarządowych i ich wkładu w ostateczną treść planu. Należy również podkreślić aktywny udział społeczności dorzecza ParseŃy, a przede wszystkim młodzieży, która aktywnie pomagając w inwentaryzacji terenów, również ma swój udział w ostatecznym kształcie planu.

Plan Zarządzania Terenami Podmokłymi stanowi jedną całość z opracowaniem „System Zarządzania Terenami podmokłymi w zlewni rzeki ParseŃy”, który zajmuje się uwarunkowaniami prawnymi, administracyjnymi i organizacyjnymi realizacji tych planów.

Opracowanie planu zostało sfinansowane przez Duńską Agencję Ochrony Środowiska.

W województwie Zachodniopomorskim dorzecze Parsęty jest obszarem unikalnym zarówno ze względu na dużą powierzchnię, długość rzeki, jak i na charakter dorzecza. Parsęta, będąc najdłuższą rzeką Pomorza o niezmiennym naturalnym charakterze doliny rzecznej, posiada unikalny system rzadkich i różnorodnych terenów podmokłych. Na unikalność systemu składają się: różne wielkości obszarów podmokłych, stopień zachowanej różnorodności biologicznej oraz piękno krajobrazu. W celu zapewnienia atrakcyjności turystycznej wskazanych obszarów, jak i w celu zapewnienia możliwości kontynuacji ekstensywnych praktyk rolniczych, zaproponowano objęcie ich 'łagodnymi' formami ochrony. Umożliwią one osiągnięcie na tych obszarach najważniejszego z celów: zachowanie naturalnego reżimu hydrologicznego rzeki. Jednocześnie prowadzona ekstensywna gospodarka rolna (wykaszanie łąk, wypas) na tych obszarach zapewni zachowanie najcenniejszych siedlisk gatunków roślin i zwierząt wodno-błotnych. Obecnie jednym z ważniejszych celów Wspólnej Polityki Rolnej UE jest wspieranie ekstensywnych praktyk rolniczych, dzięki którym zachowana jest różnorodność biologiczna i piękno krajobrazu. Wyznaczenie w dorzeczu Parsęty obszarów przeznaczonych na ekstensywne uprawy w celu ochrony przyrody na danym terenie zwiększa tym samym możliwości pozyskania funduszy dla użytkowników tych obszarów, zapewniając jednocześnie ekonomicznie racjonalne ich wykorzystanie.

System rzeczny Parsęty wraz z nadrzecznymi terenami podmokłymi tworzy sieć zielonych korytarzy, łączących większe skupiska ludności, a rzeka Parsęta sama w sobie łączy dwa obszary o dużym natężeniu ruchu turystycznego: Drawski Park Krajobrazowy i Kołobrzeg. Głównym celem planu w części dotyczącej rozwoju turystyki w regionie dorzecza było takie zaplanowanie sieci ścieżek w dorzeczu, by powyższe walory wykorzystać, jednocześnie uwzględniając plany lokalne opracowywane w gminach i powiatach, jak i plany regionalne opracowywane przez Wydział Turystyki Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Nadrzeczne tereny podmokłe pełnią ważną rolę w systemie rzeczonym Parsęty jako obszary, na których retencjonowana jest woda. Przy dużych przepływach w rzece duże obszary nadrzeczne są zalewane, a pojemność retencyjna tych terenów, stanowiąc niejako pojemność buforową, obniża wysokość fali powodziowej w rzece poniżej. Wyznaczenie terenów zalewowych z przeznaczeniem na retencję wodną i zwiększenie ich pojemności retencyjnej poprzez proste zabiegi hydrotechniczne (np. podniesienie dna—rzeki przez usypanie bystrotoku) może przyczynić się do ochrony przeciwpowodziowej niżej leżących miejscowości, infrastruktury zlokalizowanej na i/lub przy rzece czy terenów rolniczo cennych. Zaproponowane obszary nadrzeczne dzięki swoim parametrom morfologiczno-hydrologicznym zapewniają, iż zostanie na nich zmagazynowana optymalnie największa ilość wody podczas wysokich stanów wody w rzece. Jednocześnie dotychczasowy sposób użytkowania tych terenów pod wypas bądź koszenie może zostać zachowany, jako że rozlewy będą zjawiskami rzadkimi i krótkotrwałymi.

Tereny podmokłe posiadają zdolność usuwania azotanów w wyniku zachodzących w nich procesów. Tym samym torfowiska w dolinach rzecznych mogą być postrzegane jako filtry wód powierzchniowych, na których wody są oczyszczane z azotanów zarówno podczas wezbrań powodziowych gdy wody rzeczne infiltrują nadrzeczne torfowiska od strony rzeki, jak i w sytuacji, gdy wody spływu powierzchniowego są kierowane na tereny torfowisk przed spływem do rzeki. Na podstawie długoletnich obserwacji i pomiarów stwierdzono, iż na terenach z mniej lub bardziej rozwiniętym systemem infiltracji wód na torfowisku można usunąć rocznie do 200-300 kg azotu na hektar. Dodatkowo usuwany jest także fosfor i zanieczyszczenia pyłowe. Zachowanie terenów podmokłych w ich naturalnym stanie ma także ważne znaczenie z uwagi na ich rolę w usuwaniu azotanów z wód pochodzących z oczyszczalni ścieków, hodowli ryb czy pojedynczych gospodarstw rolnych i domostw. Renaturyzacja dolin rzecznych polegająca na przywróceniu warunków zbliżonych do naturalnych poprzez podniesienie dna rzeki, i/lub zamknięciu odpływów

rowów melioracyjnych celem umożliwienia okresowych zalewów terenów nadrzecznych może w wydajny sposób wpłynąć na zwiększenie zdolności usuwania azotu danego systemurzecznego.

Niniejszy dokument jest już trzecią wersją – wersją tzw. końcową. Druga robocza wersja „Planu Zarządzania Terenami Podmokłymi w Zlewni Rzeki Parsęty” (czerwiec 2003 roku) powstała poprzez poprawienie wersji pierwszej z marca br., w wyniku dyskusji i uwag zgłoszonych w trakcie i po warsztatach dla gmin i powiatów zrzeszonych w Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, które odbyły się w Karlinie dn. 27 lutego 2003 roku.

Rys. 1.1. Dorzecze Parsęty

Plan składa się z pięciu części: ochrona przyrody, rozwój turystyki, retencja wody, retencja biogenów i finansowanie. W Rozdziale Streszczenie przedstawiono podsumowania poszczególnych elementów składowych planu.

STRESZCZENIE

Niniejszy dokument ” Plan zarządzania terenami podmokłymi”, mając na względzie różnorodność proponowanych działań, podzielono na zasadnicze części: Ochrona przyrody, Rozwój turystyki, Retencja wody, Retencja biogenów. Dodano także dodatkowy rozdział, przedstawiając możliwości pozyskania dofinansowania realizacji wskazanych w planie projektów i działań.

CZĘŚĆ 2 OCHRONA PRZYRODY

W całym dorzeczu Parsęty występują bardzo cenne obszary przyrodnicze o wysokich walorach zasługujące na ochronę prawną. Wyznaczono 18 obszarów określając wstępnie ich granice i zaproponowano formy ochrony możliwe do wprowadzenia w jak najszybszym czasie w oparciu o decyzje samorządu (społeczności lokalnej). Z uwagi na wysokie walory przyrodnicze i konieczność zapewnienia, wielu z wymienionych obszarów, wyższej formy ochrony do czego nas zobowiązują uzgodnienia z krajami Unii Europejskiej (NATURA 2000 - dyrektywa ptasia i siedliskowa) należy docelowo utworzyć Park Krajobrazowy „Doliny Parsęty”. Szczegółowe opisy zaproponowanych obszarów znajdują się w Rozdziale 2. Poniżej, w Tabeli A, zaproponowano harmonogram zadań do realizacji planu ochrony przyrody w dorzeczu

Tabela A. Plan ochrony przyrody w dorzeczu Parsęty – harmonogram zadań

Etap	Nazwa zadania	Obszar	Uwagi
1	Opracowanie harmonogramu zatwierdzenia form ochrony przyrody w ramach planu zarządzania terenami podmokłymi w dorzeczu Parsęty i określenie priorytetów	I-XVIII	Wspólna inicjatywa Gmin
2	Złożenie wniosku o powołanie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Parsęty” co jest zgodne z planem zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego.	I, II, III, VI, XVI, XVII	Inwentaryzacja i wyznaczenie granic
3	Zorganizowanie grupy inicjatywnej w sprawie wniosku o powołaniu Parku Krajobrazowego „Dolina Parsęty”	Najcenniejsze obszary Parsęty, Radwi i Chocieli	Inicjatywa zainteresowanych Gmin i Związku
4	Powołanie Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego „Gościno” lub obszaru o wyższej randze ochronnej tj. „Rezerwatu Krajobrazowego Gościno”	IV	Wykonanie planu ochrony
5	Powołanie zespołów przyrodniczo-krajobrazowych w dorzeczu Radwi	V, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVIII	Uzgodnienia, granice, mapy, decyzje Rad Gmin
6	Wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej uzupełniającej	VIII	Możliwy rezerwat

7	Badania monitoringowe na wyznaczonych powierzchniach w celu uzyskania informacji o kierunkach przekształceń środowiska	I-XVIII	W oparciu o Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Lipiu
8	Wykorzystanie programów rolno-środowiskowych w celu zabezpieczenia wartości przyrodniczych w obszarach użytkowanych rolniczo	I-XVIII	Prace należy na obecnym etapie znacznie przyspieszyć
9	Wykształcenie zespołu doradców rolno-środowiskowych dla potrzeb realizacji programu	Dorzecze Parsęty	Koszt kursów, sale, dojazdy i wykładowcy
10	Powołanie użytku ekologicznego dla Pyski po realizacji projektu renaturyzacji mokradła	Rzeka Pysznica	Decyzja Rady Gminy
11	Dodatkowa inwentaryzacja przyrodnicza obszarów wyznaczonych do retencji wody wskazanych przez poszczególne Gminy należące do ZMiGDP	Obszary wyznaczone pod retencję wody	Ważna na terenach konfliktów np. między NGO a inwestycjami

CZĘŚĆ 3 ROZWÓJ TURYSTYKI I REKREACJI W DOLINIE RZEKI PARSEŃ

Obszar dorzecza Parsęty jest regionem atrakcyjnym turystycznie między innymi ze względu na różnorodność siedlisk spotykanych na terenach podmokłych w dolinach rzek, które charakteryzują się występowaniem wielu cennych i rzadkich gatunków roślin, zwierząt i ptaków. Kolejną atrakcją jest niezwykle bogactwo krajobrazu, zmieniającego się od wspaniałych widoków szerokiej doliny rzecznej dolnej Parsęty do zwartych kompleksów leśnych w górnym biegu rzeki. Nadrzędnym celem Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty jest wykorzystanie tych atutów w planowaniu rozwoju turystyki w regionie w zgodzie ze środowiskiem. Mając to na względzie ZMiGDP powołał grupę roboczą ds. prac nad planem rozwoju turystyki w dorzeczu, złożoną z przedstawicieli administracji samorządowej: pracowników gmin i powiatów oraz nadleśnictw. W efekcie współpracy ZMiGDP z ww. grupą został stworzony wspólny plan tras turystycznych na terenie gmin członkowskich o łącznej długości: 2000 km. Tworzeniu tras przyświecała idea ukazania ciekawych i wartościowych zakątków Dorzecza Parsęty. Zostały one podzielone na dwie grupy: lokalne i ponadlokalne. Trasy lokalne znajdują się w obrębie jednego powiatu, natomiast trasy ponadlokalne łączą trasy lokalne w jednolity system komunikacji na terenie Dorzecza Parsęty. W powiecie kołobrzeskim zaproponowano 22 trasy turystyczne o łącznej długości 745,5 km, w powiecie świdwińskim 8 tras o łącznej długości 239 km. W p. białogardzkim 6 tras o łą. dł. 107,5 km. W p. szczecineckim 1 trasa o dł. 26 km. W p. koszalińskim 3 trasy o dł. 25,5 km. Propozycja obejmuje 5 tras ponadlokalnych o łącznej dł. 651 km. Łączących 2 krainy geograficzne – pas nadmorski z Pojezierzem Drawskim. Zaproponowano także szlaki kajakowe o dł. ok. 200 km. Plan zawiera także propozycje lokalizacji małej infrastruktury turystycznej.

CZĘŚĆ 4 RETENCJA WODY

Celem maksymalnego wykorzystania potencjału retencyjnego zlewni Parsęty, który to potencjał stwarza stosunkowo duża ilość nadrzecznych terenów podmokłych, dokonano analizy danych historycznych będących w posiadaniu Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Oddział w Koszalinie. W niniejszym dokumencie, w oparciu o ww. analizę, zaproponowano 21 potencjalnych lokalizacji terenów pod retencję wody (Tabela B, Rys. 4.5 – 4.8).

Tabela B. Zaproponowane lokalizacje terenów pod retencję wody

	Nazwa identyfikacyjna obszaru	Powierzchnia
1	Osówko	1.5 km ²
2	Liśnica	0.9 km ²
3	Parsęta-Parsęcko	50 ha
4	Parsęta-Gęsia	30 ha
5	Parsęta-Krosino	50 ha
6	Parsęta- Rościno	50 ha
	DOPIŁYWY:	
7	Gęsia 1	38 ha
8	Gęsia 2	14 ha
9	Perznica	120 ha
10	Brzeźniczka 1	35 ha
11	Brzeźniczka 2	25 ha
12	Dębnica 3	22 ha
13	Dębnica 1	72 ha
14	Dębnica 2	49 ha
15	Bukowa	54 ha
16	Mogilnica 2	39 ha
17	Mogilnica 1	22 ha
18	Liśnica 1	90 ha
19	Liśnica 2	60 ha
20	Radew 1	ca 50 ha
21	Radew 2	ca 30 ha

Zaproponowane obszary nadrzeczne dzięki swoim parametrom morfologiczno-hydrologicznym zapewniają, iż zostanie na nich zmagazynowana optymalnie największa ilość wody podczas wysokich stanów wody w rzece. Jednocześnie dotychczasowy sposób użytkowania tych terenów pod wypas bądź koszenie może zostać zachowany, jako że rozlewy będą zjawiskami rzadkimi i krótkotrwałymi.

Należy podkreślić, że obszary dodatkowe (poz. 3-21 w Tabeli B) nie zostały szczegółowo zbadane pod kątem ich możliwości retencyjnych oraz oddziaływania na poszczególne elementy środowiska, stąd realizacja projektu polegającego na zaadoptowaniu któregośkolwiek z proponowanych tu obszarów pod małą retencję wymaga przeprowadzenia szeregu badań i analiz określających ich potencjał retencyjny, jak i analiz ryzyka wynikającego z potencjalnie negatywnego oddziaływania na budowlę, infrastrukturę techniczną czy rolnictwo. Należy także ocenić rodzaje oddziaływań na środowisko i ich skalę.

CZĘŚĆ 5 RETENCJA BIOGENÓW

W niniejszym opracowaniu, po przeprowadzeniu szczegółowej analizy stanu jakości rzeki Parsęty i jej dopływów pod kątem poziomu zanieczyszczeń związkami biogenicznymi – biogenami, nie zaproponowano obszarów pod retencję biogenów. Wynika to z faktu, iż obecnie w dorzeczu Parsęty zanieczyszczenie wód biogenami jest niskie, a tym samym potrzeba retencjonowania nadwyżki biogenów w zlewni tej rzeki nie jest sprawą pilną. Jednakże zwrócono uwagę na potencjalne zagrożenia mogące wystąpić w przyszłości oraz konieczność ich minimalizowania przy wykorzystaniu mokradeł - stanowią one bowiem naturalną strefę buforową pomiędzy rzeką a obszarami intensywnie użytkowanymi. Największym źródłem zanieczyszczeń wód śródlądowych i morskich wód przybrzeżnych biogenami jest rolnictwo - nie można wykluczyć zmiany praktyk rolniczych w przyszłości, tj. intensyfikacji rolnictwa szczególnie na terenach w dolnym biegu Parsęty. Spowoduje to nieuchronnie wzrost ładunku biogenów odprowadzanych z terenów rolniczych i powstanie konieczności znalezienia rozwiązania problemu wzrostu zanieczyszczeń pochodzenia rolniczego. Potencjalnym zagrożeniem dla stanu jakości wód rzeki Parsęty i jej dopływów są także istniejące i planowane ферmy tuczników zlokalizowane w jej dorzeczu. Jednocześnie należy zaznaczyć, że w przypadku wielu z zaproponowanych w Części 2 niniejszego dokumentu obszarów do poddania pod ochronę, dodatkowym efektem ich funkcjonowania będzie zwiększenie retencji biogenów w zlewni Parsęty. Swoją niemałą wkład w zwiększenie potencjału redukcji biogenów wniosą także obszary desygnowane w Rozdziale 4, których przeznaczeniem jest retencjonowanie wody.

CZĘŚĆ 2 OCHRONA PRZYRODY

2.1 Wstęp

System doliny rzeki ParseŃy jest wyjątkowy tak ze względu na charakter, jak i na wielkość dorzecza tej rzeki. ParseŃa (127 km) jest drugą pod względem długości rzeką Pomorza, a jednocześnie rzeką najmniej zmodyfikowaną działalnością człowieka spośród dużych rzek Polski. Jakość wód ParseŃy jest dobra, o czym świadczy obecność troci, jak i udana reintrodukcja łososa. Pomimo przeprowadzonych na kilku odcinkach uregulowań bieg rzeki zachował swój naturalny charakter; łąki, mokradła i podmokłe lasy mieszane tworzą w dolinie rzeki pasma siedlisk podmokłych wyjątkowych pod względem krajobrazowym, jak i różnorodności biologicznej.

Obecnie około 2% powierzchni dorzecza ParseŃy objęte jest różnymi formami ochrony przyrody. W „Strategii zrównoważonego rozwoju miast i gmin Dorzecza ParseŃy” przyjęto za cel zwiększenie powierzchni obszarów chronionych w dorzeczu tej rzeki z 2 do 25 %.

Jako obszar o dużym zróżnicowaniu biologicznym system rzeczny ParseŃy wraz z nadrzecznymi terenami podmokłymi tworzą najcenniejsze obszary w całej zlewni rzeki, na których występuje kilka cennych gatunków wymienionych w dyrektywach siedliskowej i ptasiej: żuraw, bocian czarny i zimorodek, wawrzynek wilczełyko, pełnik europejski czy storczyk plamisty (*Dactylorhiza maculata*). Gminy dorzecza ParseŃy wybrały do poddania ochronie kilka z cenniejszych tego typu obszarów, czyniąc tym samym pierwszy krok do ustanowienia spójnego programu ochrony przyrody na obszarze całego dorzecza.

Najważniejszym celem planu ochrony nadrzecznych terenów podmokłych jest oczywiście zapewnienie/ochrona różnorodności biologicznej, jednakże ochrona piękna krajobrazu doliny rzecznej także stanowi jeden z celów niniejszego planu. Z ekonomicznego punktu widzenia ochrona unikalnego środowiska doliny rzeki jest niezbędna, gdyż zapewnia ona podstawy do rozwoju potencjału turystycznego regionu. Szczegółowy opis planu rozwoju turystyki w regionie zawarty jest w Rozdziale 3 niniejszego dokumentu. Nie mniej istotnym celem zawartym w planie ochrony przyrody jest zapewnienie kontynuacji ekstensywnej gospodarki rolnej w dolinie rzeki.

W celu zapewnienia rozwoju turystycznego i kontynuacji ekstensywnej gospodarki rolnej proponowane formy ochrony na wskazanych obszarach są formami dość łagodnymi (nie obciążonymi nadmiernymi rygorami i zakazami). Podstawowym celem ochrony na tych obszarach jest zachowanie naturalnego reżimu hydrologicznego w dolinie rzeki. Mozaika siedlisk od obszarów stale zalanych (o stałym zwierciadle wody) do terenów bardziej suchych i okresowo podtapianych przez rzekę stanowi o możliwościach pojawienia się na obszarze doliny rzeki rzadkich i cennych gatunków roślin i zwierząt.

Jednakże sama ochrona nie wystarczy do zachowania różnorodności biologicznej wszystkich siedlisk. Ekstensywnie wypasane, nienawożone łąki w wyniku zaprzestania wypasu zamieniają się w zespoły wysokich ziół, zarośla trzcinowe, krzewy wierzbownic o niskim zróżnicowaniu gatunkowym. Otwarte przestrzenie w dolinie rzeki, użytkowane ekstensywnie, stanowią także o uroku danego krajobrazu, dając możliwość oglądania szerokich fragmentów doliny rzecznej. W planie ochrony przyrody szczególnie nacisk został położony na zachowanie tych obszarów użytkowanych ekstensywnie. Stąd plan ochrony przyrody zawiera także propozycje odnośnie zarządzania wskazanymi obszarami, pod kątem zapewnienia zachowania danego siedliska, np. zapewnienie wypasu na wskazanych obszarach, czy też propozycje renaturyzacji koryt rzecznych, przekształconych w wyniku działań odwadniających, poprzez podniesienie poziomu wody na tych terenach.

Poza poszukiwaniem możliwości zwiększenia dochodów z turystyki, celem Związku Miast i Gmin Dorzecza ParseŃy jest działanie na rzecz poprawy warunków zrównoważonego rolnictwa tak na obszarach chronionych, jak i w całej dolinie rzeki. Wspólna Polityka Rolna (Common Agricultural Policy - CAP) Unii Europejskiej już obecnie coraz bardziej skupia się na środkach rolno-ekologicznych, kierujących wsparcie finansowe na rolnictwo

zrównoważone. Wyznaczenie obszarów użytkowanych pod ekstensywny wypas i poddanie ich pod ochronę zwiększy możliwości rolników w ich staraniach o pozyskanie funduszy Unii Europejskiej na wypasanie, zapewni to tym samym racjonalny pod względem przyrodniczym sposób użytkowania ww. terenów z korzyścią dla samych rolników.

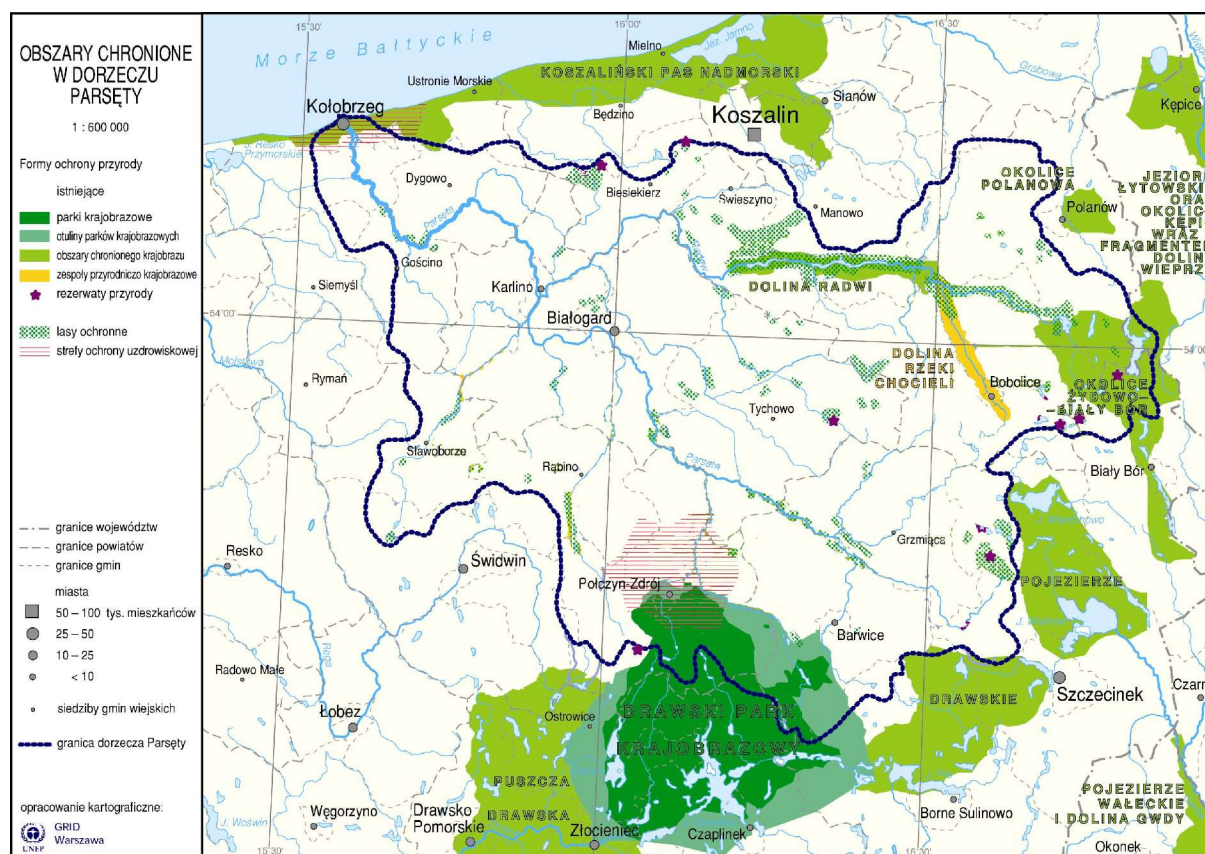
Niniejszy plan ochrony przyrody nie jest kompletny pod kątem zapewnienia właściwej ochrony wszystkich siedlisk występujących w dolinie ParseŃy. Został on opracowany na podstawie rozpoznania środowiskowego wybranych fragmentów doliny rzeki i jej dopływów (inventaryzacja objęła 20 % dorzecza ParseŃy). Wybrane, zaproponowane do ochrony obszary należy traktować jako najbardziej cenne w dorzeczu, zgodnie z naszą obecną wiedzą. W rzeczywistości bowiem te obszary najwartościowsze z punktu widzenia przyrody, być może system doliny rzeki ParseŃy nadal ukrywa przed nami. Aby więc ochronić zarówno piękno krajobrazu doliny rzeki, jak i różnorodność biologiczną tego obszaru, Związek Miast i Gmin Dorzecza ParseŃy doszedł z gminami związkowymi do porozumienia o uwzględnianiu zasad i reguł ochrony przyrody w działaniach administracyjnych oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

2.2 Cele

- Wyznaczenie obszarów do poddania pod ochronę
- Ustalenie zasad zarządzania dla wskazanych obszarów chronionych

2.3 Istniejące obszary chronione

Słaby stan opracowania przyrodniczego dla zlewni ParseŃy, odbija się na ubóstwie ustanowionych obszarowych form ochrony (Rys. 2.1). Liczba zatwierdzonych rezerwatów przyrody jest niewielka i liczy 7-8 obiektów. Jedynym rezerwatem położonym w centralnej części zlewni jest leśny rezerwat Cisy Tychowskie. Dwa rezerwaty - florystyczny Wierzchomińskie Bagno i faunistyczny Jez. Parnowo znajdują się w strefie północnego wododziału zlewni; pierwszy z nich stanowi okno hydrograficzne między zlewniami ParseŃy i Czerwonej. Sześć następnych rezerwatów - 5 jezior lobeliowych (Iłowatka, Szare, Kiełpino, Piekiełko i Głębokie) oraz leśny rezerwat Buczyzna znajdują się w bezodpływowej strefie Pojezierza Bytowskiego, już poza właściwą granicą zlewni ParseŃy.

Rys 2.1. Stan istniejący - obszary chronione w Dorzeczu Parsęty

Do innych zatwierdzonych form ochrony obszarowej obejmujących fragmenty dorzecza Parsęty należy wymienić: Drawski Park Krajobrazowy, w skład której północnej części wchodzi część zlewni górnej Dębicy z Wogrą, Obszar Chronionego Krajobrazu "Okolice Żydowo - Białý Bór" ze zlewnią górnej Radwi, obszar chronionego krajobrazu "Dolina Radwi" to dolina środkowego odcinka Radwi ze zbiornikami zaporowymi, obszar chronionego krajobrazu "Koszaliński Pas Nadmorski" obejmujący ujście Parsęty do morza w Kołobrzegu i zespół przyrodniczo - krajobrazowy "Dolina rzeki Chocieli".

Na omawianym obszarze wykazano 88 zatwierdzonych i 58 projektowanych użytków ekologicznych. Zatwierdzone użytki to małe fragmenty ekosystemów nieleśnych na obszarach znajdujących się w administracji Lasów Państwowych (dane na koniec roku 2000).

Z zatwierdzonych pomników przyrody należy wymienić 76 pomnikowych drzew lub ich grup (aleje przydrożne, cmentarze, parki) i 21 głązów narzutowych objętych ochroną. Spośród pomnikowych drzew przeważają dęby (25), lipy (13) i różnogatunkowe grupy drzew (16). Znalaziono również pomnikowe buki, świerki, bluszcze, graby, jesiony, klony, sosny i topole oraz po 1 kasztanowcu i żywotniku (dane na koniec 2000). Liczba drzew pomnikowych często podlega zmianom, wprowadza się nowe, ale starsze drzewa też ulegają wywrotom czy połamaniu głównych konarów i są wtedy zwykle zdejmowane z listy drzew pomnikowych.

2.4 Uwarunkowania formalno-prawne

Podstawa prawną przy ustanawianiu właściwych form ochrony przyrody dla wytypowanych obszarów jest Ustawa z dnia 16 października 1991 o ochronie przyrody z późniejszymi zmianami (ostatnie zmiany 06.04.2002, Dz. U. z 2001 Nr 110 poz.1189). Zaproponowano następujące formy ochrony przyrody (art. 13. ust. 1):

- uznanie określonego obszaru za rezerwat przyrody (wojewoda/minister w imieniu wojewody),
- utworzenie parku krajobrazowego (wojewoda),
- wyznaczenie obszarów chronionego krajobrazu (wojewoda)
- wprowadzenie ochrony w drodze uznania za pomnik przyrody, stanowisko dokumentacyjne, użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (wojewoda, rada gminy).

Dodatkowo przy ocenie i waloryzacji przyrodniczej zastosowanie mają przepisy w sprawie określenia rodzajów siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001 Dz. U. Nr 92 poz.1029) i o ochronie gatunkowej roślin i zwierząt (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2001 w sprawie określenia listy gatunkowej roślin rodzimych i ...- Dz. U. Nr 106 poz.1167 oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 września 2001 w sprawie określenia listy gatunków zwierząt rodzimych dziko ..., Dz. U. Nr 130 poz.1456).

Zaproponowane formy ochrony, przy jednoczesnym zapewnieniu właściwego sposobu zarządzania cennymi siedliskami, w minimalnym stopniu ograniczają możliwości prowadzenia działalności gospodarczej w regionie.

2.5 Obszary wytypowane do poddania pod ochronę

Poniżej zaprezentowano opis XVIII obszarów o zróżnicowanych powierzchniach i walorach przyrodniczych obejmujących florę i faunę wraz z krajobrazem. W skali Pomorza obszary te zasługują na wyróżnienie by zaproponować dla nich ochronę prawną o randze parku krajobrazowy „Dolina Parsęty”. Zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego planuje się powołanie w dolinie Parsęty, Pokrzywnicy, Radwi i Chocieli obszary chronionego krajobrazu. Wykonany plan jednak potwierdza znaczne wyższe walory przyrodnicze zasługujące właśnie na powołanie parku krajobrazowego. Z uwagi na czas potrzebny dla prac legislacyjnych należy jak najszybciej podjąć doraźne kroki by zabezpieczyć najcenniejsze walory przyrodnicze przed degradacją i nieplanowanymi inwestycjami oraz powołać decyzjami Rad Gmin możliwe formy przyrody jak zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i użytki ekologiczne. Proponowany status ochronny dla wielu wyznaczonych terenów należy do tak zwanych „miękkich” form ochrony przyrody i do czasu powołania Parku Krajobrazowego Dolina Parsęty takie rozwiązanie wydaje się celowe.

I. Źródłiska Parsęty (Rys. 2.2)

•Ogólna charakterystyka

Źródła Parsęty znajdują się na łąkach koło Parsęcka na wysokości 138 m n.p.m. Dolina górnego odcinka jest dość rozległa i ma kształt rynny o stosunkowo łagodnych stokach. Do zespołu przyrodniczo-krajobrazowego włączono znacznie większy obszar niż tylko źródłiska w okolicy Parsęcka. W obszarze źródłiskowym Parsęty mamy wiele cennych obiektów o różnym stopniu przekształceń o charakterze antropogenicznym od regulacji rzek, melioracji i eksploatacji torfowisk. Można tu z czasem przedstawić cały zespół obiektów przyrodniczych zdegradowanych i również obiektów o potencjalnych możliwościach regeneracyjnych. Wśród potencjalnie ważnych przyrodniczo obiektów należy wymienić trzęsawiska, zarośla wierzbowe, świeże łąki, żywe torfowiska mszarne, źródłiska i lasy łęgowe w obrębie zlewni Żegnicy, zdolne do regeneracji torfowisko wysokie zwane „Chwalimskie Bagno” z wrzoścem bagiennym. Dalej spotkamy tu jeziora dystroficzne, bory bagienne i brzeziny, kwaśne buczyny, grady i dąbrowy.

W trakcie inwentaryzacji na wybranych powierzchniach w dolinie górnej Parsęty stwierdzono, że dominują tu gatunki z klasy jednoliściennych: turzyce, trawy, sity, sitowie leśne oraz z klasy dwuliściennych: pokrzywa zwyczajna (*Urtica dioica*) oraz wiązówka błotna (*Filipendula ulmaria*).

Pozostałe zinventaryzowane gatunki występowały z wyraźnie mniejszą liczebnością i pokryciem, często jako gatunki przechodzące. Rowy melioracyjne oraz koryto rzeki niosą wody bez widocznej zawiesiny poza przyborami o słabym nurcie gdzie występują gatunki wodne i wodno-błotne takie jak: rzęsa drobna i trójrowkowa oraz rzęśl (*Callitriche palustris*). Obszary o stosunkowo niskim poziomie wód w dłuższym okresie zajmują głównie trawy z dominującym śmiałkiem darniowym (*Deschampsia caespitosa*), gatunkiem charakterystycznym dla osuszanych torfowisk. Znaczna część doliny ma charakter torfowiska niskiego z dużymi płatami turzyc głównie *Carex acutiformis*. Duże, zwarte płyty tworzą gatunki zióloroślowe takie jak pokrzywa zwyczajna, wiązówka błotna wraz z komponentami: przytulią czepną (*Galium aparine*) i bagienną (*Galium palustre*), komonicą błotną (*Lotus uliginosus*), groszkiem żółtym (*Lathyrus pratensis*), wyką ptasią (*Vicia cracca*) oraz przetacznikiem ożankowym (*Veronica chamaedrys*). Dolinę pokrywają zbiorowiska łąkowe, częściowo zabagnione, o charakterze użytkowania ekstensywnego. Znaczna część powierzchni porastają zbiorowiska turzyc wysokich należących pod względem fitosocjologicznym do zespołu *Caricetum acutiformis*. Towarzyszą mu pojedynczo występujące liczne gatunki z klasy *Molinio-Arrhenatheretea* typowe dla łąk mokrych i częściowo zabagnionych, jednak ich udział w zbiorowisku jest niewielki.

Wśród ryb stwierdzono w nurcie Parsęty wyłącznie cierniki (*Gasterosteus aculeatus*), a zdecydowanie ciekawszą ichtiofaunę zastano dopiero w dopływie Żegnicy tuż przy jej ujściu do Parsęty. Stwierdzono tam występowanie 3 gatunków: ciernika (*Gasterosteus aculeatus*), kielbia (*Gobio gobio*) i strzebli potokowej (*Phoxinus phoxinus*) będącej pod ochroną gatunkową. Brak gatunków reofilnych w górnej Parsęcie w okolicach źródeł jest efektem wykonania regulacji na tym odcinku. Jedynym przedstawicielem ichtiofauny okazał się ubikwistyczny (wszędobylski) ciernik. Płazy były spotykane w rowach melioracyjnych i to głównie gatunki dość pospolite na naszym terenie: żaba moczarowa (*Rana arvalis*), żaba trawna (*Rana temporaria*), żaba jeziorkowa (*Rana lessonae*), żaba zielona (*Rana esculenta*) i ropucha szara (*Bufo bufo*). Wśród gatunków ptaków związanych z obszarami podmokłymi zastaniemy gatunki związane z zaroślami wierzbowymi, płatami turzycowisk i oczeretów jak: potrzos (*Emberiza schoeniclus*), dziwonia (*Caprodacus erythrinus*), trznadel (*Emberiza citrinella*), cierniówka (*Sylvia communis*), piegża (*Sylvia curruca*), pokrzewka ogrodowa (*Sylvia borin*), zaganiacz (*Hippolais icterina*), potrzyszcz (*Miliaria calandra*), remiz (*Remiz pendulinus*), pokląskwa (*Saxicola rubetra*). Gatunki wymagające potwierdzenia to rokitniczka (*Acrocephalus schoenobaenus*), trzcinniczek (*Acrocephalus scirpaceus*) oraz trzcinnik (*Acrocephalus arundinaceus*).

•Propozycja statusu ochronnego

Zaproponowano by w kompleksie zespołu przyrodniczo –krajobrazowego o nazwie „Źródła Parsęty” (nazwa proponowana) znalazł się lewobrzeżny dopływ Kluda z torfowiskiem Chwalimskim. Przy takiej koncepcji na niewielkim obszarze zastaniemy mnogość środowisk w postaci mozaiki, głównie za sprawą antropogenicznych przekształceń. W ramach tego obszaru proponuje się by ustanowić użytek ekologiczny dla obszaru zmeliorowanego poniżej miejscowości Parsęcko. Następnie rezerwat przyrody dla terenów źródeł Parsęty powyżej miejscowości Parsęcko i Torfowiska „Chwalimskie Bagno”. Inwentaryzacja szczegółowa winna potwierdzić lub nie zasadność utworzenia rezerwatów. Niewykluczone, że aby przywrócić walory przyrodnicze tych terenów najpierw trzeba będzie wykonać szereg zabiegów z zakresu czynnej ochrony przyrody. Na całym obszarze można zaplanować ścieżki przyrodnicze z licznymi przystankami zaopatrzonymi w tablice informacyjne.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i w miarę możliwości zrezygnowanie z regulacji by uwolnić rzekę i zapoczątkować naturalne procesy hydrologiczne,
- b.strefa ekotonowa winna zostać stopniowo odtwarzana, co zabezpieczy przed przenikaniem do koryta rzeczno nadmiernego ładunku biogenów ze spływu obszarowego,
- c.fragmenty najwartościowszych pozostałości po ekosystemach leśnych winny być poddane szczególnej ochronie,
- d.ochrona ekosystemów bagiennych metodami czynnymi, tj. koszenie i wypasy,

e.wprowadzenie w obszarach źródliskowych form ochrony czynnej poprzez właściwe uregulowanie stosunków wodnych i przywrócenie tradycyjnych sposobów użytkowania,

•Powiązania funkcjonalne z innymi sąsiednimi obszarami

Wyznaczony obszar jest powiązany z wartościowymi obszarami wodno-błotnymi znajdującymi się w dolnych partiach Parsęty w okolicach dopływów Perznicy, Trzebiegoszczy, czy Łozicy i kompleksem jezior wokół Jeziora Wierzchowo. W kierunku południowym znajduje się rezerwat przyrody „Torfowisko Ciemino” o wyjątkowych walorach przyrodniczych nie tylko związanych z torfowiskiem typu wysokiego kopułowego, ale też z bogatą fauną bezkręgową i awifauną.

II. Dolina rzeki Parsęty (Rys.2.2)

•Ogólna charakterystyka

Jest to kompleks roślinności z przewagą formacji leśnej – borów mieszanych, borów suchych i lasów mieszanych. Przeważają na tym obszarze lasy naturalne. Ważnym faktem jest występowanie siedlisk ujętych w dyrektywach Unii Europejskiej. W Parsęcie występuje fitocenoza włosieniczników (*Ranunculon fluitans*), a na jej obrzeżach i nad dopływami źródlika i łęgi wiązowo – jesionowe oraz łęgi jesionowe. Ważny układ ekologiczny stanowią też olsy i łozowiska. Na całym obszarze występuje wiele gatunków roślin chronionych i zagrożonych wyginięciem, np. podejźrzon księżycowy, widłaki, storczyki i inne. Wiele jest starych okazów krzewów.

Pod względem faunistycznym obszar ten jest szczególnie bogaty w mozaikę ekosystemów (co jest związane z bardzo dobrze zachowaną, zróżnicowaną młodogłacjalną rzeźbą terenu) – liczne są tutaj małe śródpolne i śródleśne oczka wodne mające kapitalne znaczenie szczególnie dla płazów, ale i dla ptaków (np. żuraw, błotniak stawowy, derkacz, przepiórka) w tym również jako tereny łowieckie orlika krzykliwego, myszołowów, kań czy bocianów białych (gniazdujących w pobliskich wioskach). Uprawiane pola oraz ugory i łąki są ostoją derkaczy, przepiórek oraz aktualnie stosunkowo rzadko spotykanych kuropatw. Liczne kępy zadrzewień i przydrożne aleje są miejscem występowania zarówno gatunków chronionych – głównie ptaków ale i również owadów (trzmiele, pszczołowate), dla których działalność eksploatacyjna człowieka stworzyła suboptymalne biotopy takie jak np. żwirownia w Sulikowie, bardzo chętnie wykorzystywane przez ww. owady. Mozaika pól – zadrzewień – oczek wodnych stwarza również bardzo dobre warunki dla zwierząt łownych (sarny, dziki), które w okresie lata tutaj szukają schronienia i spokojnego miejsca wyprowadzania młodych.

Rosnąca w rejonie wyniesienia Gardzkiej Góry kilkuset hektarowa kępa lasów mieszanych z dużym udziałem buka i innych liściastych, jest z kolei miejscem lęgów orlika krzykliwego, myszołowa, jastrzębia gołębiarza, siniaka. Spośród najcenniejszych gatunków stwierdzonych na ww. obszarze wymienić należy zamieszczone w załączniku II do Dyrektywy Habitatowej: przeplatka aurylnia, grzebiuszka ziemna, rzekotka drzewna, ropucha zielona, żaba moczarowa, kumak nizinny, jaszczurka zwinka, karlik małutki, gacek brunatny, kumak, tchórz. Skład wymienionych tutaj gatunków zwierząt potwierdza szczególnie istotne znaczenie tego obszaru dla płazów i gadów, które znajdują tutaj wspaniałe warunki do rozwoju – miejsca godów i rozmnażania jak i tereny łowieckie. Istotnym jest również brak większych (o większym natężeniu ruchu) barier liniowych – komunikacyjnych, które mogłyby powodować wysokie straty w okresie migracji. Łącznie na tym terenie zinwentaryzowano 115 gatunków kręgowców, w tym 9 gatunków ryb, 10 gatunków płazów, 5 gatunków gadów, 66 gatunków ptaków i 25 gatunków ssaków.

•Propozycja statusu ochronnego

Proponuje się objęcie obszarem chronionego krajobrazu „Dolina Rzeki Parsęty” rynny dolinowej rzeki Parsęty i przyległych drzewostanów na lewym brzegu rzeki należących do Nadleśnictwa Połczyn i Nadleśnictwa Czaplinek. Północny kraniec proponowanego obszaru leży przy moście na Parsęcie na południowych obrzeżach Krosina. W skład obszaru wchodzi kompleks leśny Nadl. Połczyn a mianowicie oddziały Obrębu Krosino oraz lasy Nadleśnictwa Czaplinek, położone na południe od mostu na Parsęcie Wielawino – Stary Chwalim, oddziały

Obrebu Piława, tj. do mostu Nowy Chwalim – Storkowo. Ponadto jako istotne pod względem krajobrazowym a bezpośrednio połączone z doliną ParseŃy za godne włączenia w granice ww. obszaru uznaje się tereny położone pomiędzy wioskami:

Kaźmierzowo – Sulikowo – Ostrowąsy oraz,

St. Chwalimem – Knyki – Nowym Chwalimem a Chwalimkami.

Przedmiotem i celem ochrony na tym obszarze winny być: szata roślinna oraz krajobraz doliny rz. ParseŃy - krajowego korytarza ekologicznego, a także układy biocenoryczne całego kompleksu doliny i krawędzi zalesionej tej rzeki. Wijąca się wśród terenu leśnego rzeka, tworząca liczne zakola i starorzecza, z charakterystyczną roślinnością nadrzeczną, przechodzące stopniowo w gatunkowo urozmaicone drzewostany leśne bądź też w zapuszczone częściowo łąki, tworzy biologicznie bardzo ciekawy obszar, zasiedlony przez liczne gatunki zwierząt.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się takimi zasadami, aby uniknąć następujących zagrożeń:

1. Obniżanie poziomu wody gruntowej w otoczeniu rzeki.
2. Regulacja i zabudowa brzegów rzeki i potoków wpływających do ParseŃy
3. Budowa stawów rybnych w dolinie ParseŃy
4. Brak ekstensywnych form gospodarki łąkowej i pastwiskowej i związana z tym sukcesja zmierzająca w kierunku wykształcenia trwałego ekosystemu leśnego
5. Wycinka starych drzew i krzewów.

Winno ono uwzględniać także przedstawione poniżej wskazania konserwatorskie i planistyczne:

- utrzymanie ekosystemu w stanie najmniej zmienionym;
- zakaz lokalizacji obiektów wielkokubaturowych, stopniowa likwidacja istniejących napowietrznych linii energetycznych (docelowe przejście kablem podziemnym);
- zakaz melioracji osuszających;
- zakaz usuwania istniejących zadrzewień śródpolnych, utrzymanie istniejących alei przydrożnych;

UWAGI:

Na obszarze tym znajduje się 5 istniejących użytków ekologicznych, ponadto biegnie wzdłuż rzeki ParseŃy korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym – dolina ParseŃy (5 km).

III. Dolina ParseŃy (od miejscowości Krosino do Osówka, od Osówka do Nowych Buślar, można by było dołączyć również zachodnie dopływy) i Dębnicy (poniżej Polczyna Zdroju) (Rys. 2.3)

•Ogólna charakterystyka

Tereny objęte zaproponowanym zespołem przyrodniczo-krajobrazowym o nazwie „Osówko” znajdują się w obszarze Pradoliny Pomorskiej. Znajduje się tu wiele siedlisk wpisanych na listę Dyrektywy Habitatowej (DH). Rzeka na tym odcinku silnie meandruje i tworzy liczne starorzecza. Zastaniemy tu torfowiska, lasy łąkowe, zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, ekstensywnie użytkowane łąki świeże, rozległe lasy łąkowe, łągi olszowo-jesionowe, bogate florystycznie łągi wiązowo-jesionowe, podgórskie łągi jesionowe, grady i buczyny w tym żyżne postaci buczyn o charakterze źródliskowym na krawędziach i zboczach dolin.

Dla najcenniejszego krajobrazowo fragmentu całego zespołu proponuje się utworzenie rezerwatu krajobrazowego obejmującego dolinę ParseŃy i dolnej Dębnicy. W obszarze doliny rzecznej nadal znajdują się dęby o walorach drzew pomnikowych, np. w okolicach Rudna nad Dębnicą. Do niezwykle cennych elementów ParseŃy na tym obszarze należy zaliczyć wszelkie formy morfologiczne koryta rzecznej w różnym stadium rozwinięcia. Daje to olbrzymią liczbę siedlisk wodnych i wodno-błotnych. W dolinie rzecznej w okolicach Osówka zachowały się jeszcze tradycyjne systemy wypasów i ekstensywne użytkowanie łąk.

Awifauna łąkowa w ramach starorzeczy, podmokłych trzcinowisk i rozlewisk nadrzecznych reprezentowana jest przez gatunki takie jak kokoszka wodna, łyska głowienka. Natomiast na odkrytych

łąkach i torfowiskach stwierdzono świergotka łąkowego, derkacza, czajkę, pliszkę żółtą oraz błotniaki stawowe i łąkowe. W niektórych obszarach awifaunę uzupełniają gatunki z dominacją skowronka, pokląskwy i potrzescza. Na terenach gdzie wzrasta udział zakrzewień awifauna wzbogaca się o potrzosa, łozówkę, świerszczaka, strumieniówkę, dziwonię, cierniówkę, i trznadla. Gdy na obszarze wzrasta udział drzew pojawiają się gatunki typowo leśne. Ze środkowym biegiem Parsęty związanych jest wiele gatunków rzadkich w skali nie tylko Pomorza. Należą do nich orlik krzykliwy, bąk, bocian czarny, kania czarna, błotniak stawowy, błotniak popielaty, żuraw, szlachar, zimorodek, dzięcioł czarny, lerka, świergotek polny, gąsiorek, muchołówka mała. Dane te potwierdzają, że teren ten ma ponadlokalne znaczenie dla wielu gatunków ptaków.

Odcinek rzeki w omawianym obszarze jest ważny z punktu widzenia rozrodu ryb łososiowatych, które dodatkowo wykorzystują dopływy w celu odbycia tarła. Do gatunków stale rozradzających się w rejonie Osówka należy łosoś (*Salmo salar*), troć (*Salmo trutta*), pstrąg potokowy (*Salmo trutta* m. *fario*) i lipień (*Thymallus thymallus*).

•Propozycja statusu ochronnego

Zaproponowany system ochrony powinien w wystarczający sposób zabezpieczyć trwałość zjawisk przyrodniczych w obszarze zespołu przyrodniczo-krajobrazowego „Osówko”. Wysoka różnorodność siedlisk wodnych i wodno-błotnych i brak barier ekologicznych pozwala organizmom na swobodne przemieszczanie się w ramach wytyczonego obszaru. Obszar nadaje się do bardzo dobrego zagospodarowania turystycznego, praktycznie wszelkich form aktywności, od pieszej wzdłuż cennych widokowo rejonów doliny rzecznej, po trasy rowerowe w lasach od strony południowej. Nawet obecnie wiele dróg leśnych nadaje się do łatwego zagospodarowania i urządzenia. Obszar zaplanowanego zespołu przyrodniczo-krajobrazowego należy do silnie pofałdowanych i wraz z pasmami wzniesień o nazwie Ponikiejskie Góry i licznymi oczkami wodnymi z gatunkami flory chronionymi mogą stanowić niebywałą atrakcję turystyczną oraz możliwość prowadzenia edukacji ekologicznej. Obszar Starego Dębna jest tak niezwykle w skali całego dorzecza Parsęty, że warto rozważyć możliwość zainstalowania tam specjalnego pomostu w celu udostępnienia najbardziej malowniczych zakątków tego obszaru, niedostępnych dla człowieka praktycznie cały rok.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach,
- b.zaniechanie regulacji rzek na tym odcinku i pozostawienie naturalnej roślinności nadbrzeżnej powstającej spontanicznie,
- c.ochrona drzew starych i dziuplastych,
- d.ochrona ekosystemów łąkowych metodami czynnymi, tj. koszenie i wypasy,
- e.ekosystemy leśne na stoku doliny winny być poddane ochronie po uprzedniej waloryzacji i ewentualnej przebudowie,
- f.szczególna ochrona cennych fragmentów biotopów leśnych związanych z dnem doliny rzecznej, ze względu na bardzo bogatą awifaunę.

•Powiązania funkcjonalne z innymi sąsiednimi obszarami

Dzięki dopływowi Dębnicy obszar „Osówka” jest częścią korytarza ekologicznego dla terenów wysoczyznowych Drawskiego Parku Krajobrazowego. Dębica w jej górnych biegach jest rzeką z licznymi, bardzo cennymi przyrodniczo rejonami, z których część jest objęta ochroną rezerwatową.

IV. Dolina rzeki Parsęty (Rys. 2.5)

•Ogólna charakterystyka

Obszar doliny Parsęty, pomiędzy mostami w Bardach i Ząbrowem, znajduje się na granicy pomiędzy równiną Gryficką a równią Białogardzką. Rzeka Parsęta na tym obszarze przecina wysoczyznę morenową, której wysokość dochodzi do 30 m n.p.m. W wyznaczonym obszarze znajdują się liczne wzgórza morenowe, niektóre o wysokości powyżej 50 m n.p.m., na przykład w okolicach miejscowości Skronie. Wyznaczony obszar obejmuje całość doliny rzecznej, od strony północnej ograniczony mostem w Ząbrowie i krawędzią doliny a od strony południowej mostem na drodze Bardy-Karlino i podobnie krawędzią doliny z pewnymi modyfikacjami. Zwykle granice pokrywają się z obszarami leśnymi.

Morfologicznie dolina rzeczna w tym rejonie jest doskonale zachowana. Rzeka w niewielu miejscach podlegała regulacji, na dnie doliny zachowały się liczne starorzecza. Stoki doliny są porośnięte lasami mieszanymi. W niższych partiach lasy mają charakter olsu, szczególnie w dolinkach mniejszych dopływów uchodzących na tym odcinku do Parsęty jak np. Gościnki. Brzegi rzeki są porośnięte olchą i zaroślami wierzbowymi. Dno jest kamieniste, a szerokość rzeki w tym miejscu wynosi od 25 do 35 m.

Podstawowym siedliskiem spotykanym w obszarze proponowanym do ochrony są zbiorowiska związane z samą rzeką, jak włosieniczników (*Ranunculion fluitantis*) czy dnem doliny jak torfowiska przejściowe i trzęsawiska (*Caricion lasio carpa*) oraz olsy i łożowiska (*Alnetum aglutinosa*). Siedliska te są poddane ochronie na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001 (Dz. U. z dnia 3 września 2001, Nr 92 poz.1029) oraz są wymienione w dokumencie Natura 2000. Obszary leśne stoku doliny zachowują siedliska cenne dla wielu gatunków chronionych, w tym storczyków. Awifauna lęgowa doliny Parsęty wynosi 34 gatunki ptaków wodnych. Należy założyć, że jest to lista niepełna, gdyż łącznie w rzekach pomorskich stwierdza się gniazdowanie 65 gatunków. Do najbardziej interesujących gatunków ptaków zasiedlających dolne partie rzeki należą bąk, cyranka, krakwa, płaskonos, gągoł, kania czarna, kania rdzawa, bielik, błotniak stawowy, błotniak łąkowy, wodnik, derkacz, żuraw, sieweczka rzeczna, czajka, kszyc, samotnik, zimorodek, świergotek łąkowy, pliszka żółta, świerszczak, strumieniówka, brzęczka, trzciniak, remiz, dziwonia.

W oparciu o obserwacje hydrologiczne w Bardach (25,0 km biegu rzeki) widać wyraźnie dwa okresy średnich przepływów miesięcznych. Wyższe od wartości średnio rocznych obejmują okres od listopada do kwietnia i w okresie od maja do października mamy średni przepływ miesięczny niższy od średnio rocznego. Przepływ średnioroczny kształtuje się na poziomie około 26,6 m³/s. Obszary użytków zielonych znajdujących się pomiędzy Ząbrowem i Bardami mają powierzchnię około 130 ha i obecnie nie są użytkowane. Ostatnie wypasy i zbiory traw wykonano pod koniec lat 90-tych zeszłego wieku. Obecnie tereny te należą do zdegradowanych tworząc duże płaty turzycowisk poprzepłatanych zaroślami wierzbowo-olchowymi. Miejscami pojawiają się coraz bardziej rozległe płaty trzciny pospolitej. Na znacznej części tych łąk wody gruntowe mają wysoki poziom. Przy wysokich stanach wód obszary te często znajdują się pod wodą.

•Propozycja statusu ochronnego

Proponuje się by obszar ten zachować w stanie naturalnym w randze rezerwatu krajobrazowego. Celem ochrony jest zachowanie naturalnych form morfologicznych doliny rzecznej i utrzymanie w stanie użytkowania ekstensywnego łąk nadbrzeżnych, w celu ochrony ptactwa wodno-błotnego. Wysoki stan wody i jego naturalna zmienność warunkuje ukształtowanie się typowych siedlisk dla rzadkich roślin i zbiorowisk nadrzecznych. W chwili obecnej tereny te zamieszkuje kilkadziesiąt gatunków wpisanych do dokumentu Natura 2000. Najcenniejszym walorem tych obszarów są potencjalne siedliska dla rzadkich roślin i zwierząt oraz korzyść ekologiczną. Odcinek rzeki jest miejscem tarła rzadkich gatunków ryb łososiowatych.

Obszary rezerwatu winny być dopuszczone do wybranych form turystyki jak: wędkarstwo sportowe (np. określona liczba licencji), szlak kajakowy, spływ tratwą, ścieżki rowerowe. Istnieje możliwość utworzenia szlaku dla kwalifikowanych sportów rowerowych tzw. rowerów górskich, poza strefą bezpośredniego oddziaływania na rzekę (chronione buforem zwarte pasmo lasów). Na moście w Bardach jest punkt reperowy państwowego monitoringu rzek. Można w tym miejscu zorganizować punkt informacyjny o jakości środowiska przyrodniczego rzeki Parsęty wspólnie z miejscem wypoczynku, przystanią i pochylnią dla kajaków.

Obszar charakteryzuje się dużymi możliwościami w retencji biogenów na terenach zalewanych łąk, ochrona przeciwpowodziowa drugorzędna.

- Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a) utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach,
- b) zaniechanie regulacji rzek na tym odcinku, i pozostawienie naturalnej roślinności nadbrzeżnej powstającej spontanicznie,
- c) ochrona drzew starych i dziuplastych,
- d) ochrona ekosystemów łąkowych metodami czynnymi: tj. koszenie i wypasy,
- e) otoczenie szczególną troską turzycowisk mszystych i mechowisk, ograniczenie do minimum form użytkowania,
- f) ekosystemy leśne na stoku doliny winny być poddane ochronie po uprzedniej waloryzacji, zakłada się stopniową przebudowę drzewostanów tam gdzie fitocenoza została zniekształcona, odtwarzanie naturalnych siedlisk związanych z glebami i stosunkami wodnym.

- Powiązania funkcyjne z innymi sąsiednimi obszarami

Utworzenie rezerwatu krajobrazowego „Gościno” (propozycja nazwy) pozwoli na ochronę najcenniejszych siedlisk w dolnej Parsęcie. Będzie on powiązany funkcyjnie z łąkami pod Zieleniewem oraz mokradłem znajdującym się po wschodniej stronie Kołobrzegu tzw. „Słone bagno” (użytek ekologiczny). W górę rzeki obszar proponowany do ochrony będzie powiązany poprzez sprawnie funkcjonujący korytarz ekologiczny rzeki Parsęty (brak baraży) z mokradłem na dopływie Pyski i dalej powyżej Karlina do obszaru nr VIII. Obszar ten jest proponowany jako powiększający istniejący obecnie Obszar Chronionego Krajobrazu "Dolina Radwi".

Powiązania funkcjonalne proponowanego rezerwatu dotyczą także obszarów przyległych cennych przyrodniczo związanych z dopływem Gościnka jak i mszarem przejściowym śródleśnym na dziale wodnym Parsęty (Nadl. Gościno, Obr. Gościno, Oddz. 214 g), oraz brzeźniakiem na mszarze w okolicach miejscowości Wartkowo, mszarem przejściowym w Robuniu ze stanowiskiem wrzośca bagiennego (*Erica tetralix*) i mszarem sosnowym śródpolnym w miejscowości Poblocie Małe.

V. Wąwozy rzeki Trzebiegoszcz. 10 km na północ od Grzmiącej, pomiędzy Mieszalkami, leśniczówką Łubianką, Ujazdem i Chmielnem (Rys. 2.9)

- Ogólna charakterystyka

Wcześniej już proponowano dla tego obszaru utworzenie zespołu przyrodniczo krajobrazowego pod nazwą „Okolice Chmielna”. Na uwagę zasługują tu obszary źródliskowe oraz wzniesienia poprzecinane głębokimi wąwozami i jarami, porośniętymi grądami i buczyną. Wśród drzew licznie znajdują się takie, które odznaczają się wymiarami drzew pomnikowych. W obecnej propozycji znajduje się wyznaczony zespół przyrodniczo-krajobrazowy, w ramach którego proponuje się utworzenie rezerwatu krajobrazowego.

Źródła Trzebiegoszczy znajdują się koło miejscowości Łubianka. Trzebiegoszcz ma 23,5 km długości o średnim spadku aż 4,2% i powierzchnię zlewni 70 km². Wpada do Perznicy a ta kieruje swoje wody do Parsęty na 30 km jej biegu. Dno jest piaszczysto- kamieniste, rzeka ma szerokość około 2,5-3,5 m i głębokość od 30 do 60 cm. Wśród ichtiofauny zastaniemy głowacza białopłetwego (*Cottus gobio*) i strzeblę potową (*Phoxinus phoxinus*), oraz ryby łososiowate jak pstrąg potokowy i młodociane osobniki troci wędrownej oraz minoga strumieniowego.

Na dnice jarów i wąwozów dominują łągi olszowe a w obszarach wysięków wód podziemnych mamy do czynienia z rzadkimi formami buczyny źródliskowej na trawertynach. Strome krawędzie

porastają grądy oraz kwaśne i żyzne buczyny. Obszar ten jest również cenny dla fauny kręgowców: płazów jak kumak nizinny i traszka grzebieniasta oraz ptaków, do których należą orlik krzykliwy, błotniak stawowy, kania ruda, bielik, żuraw, bąk, bocian czarny, bocian biały, derkacz, zimorodek, dzięcioł czarny, gąsiorek i muchołówka mała a z ssaków wydra.

- Propozycja statusu ochronnego

Obszar objęty taką formą ochrony wydaje się, że będzie dobrze zabezpieczony. Na terenie tym w miejscach najmniej wrażliwych przyrodniczo dopuszczalna jest turystyka piesza i rowerowa. Proponuje się zapewnić dobrą formę informowania turystów o zwiedzanych obiektach. To może wyraźnie zachęcić do odwiedzenia tego specyficznego miejsca.

- Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach,
- b.ekosystemy leśne na stokach w jarach i wąwozach winny być poddane szczególnej ochronie,
- c.ochrona ekosystemów bagiennych metodami czynnymi, tj.koszenie i wypasy,
- d.wprowadzenie w obszarach źródliskowych formy ochrony czynnej poprzez właściwe uregulowanie stosunków wodnych i przywrócenie tradycyjnych sposobów użytkowania.

- Powiązania funkcjonalne z innymi sąsiednimi obszarami

Ważnym miejscem związanym funkcjonalnie z tym obszarem jest dolina rzeki Łozinki i dystroficzne jezioro Łozice na wschód od omawianego obszaru. Wokół jeziora znajdują się stare drzewostany bukowe i dębowe oraz torfowiska mszarne z małymi jeziorkami dystroficznymi.

Drugim ważnym obiektem jest obszar rozległych torfowisk źródliskowych wiszących i kopułkowych w okolicy Lubogoszczy i Wielawina.

VI. Dolina Perznicy - pomiędzy Lubogoszczą, Storkowem i Kolonią Storkowo (Rys. 2.2)

- Ogólna charakterystyka

Obszar znajduje się w dolinie rzeki Perznicy. Jest to prawobrzeżny dopływ Parsęty i ma długość 23,5 km o średnim spadku 3,5‰. Powierzchnia zlewni wynosi 244 km². Wypływa z Jeziora Wielatowo i dalej przepływa jeszcze przez Jezioro Trzebiechowo. W środkowym biegu Perznica otrzymuje wody Łozicy, następnie przepływa przez łąki i zmeliorowane pastwiska. W dolnym biegu przepływa przez lasy i tu do niej dochodzą dopływy prawobrzeżny jak Radasza i Trzebiegoszcz oraz lewobrzeżny kanał ze Storkowa (z Iwina). Właśnie w oparciu o ten kanał wyznaczono proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy. Jeszcze w latach osiemdziesiątych zeszłego wieku proponowano tu rezerwat przyrody o nazwie „Źródłiska w Grzmiącej”.

Najciekawszym obiektem jest torfowisko w rejonie Lubogoszczy. Składa się z zatorfiałych zboczy schodzących w kierunku doliny i kopuł torfowych o deniwelacjach 3-7 m. Kopuły trzęsawiskowe porasta charakterystyczny zespół źródliskowy. Rośnie tu turzycza prosowa, skrzyp błotny, rzeżucha gorzka, gwiazdnica gajowa i bagienna. Rosną tu licznie chronione storczyki i osobliwość florystyczna, relikw glacialny - wielosił błękitny, zaliczany do gatunków narażonych na wyginiecie. Podobnie koło Wielawina znajduje się torfowisko źródliskowe wiszące. Mamy tu do czynienia z mozaiką zespołów turzycowiskowych i łąkowych. Znajduje się tu rzadki na Pomorzu zespół turzycy tunikowej i prosowej. Także i tu spotykamy rzadkie gatunki storczyków. Torfowisko to było również proponowane w latach osiemdziesiątych jako rezerwat o nazwie „Wielawino”.

Wśród zespołu ichtiofauny w kanale ze Storkowa zinwentaryzowano liczne gatunki ryb łososiowatych jak pstrąga potokowego, troć wędrowną i lipienia oraz tlenolubnego głowacza białopłetwego.

- Propozycja statusu ochronnego

Trudno jednoznacznie odpowiedzieć czy proponowana forma ochrony zabezpieczy najcenniejsze zbiorowiska roślinności torfowiskowej. Należy zaznaczyć, że w systemie obszarów chronionych w dorzeczu Parsęty właśnie tego typu ekosystemy mogą być należycie chronione. Można zaproponować interesujące ścieżki przyrodnicze, szczególnie w części torfowisk mniej wartościowych oraz ścieżki rowerowe. Torfowiska należą jednak do obszarów wrażliwych przyrodniczo, szczególnie na antropopresję związaną ze zmianą stosunków wodnych.

- Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach,
- b.ochrona ekosystemów bagiennych metodami czynnymi, tj. koszenie i wypasy,
- c.wprowadzenie w obszarach torfowisk źródliskowych takich form ochrony by nie dopuścić nawet do niezamierzonych odwodnień, straty w torfowiskach są wtedy nieuniknione aż do całkowitej ich degradacji, ponowne nawodnienie może skutkować ich eutrofizacją i ekspansją roślin szuwarowych jak trzcina pospolita i pałka szerokolistna.

- Powiązania funkcjonalne z innymi sąsiednimi obszarami

Podobnie jak dla obszaru „Chmielno” nr 2.5 do ważnych miejsc związanych funkcjonalnie z tym obszarem jest dolina rzeki Łozice i dystroficzne jezioro o tej samej nazwie na wschód od omawianego obszaru. Wokół jeziora znajdują się stare drzewostany bukowe i dębowe oraz torfowiska mszarne z małymi jeziorkami dystroficznymi. Dla zespołu przyrodniczo-krajobrazowego związanego z dopływem ze Storkowa teren obszaru „Chmielno” jest z oczywistych względów równie ważny.

VII. Dolina Mogilicy - korytarz ekologiczny (Rys. 2.4)

- Ogólna charakterystyka

Rzeka Mogilica bierze swój początek z wysoczyzny Łobeskiej. Początkowo, rynną glacialną wcięta w obszar wysoczyzny denno-morenowej spływa w kierunku Pradoliny Pomorskiej gdzie po jej przecięciu łączy się z Parsetą. Źródła Mogilicy znajdują się w okolicach miejscowości Redło. Sama rzeka ma długość 42 km i wpada do Parsęty na 86 km powyżej Białogardu. Średni spadek jest dość wysoki i wynosi 3,5‰, a powierzchnia zlewni obejmuje 163 km². Najkorzystniejsze warunki dla ryb znajdują się w górnym i dolnym odcinku Mogilicy. W górze woda jest bardzo czysta i dno obfituje w liczne kryjówki. Występują tu ryby łososiowate (troć wędrowną, pstrąg potokowy) i chronione strzebla potokowa (*Phoxinus phoxinus*) oraz głowacz białopłetwy (*Cottus gobio*). Poniżej Rąbina otoczenie z leśnego zmienia się na łąki i skupiska zarośli nadbrzeżnych co skutkowało spadkiem zagęszczenia biomasy ryb. W dolnych biegach ryby łososiowate uzupełnia lipień (*Thymallus thymallus*) - gatunek zagrożony w skali Pomorza.

Wartościowy pod względem florystycznym jest obszar zaznaczony na rys. 2.7 od miejscowości Łęgi po Rąbino z miejscowością Lipie. Tutaj Mogilica płynie w głębokim zalesionym jarze. Na łące w Lipiu znajduje się płat pełnika europejskiego (*Trollius europaeus*). Lasy o charakterze grądów, kwaśne i żyzne postacie buczyn oraz łęgów o charakterze podgórskim są tu zgodne z siedliskiem co daje szansę na utrzymanie wartościowych zespołów roślinnych obszarów źródliskowych, konieczna szczegółowa inwentaryzacja. Obszar ten jest również interesujący pod względem kulturowym, cmentarze, zabytki kultury materialnej, szczególnie związane z miejscowością Lipie. Dodatkowym atutem wyznaczonego obszaru okolic Lipia są bardzo liczne oczka wodne zapewniające dobre warunki do rozwoju płazów.

- Propozycja statusu ochronnego

Proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy powinien w wystarczający sposób zapewnić ochronę najcenniejszych walorów przyrodniczych tego obszaru. Poniżej Rąbina należy zabezpieczyć sprawność korytarza ekologicznego rzeki Mogilicy, który łączy obszary wysoczyzny Łobeskiej z

głównym korytem Parsęty aż w końcu z Bałtykiem. Na tym terenie można zlokalizować wiele obiektów przyrodniczych szczególnie tras pieszych i rowerowych, istnieje możliwość rozwijania jazdy konnej w oparciu o pobliskie gospodarstwa rolne. Należy zadbać poprzez właściwą gospodarkę leśną o retencję dolinową, która winna zapewnić ochronę powodziową i zatrzymywanie biogenów.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach, ze szczególnym uwzględnieniem strefy ekotonowej,
- b.strefa ekotonowa winna wynosić nie mniej niż 10 m, co zabezpieczy przenikanie do koryta rzecznego nadmiernego ładunku biogenów ze spływu obszarowego,
- c.ekosystemy leśne winny być poddane szczególnej ochronie, możliwość stopniowej przebudowy drzewostanów tylko w razie konieczności utrzymania prawidłowych stosunków wodnych,
- d.ochrona ekosystemów bagiennych metodami czynnymi, koszenie i wypasy,
- e.wprowadzenie w obszarach źródliskowych form ochrony czynnej poprzez właściwe uregulowanie stosunków wodnych i przywrócenie tradycyjnych sposobów użytkowania np., sporadycznego koszenia, głównie w celu ochrony flory mszaków (brioflory).

•Powiązania funkcyjne z innymi sąsiednimi obszarami

Powiązania funkcyjne obejmują obszary wysoczyzny i doliny rzeki Parsęty. W najbliższym otoczeniu od strony południowo-wschodniej znajdują się tereny Drawskiego Parku Krajobrazowego. Natomiast otoczenie Mogilicy szczególnie w jej górnych i dolnych biegach to głównie obszary rolne, co powoduje, że sama dolina Mogilicy wraz z przyległymi do niej lasami jest niekiedy jedyną ostoją dla zwierząt i roślin tego obszaru.

VIII.Korytarz ekologiczny Leśnicy do miejscowości Dobrowo (Rys. 2.3)

•Ogólna charakterystyka

Leśnica jest prawobrzeżnym dopływem Parsęty o długości 46 km (według innych badań 39,3 km) i wpada do Parsęty w Białogardzie na 91 km. Powierzchnia zlewni wynosi 199 km², a jej średni spadek 2‰. Stan czystości jest zły na co największy wpływ ma oczyszczalnia ścieków w Tychowie, oraz w Dobrowie. Ma to również wpływ na ichtiofaunę, która pojawia się dopiero w okolicach Borzysławia i są to gatunki zwykle bardzo odporne, jak ciernik (*Gasterosteus aculeatus*), cierniczek (*Pungitius pungitius*) czy karaś srebrzysty (*Carassius auratus gibelio*). Dopiero poniżej pojawiają się pstrągi potokowe (*Salmo trutta m. fario*) i młodociane formy troci wędrownej (*Salmo trutta*).

Najważniejszym elementem przyrodniczym jest jednak flora i to jak się okazuje bardzo dobrze zachowana. Dolina Leśnicy na obszarze od Modrolasu po Dobrowo na długości około 4 km zachowuje walory zasługujące by objąć ją ochroną rezerwatową. Wysokie brzegi porośnięte są lasami wodochronnymi i o okazałych rozmiarach. Są to drzewostany grabowe i bukowo-dębowe. Dęby osiągają rozmiary w pierśnicy ponad 1,30 m, brzozy 1,10 m, buki 1,2 m a graby 0,70 m. Zbocza doliny obfitują w cyrki źródliskowe a cieki, erodujące podłoże, spływają pomiędzy kopułkami torfowymi. Rejon obfituje w bardzo bogatą florę mszaków z licznymi fitocenozaми wątrobowców. Występują tu stanowiska storczyka *Platanthera chlorantha*. Od strony wschodniej przy miejscowości Dobrowo występuje barszcz sosnkowskiego (*Heracleum sosnowskyi*) roślina inwazyjna sprowadzona do Polski jako paszowa. Stanowi poważne zagrożenie dla ludzi wywołując alergie.

•Propozycja statusu ochronnego

Proponowany na tym terenie zespół przyrodniczo-krajobrazowy przyczyni się do ochrony specyficznych drzewostanów typowych dla dolin rzecznych Pomorza wraz z całym zespołem charakterystycznej roślinności. Istnieje możliwość rozszerzenia tego obszaru i zmian form ochrony przyrody. Obszar nadaje się do zagospodarowania turystycznego jednak z uwagi na liczne torfowiska jest wrażliwy na odwodnienia, zmiany stosunków wodnych.

Uwaga:

-obszar doliny rzeki pomiędzy Dobrowem a odcinkiem rzeki na wysokości miejscowości Modrolas zasługuje na wyższą formę ochrony np. rezerwat przyrody (florystyczny). Zabezpieczy to rzeczywiste cenne walory przyrodnicze rzadko spotykane w takim stanie w skali całego dorzecza. Chodzi głównie o okazałe drzewostany grabowe i dębowo-bukowe, oraz lasy olsowo-źródłiskowe i związaną z nimi interesującą a niekiedy i rzadką roślinność naczyniową i mszaki.

-Należy rozważyć powiększenie tego obszaru o tereny obejmujące jeziora Dobrawskie Wielkie i Małe. Są to licznie uczęszczane miejsca wypoczynku mieszkańców Tychowa i Białogardu. Włączając ten teren należy pamiętać by liczne małe jeziora i mszary winy być objęte ochroną np. w postaci użytków ekologicznych by minimalizować antropopresję. Specjaliści zaproponowali na tym terenie 6 takich obiektów i dodatkowo rezerwat przyrody znajdujący się przy poligonie wojskowym (Nadl. Białogard oddz. 362g) który obejmuje mszar z nalotem sosny z bogatym stanowiskiem rzadkiego gatunku bagnicy torfowej (*Scheuchzeria palustris*).

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a. utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach,
- b. ekosystemy leśne na stoku doliny winny być poddane szczególnej ochronie,
- c. likwidacja barszczu sosnowskiego, przez koszenie, w północnej części obszaru i nie doprowadzenie do jego ekspansji,
- d. wysokie strome zbocza z najbardziej interesującymi zespołami roślin nie mogą być przeznaczane na jakiejkolwiek formy rekreacji typu ścieżka rowerowa, czy tym podobne,
- e. poprawa złego stanu czystości wód, spowodowanego źle oczyszczonymi ściekami z Tychowa.

•Powiązania funkcyjne z innymi sąsiednimi obszarami

Powiązania funkcyjne dotyczą terenów leśnych obejmujących jeziora Dobrawskie. Jeziora te otoczone są głównie lasem iglastym, który znajduje się na siedliskach potencjalnie liściastych (buczyny, kwaśna dąbrowa, grąd grabowy). Od strony wschodniej znajduje się obszar nadleśnictwa Tychowo z proponowanym korytarzem ekologicznym Chotli (zespół przyrodniczo-krajobrazowy).

IX. Dolina rzeki Pokrzywnicy (Rys.2.6)

•Ogólna charakterystyka

Obszar wskazany obejmuje całą dolinę rzeki Pokrzywnicy oraz odcinek jej dopływu – rzeki Ponik od miejscowości Sidłowo do ujścia rzeki do ParseŃ. Obszar leży na terenie gmin: Białogard, Sławoborze i Karlino.

Dolina wartko płynącej „pstrągowej” rzeki Pokrzywnicy na odcinku leśnym i przyujściowym posiada naturalny kręty charakter, obecne są tu zbiorowiska lasów bagiennych – łęgów *Carici-Alnetum*, z olsami źródłiskowymi *Ribo nigri-Alnetum*, porastające zbocza doliny buczyny *Luzulo-Fagetum*, zbiorowiska łożowisk *Salicetum pentadro-cinerae* i wiklin nadrzecznych, zbiorowiska łąk świeżych. Stwierdzono występowanie stanowisk roślin chronionych i rzadkich: dzięciel nadbrzeżny, porzeczka czarna, skrzyp zimowy, marzanka wonna, zerwa kłosowa i czerniec gronkowy. Występują także siedliska dla licznych gatunków fauny, w tym szczególnie ryb łososiowatych.

Wskazany obszar obejmuje swym zasięgiem grodzisko na północny wschód od Rawina, założenie parkowe w Rawinie, stawy w Sidlowie.

•Propozycja statusu ochronnego

Proponuje się objęcie doliny Pokrzywnicy ochroną poprzez ustanowienie zespołu przyrodniczo – krajobrazowego „Dolina Prokrywnicy”. Przedmiotem ochrony będzie naturalna dolina rzeczna wraz z otaczającymi ją wzgórzami morenowymi z pięknymi okazami dębów i mało zniekształconym drzewostanem, zbiorowiskami łożowymi i łąk świeżych oraz stanowiskami roślin chronionych i rzadkich. Zagrożeniem dla tego obszaru są: rozwój rolnictwa, a co za tym idzie melioracje doliny rzeki, niewłaściwa gospodarka leśna, zabudowa rzeki – budowa stawów rybnych.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach, poprzez wprowadzenie zakazu melioracji i zakazu zabudowy doliny rzeki (zgodnie z wytycznymi Biura Konserwacji Przyrody w Szczecinie wskazanymi w „Waloryzacji przyrodniczej gminy Białogard”, Szczecin, 2002 rok),
- b.ekosystemy leśne winny być poddane szczególnej ochronie, należy ograniczyć dotychczasowe sposoby gospodarki leśnej na tym terenie.

X. Dolina Radwi (Rys. 2.7)

•Ogólna charakterystyka

Radew to największy prawobrzeżny dopływ Parsęty, obejmując zlewnię o powierzchni 1092 km², tj. około 1/3 dorzecza Parsęty. Źródła znajdują się w okolicy miejscowości Drzewiany na wysokości 152,5 m n.p.m. Górny bieg Radwi powyżej Jeziora Kwiecko zwany jest rzeką Debrzycą stąd w niektórych opracowaniach Radew rozpoczyna swój bieg dopiero od Jeziora Kwiecko. Długość rzeki wynosi 91,5 km a jej średni spadek 1,5‰.

Górny odcinek Radwi płynie przez rozległą Pradolinę Pomorską by potem w dolnym biegu, mijając dwa zbiorniki zaporowe Rosnowo i Hajkę, wody Radwi płynęły dalej dnem doliny utworzonym przez rynną glacialną. Stałym elementem doliny w proponowanym obszarze jest meandrująca w wielu miejscach swobodnie rzeka w otoczeniu łąk i pastwisk. Choć obecnie nie są użytkowane to nadal zachowują one dość dobre walory przyrodnicze. W kilku miejscach spotyka się pojedyncze osobniki pełnika europejskiego (*Trollius europaeus*), pospolitsze gatunki storczyków co dobrze świadczy o sprawności korytarza ekologicznego jakim jest Radew. Pojawiają się tu łąki kaczynicowe (głównie zespół *Cirsio-Polygonetum*), ziołorośla *Filipendulo-Geranietum*, liczne zakola i starorzecza, w miejscach zasilanych wodami źródłkowymi występują podgórskie łęgi jesionowo-olszowe, mamy tu do czynienia z licznymi torfowiskami przejściowymi, polami mszarnymi, jeziorami dystroficznymi, torfowiskami mszarnymi i mszarami z wrzoścem bagiennym (*Erica tetralix*). Dobry stan środowiska naturalnego i jakość wody w granicach II klasy (okresowo III klasa) sprawiają, że środowisko dolnej Radwi jest bardzo bogate faunistycznie. Awifauna jest ponadto wzbogacona przez gatunki związane ze zbiornikami zaporowymi. Zastaniemy tu gegawę (*Anser anser*), głowinkę (*Aythya ferina*), gągoła (*Bucephala clangula*), orlika krzykliwego (*Aquila pomarina*), trzmielojadę (*Pernis apivorus*) kanię czarną (*Milvus milvus*), kokoszkę wodną (*Gallinula chloropus*), żurawia (*Grus grus*), sieweczkę rzeczna (*Charadrius dubius*), kuliczka (*Actitis hypoleucos*), zimorodkę (*Alcedo atthis*), jaskółkę brzegówkę (*Riparia riparia*), pliszkę górską (*Motacilla cinerea*), trzciniak (*Acrocephalus arundinaceus*) i wiele innych gatunków pospolitych związanych z terenami nadrzecznymi.

Wśród ichtiofauny spotykane są typowe gatunki rzeki łososiowatej jak troć wędrowną (*Salmo trutta*), łosoś (*Salmo salar*), pstrąg potokowy (*Salmo trutta m. fario*), lipień (*Thymallus thymallus*) i co

ważne reofilne ryby karpowate jak certa (*Vimba vimba*), kleń (*Leuciscus cephalus*) i jelec (*Leuciscus leuciscus*). Z gatunków chronionych występuje głowacz białopłetwy (*Cottus gobio*), strzebla potokowa (*Phoxinus phoxinus*), częściowo chronionych śliz (*Orthrias barbatulus*) oraz słonecznica (*Leucaspis delineatus*). Wśród wymienionych gatunków certa należy w wodach Polski do gatunków krytycznie zagrożonych. Forma zasiedlająca dorzecze Parsęty jest wędrowną pomiędzy morskimi wodami Bałtyku a rzeką. Na tarło wchodzi do rzek i prawdopodobnie najważniejszym miejscem tarła jest dolna Radew.

•Propozycja statusu ochronnego

W przypadku odcinka dolnej Radwi zaproponowano formę ochrony jako korytarz ekologiczny będący przedłużeniem korytarza utworzonego przez Chotłę. Zespół przyrodniczo-krajobrazowy wymaga dobrej ochrony ekotonowej i uzupełnień tam gdzie jest uszkodzony. Dolina Radwi ma duże potencjalne możliwości retencji wody i tylko od właściwego użytkowania terenów dolinowych zależy czy retencja ta będzie skuteczną formą ochrony powodziowej Karlina. Redukcja biogenów w obszarze doliny Radwi może mieć bardzo duże znaczenie, jednak wymaga to szczegółowych badań.

Zaproponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy jest powiększony w okolicach między miejscowościami Nosówko, Nosowo a Żelimuchą, a od strony północnej graniczy z drogą krajową Koszalin-Karlıno. Zwarty kompleks leśny obfituje w obszary podmokłe i torfowiska, blisko obszarów miejskich i ważnej trasy komunikacyjnej daje szanse na lepsze zagospodarowanie. Obecnie w sposób naturalny okolice te są mocno eksploatowane turystycznie jednak w sposób zagrażający stabilności funkcjonowania rzeki na tym odcinku. W połączeniu z kompleksem konferencyjnym w Nosowie można promować nowe kierunki zagospodarowania tego obszaru z wytyczeniem tras rowerowych, ścieżek rekreacyjnych np. do uprawiania sportów przełajowych z urządzonymi przystankami do wykonywania ćwiczeń siłowych itp.

Z uwagi na głębokość i odpowiednią szerokość do kilkunastu metrów (10-16 m) dolna Radew poniżej zbiorników nadaje się na trasę kajakową, choć proponowany odcinek spławny Radwi obejmuje trasę od jeziora Kwiecko po Karlino. Do trudnych fragmentów całej trasy należy przenoszenie kajaków po zboczach zapór i spływ starą Radwią.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach, ze szczególnym uwzględnieniem strefy ekotonowej,
- b.strefa ekotonowa winna wynosić nie mniej niż 10 m, co zabezpieczy przed przenikaniem do koryta rzeczno nadmiernego ładunku biogenów ze spływu obszarowego,
- c.ekosystemy leśne winny być poddane szczególnej ochronie, możliwość stopniowej przebudowy drzewostanów tylko w razie konieczności utrzymania prawidłowych stosunków wodnych,
- d.należy wprowadzić w obszarach rozległej doliny pomiędzy Żelimuchą a Karlinem formy ochrony czynnej poprzez przywrócenie tradycyjnych sposobów użytkowania np. koszenie czy wypas, w celu zabezpieczenia terenów dla ptaków wodno-błotnych,
- e.wyłączenie okresowe miejsca tarła naturalnego ryb łososiowatych (może nawet na kilka lat w zależności od potrzeb) z eksploatacji wędkarskiej.

•Powiązania funkcyjne z innymi sąsiednimi obszarami

Podstawowym powiązaniem funkcjonalnym jest zapewnienie łączności z głównym korytem rzeki Parsęty, z jej obszarami poniżej, głównie z proponowanym rezerwatem krajobrazowym „Gościno”. Dodatkowo od strony północnej obszar proponowanego zespołu przyrodniczo-krajobrazowego jest związany z doliną rzeki Czerwonej tworzącej lokalny korytarz ekologiczny. Znajdują się tu w bliskim sąsiedztwie: rezerwat przyrody „Wierzchomińskie Bagno”, rezerwat „Parnowo”. Rezerwat „Wierzchomińskie Bagno” został powołany w celu ochrony lądowiejącego jeziora i tworzącego się torfowiska mszarnego oraz stanowisk wiciokrzewu pomorskiego (*Lonicera periclymenum*).

UWAGA

W przyszłości w momencie podjęcia decyzji o realizacji ww. przedsięwzięcia niezbędna jest dyskusja dotycząca uszczegółowienia granic ww. obszaru (obszar pod dyskusję zaznaczony na Rys.2.7)

XI. Kompleks leśny – siedliska torfowiskowe (Rys. 2.8)

•Ogólna charakterystyka

Zwarty kompleks leśny położony w rejonie wsi: na wschodzie – Buczki, na zachodzie – Zaspy Wielkie i Bukowo, na południu – Powidz; północną granicę tego obszaru wyznacza granica gminy. Celem ochrony na tym obszarze byłoby zabezpieczenie wszystkich siedlisk torfowiskowych i ochrona orla bielika. W obrębie tego obszaru zlokalizowany jest mszar z jeziorkiem grzybieniovym – torfowisko o dużych walorach krajobrazowych, w wodzie spotkać można chronione grzybienie północne, pływające wyspy z okazami sosny, gatunki roślin chronionych i rzadkich: rosiczka, modrzewnica europejska, przygielka biała.

•Propozycja statusu ochronnego

Proponuje się objęcie kompleksu leśnego obszarem chronionego krajobrazu. Usytuowany w obrębie tego obszaru mszar z jeziorkiem grzybieniovym proponuje się objąć ochroną w formie rezerwatu przyrody, której celem jest ochrona mszaru w różnych fazach rozwoju (jeziorko dystroficzne, mszar dywanowy, kępowo-dolinkowy wysoki mszar sosonowy i bór bagienny).

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się utrzymaniem procesów zachodzących w kompleksie leśnym i w siedliskach torfowiskowych w jego obrębie.

XII – XIII. Chotla –korytarz ekologiczny (Rys. 2.8)

•Ogólna charakterystyka

Chotla bierze swoje początki w okolicach miejscowości Wełdkowo i Wojęcino. Początkowo płynie rozległym obszarem pradoliny pomorskiej w kierunku zachodnim by od Bukówka skręcić na północ płynąc rynną glacialną. Zaproponowano dla tej rzeki utworzenie korytarza ekologicznego nadając mu rangę zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Jest to wynik braku funkcjonujących barier ekologicznych praktycznie na całym odcinku Chotli potem Radwi aż w końcu i Parsęty po Bałtyk. Rzeka ma długość 33 km, o średnim spadku 2,6‰. Powierzchnia jej zlewni wynosi 125 km². Uchodzi do Radwi na jej 59 km poniżej zbiorników zaporowych. W górnym biegu Chotla połączona jest z Leszczynką (dopływem Leśnicy) w Bukowie poprzez sztuczny kanał, który jest obecnie nieczynny. W początkowym biegu poza obszarami źródliskowymi Chotla jest uregulowana, płynąc prostym kanałem przez pastwiska i łąki. Niżej przepływa (poza miejscowościami) przez tereny leśne gdzie dno miejscami jest kamieniste ale najczęściej piaszczyste. Przyujściowy odcinek ma charakter „dzikiej rzeki” z dużą ilością kryjówek dla ryb. Na znacznym odcinku rzeki poza jej górnym biegiem Chotla jest doskonałym miejscem bytowania pstrąga potokowego (*Salmo trutta* m. *fario*) troci wędrowej (*Salmo trutta*), lipienia (*Thymallus thymallus*) i głowacza białopłetwego (*Cottus gobio*), strzebli potokowej (*Phoxinus phoxinus*) – ostatnie dwa gatunki podlegają ochronie gatunkowej.

Inwentaryzacja flory nie jest kompletna, wrywkowo badano niektóre obszary. Można w okolicach Wełdkówka czy Wojęcina w źródliskowych obszarach Chotli spotkać konwalie majową (*Convallaria majalis*) rosnącą na zboczu lasu grądowego czy w lasach bukowo-dębowych (gatunek podlega ochronie częściowej, na Pomorzu niezagrożony). Do podlegających całkowitej ochronie należy storczyk szerokolistny (*Dactylorhiza majalis*), który rośnie na podmokłej łące w okolicach Wełdkowa i

nie jest u nas gatunkiem zagrożonym. Gatunkiem często spotykanym w dolinie Chotli i nie tylko, jest porzeczka czarna (*Ribes nigrum*) objęta ochroną częściową.

•Propozycja statusu ochronnego

Istotą utworzenia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego na rzece Chotli jest utrzymanie sprawnego korytarza ekologicznego, który łączy obszary wysoczyzn z morzem Bałtyckim na zasadzie ekologicznej drożności. Głównym obiektem ochrony są organizmy rzeczne. Dolne odcinki Chotli wybitnie predystynują do kwalifikowanego wędkarstwa np. muchowego, górne zaś stanowiłyby miejsca naturalnego wychowu potomstwa gatunków ważnych gospodarczo. Tereny leśne zapewniają doskonałe miejsca do rekreacji pieszej i rowerowej (Nadleśnictwo Tychowo). Z uwagi na rangę Chotli jako korytarza ekologicznego i rzeki łososiowej oraz niewielką głębokość poniżej jednego metra nie należy proponować jej jako szlak kajakowy.

Obszary źródliskowe i łąk powyżej Tyczewa nie są obecnie łąkami o wysokich walorach florystycznych, jednak istnieje możliwość ich przywrócenia w ramach programów rolno-środowiskowych. Decyzje co do przyznania takich środków rolnikom użytkującym łąki są często powiązane z wyznaczonymi lub planowanymi formami ochrony przyrody.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach, ze szczególnym uwzględnieniem strefy ekotonowej,
- b.strefa ekotonowa winna wynosić nie mniej niż 10 m, co zabezpieczy przed przenikaniem do koryta rzeczno nadmiernego ładunku biogenów ze spływu obszarowego,
- c.ekosystemy leśne na stoku doliny winny być poddane szczególnej ochronie, istnieje możliwość stopniowej przebudowy drzewostanów ale tylko w razie konieczności utrzymania prawidłowych stosunków wodnych,
- d.wprowadzenie w obszarach źródliskowych formy ochrony czynnej poprzez właściwe uregulowanie stosunków wodnych i przywrócenie tradycyjnych sposobów użytkowania jak np. koszenie czy wypas,
- e.regulowanie odłowów wędkarskich poprzez wydawanie określonej liczby licencji,
- f.okresowe wyłączenie miejsc tarła naturalnego (może nawet na kilka lat w zależności od potrzeb) z eksploatacji wędkarskiej.

•Powiązania funkcyjne z innymi sąsiednimi obszarami

Najistotniejszym powiązaniem z innymi obszarami chronionymi jest bliskie sąsiedztwo z bardzo wartościowym przyrodniczo obszarem w dolinie rzeki Leśnicy pomiędzy Modrolasem a Dobrowem, oraz licznymi wartościowymi obiektami przyrodniczymi okolic Jezior Dobrawieckich. Na uwagę zasługują obszary nadleśnictwa Tychowo z ciekawymi fragmentami lasów bukowych i dębowo-bukowych porastające falisty krajobraz morenowy, cyrki źródliskowe cieków dorzecza Chotli, miejsce regularnych lęgów bielika (*Haliaeetus albicilla*) ze strefą ochronną gniazda oraz punkt widokowy z ambony położonej na najwyższym wzniesieniu koło miejscowości Czapla (Czapla Góra 114,4 m n.p.m.) gdzie przy dobrej pogodzie można obserwować krajobraz po Górę Chełmską i Koszalin.

XIV. Dolina Chocieli (Rys. 2.9)

•Ogólna charakterystyka

Rzeka Chociel, lewobrzeżny dopływ Radwi, przebiega się przez wysoczyzny morenowe prowadząc swoje wody rynną glacialną. Źródłiska rzeki zastaniemy w rejonie miejscowości Łozice znajdującej się na obszarach wzgórz morenowych Pojezierza Bytowskiego. Chociel ma długość 21 km i średni spadek 4‰. Powierzchnia zlewni wnosi 146 km². Średnia głębokość Chocieli przy jej ujściu do

Radwi dochodzi do 80 cm. Nawet w górnym biegu wynosi około 60-50 cm. Obszar wyjątkowo cenny przyrodniczo znajduje się w okolicach miejscowości Bobolice. Występują tu szczególnie znane łąki pełnikowe, choć o wartości przyrodniczej decydują także inne komponenty.

Proponowany obszar pod ochronę ma zdecydowanie najlepiej zachowane siedliska dla rzadkiej flory roślin naczyniowych i mszaków (brioflora). W obszarze wskazanym pod ochronę znajduje się już wcześniej wyznaczony zespół przyrodniczo-krajobrazowy zlokalizowany na południe od Bobolic. Obecna propozycja nieco zmienia te granice tak by nowy obszar, co niejednokrotnie postulowano przez specjalistów botaników, rozszerzyć na niekiedy znacznie cenniejsze obszary. Odcinek doliny zaproponowanej pod ochronę jest rozległym zagłębieniem będącym w przeszłości bryłą martwego lodu, który uległ wytopieniu. Obszar ten otoczony jest stromymi zboczami kemowymi. Występuje tu ciekawy układ warstw wodonośnych rozdzielonych warstwami izolującymi. Przyczynia się to do powstawania wysięków i źródeł na różnych poziomach stoku doliny. Powstały tu rozległe torfowiska źródłiskowe, a te na zboczach wzniesień koło Porostu tak zwane „zawieszone” należą do największych na Pomorzu. W okolicach miejscowości Opatówek, Głódowa czy Ostrówek znajduje się bardzo wiele stanowisk gatunków roślin zagrożonych wyginięciem i chronionych. Prawdopodobnie teren ten należy uznać, choć brak badań szczegółowych, jako bardzo ważny dla fauny bezkręgowców związanej właśnie z takimi siedliskami.

Jakość wody w górnej Chocieli zapewnia warunki bytowania głowacza białopłetwego (*Cottus gobio*), gatunku chronionego o wysokich wymaganiach tlenowych i prądolubnego. Zarówno powyżej Bobolic jak i poniżej wody zasiedlone są przez liczne osobniki pstrąga potokowego (*Salmo trutta m. fario*).

•Propozycja statusu ochronnego

W ramach proponowanego pod ochronę obszaru znajdują się dwa podobszary rozdzielone miejscowością Bobolice (Rys. 2.10.). Proponuje się rozszerzenie obszaru zespołu przyrodniczo-krajobrazowego o nazwie „Dolina Chocieli” o tereny wokół Opatówka i obszary pomiędzy Bobolicami i Głódową. W ich najważniejszych i cennych florystycznie miejscach jak pokazano na rys. 2.10. proponuje się utworzenie rezerwatu krajobrazowego. Nadanie tak wysokiej rangi tym obszarom zapewni ciągłość funkcjonowania tego specyficznego ekosystemu. Obszary pozostające jako zespoły przyrodniczo-krajobrazowe staną się jednocześnie otuliną tych rezerwatów. Utrzymanie wielu gatunków rzadkich roślin będzie jednak możliwe dzięki aktywnym formom ochrony przyrody. Możliwość realizowania ich wspólnie ze społecznością lokalną czy organizacjami pozarządowymi będzie doskonałą formą edukacji ekologicznej. W obszarach tych można proponować piesze szlaki turystyczne, a ścieżki rowerowe tylko w części poniżej Bobolic.

Istotna wydaje się retencja wody związana z terenami podmokłymi. Obszary te poddane ekstensywnej gospodarce rolnej nie powinny tworzyć zagrożeń i konieczności retencji biogenów. Taka rolę będzie częściowo spełniał obszar poniżej Bobolic.

Uwaga: można do obszaru dołączyć torfowiska znajdujące się po drugiej stronie drogi Bobolice-Porost w kierunku na zabudowania o nazwie Spokojne, oraz torfowiska znajdujące się na północny-zachód od Bobolic wzdłuż biegu Chocieli przy drodze Bobolice-Głódowa.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a. utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach,
- b. ekosystemy leśne na stoku doliny w okolicach Opatówka winny być poddane szczególnej ochronie, możliwość stopniowej przebudowy drzewostanów tylko w razie konieczności utrzymania prawidłowych stosunków wodnych,
- c. ochrona ekosystemów bagiennych metodami czynnymi, tj. koszenie i wypasy,
- d. wprowadzenie w obszarach źródłiskowych formy ochrony czynnej poprzez właściwe uregulowanie stosunków wodnych i przywrócenie tradycyjnych sposobów użytkowania np. sporadycznego koszenia; głównie w celu ochrony flory mszaków (brioflory) zaliczanych do bagiennych mchów reliktowych i kalcyficznych mchów mechowiskowych.

- Powiązania funkcyjne z innymi sąsiednimi obszarami

Ze względu na źródłkowy charakter proponowanego obszaru będzie on miał znaczenie dla terenów niżej położonych. W dolnych odcinkach Chocieli mamy do czynienia z występowaniem wielu rzadkich gatunków roślin a wody rzeki w dolnych biegach są zasiedlone przez lipienia (*Thymallus thymallus*), gatunku łososiowatego zagrożonego w skali Pomorza. Do bardzo interesujących florystycznie obszarów w dolnej części Chocieli należą tereny podmokłe w okolicach Ubiedrza i Kępna .

XV. Dolina Mszanki (Rys. 2.10)

- Ogólna charakterystyka

Mszanka jest prawobrzeżnym dopływem Radwi. Wypływa z jeziora Nicemino (Rekowskie). Obszar doliny Mszanki znajduje się, z uwagi na podział fizycznogeograficzny w ramach Pobrzeża Koszalińskiego (313.4). W ujęciu morfodynamicznym obszar jej dorzecza jest zaliczony do rejonów o słabym natężeniu procesów (równiny morenowe strefy młodoglacjalnej). Rzeka ma długość 9,5 km o powierzchni zlewni 99 km², a jej średni spadek wynosi 2,2‰. Do Radwi Mszanka wpada na 33 km. Mszanka przepływa w większości przez tereny leśne, poza okolicami miejscowości Rekowo (Rys. 2.12). Koryto ma charakter zróżnicowany o głębokości około 30 cm i szerokości 3 - 3,5 m. W górnym biegu na dnie znajdują się kamienie, żwir i piasek, w dolnych partiach rzeki mamy dno w przewadze piaszczyste. Ważnymi fragmentami proponowanego obszaru pod ochronę jest jezioro Nicemino (Rekowskie) i jezioro Morskie Oko.

Jezioro Nicemino jest jednym z największych jezior dorzecza Parsęty i ma powierzchnię 108,4 ha (według innych danych 98 ha). Jest praktycznie niedostępne dla ruchu turystycznego co prawdopodobnie decyduje cały czas o dużej wartości przyrodniczej, głównie dla fauny. Na 8 000 m linii brzegowej dostępne jest jedynie około 140 m. Jakość wody w tym jeziorze według ostatnich badań została zaliczona do II klasy czystości. Jezioro Morskie Oko jest cennym zbiornikiem zaliczanym do jezior lobeliowych. Rośnie tu roślinność reliktowa jak lobelia jeziorna (*Lobelia dortmanna*) i poryblin jeziorny (*Isoëtes lacustris*). Jezioro to jest pod silną presją turystyczną i bez właściwej ochrony zostanie zdegradowane.

Jakość wody w rzece i stan środowiska jest potwierdzony obecnością gatunków chronionych jak głowacz białopłetwego (*Cottus gobio*). Licznie występują tu formy młodociane pstrąga potokowego (*Salmo trutta* m. *fario*). Dopływ ten może odgrywać ważną rolę w utrzymaniu stabilnej populacji pstrąga potokowego rzeki Radwi a jednocześnie utrzymywać jego populację na stabilnym poziomie. Może to w przyszłości decydować o wielkości połowów wędkarskich tego gatunku w samej Radwi.

Badania flory wymagają uzupełnienia, jednak obecność wielu gatunków rzadkich zagrożonych na Pomorzu w niedalekiej okolicy jak chociażby miejscowości Kępno daje podstawy by teren ten uznać za wartościowy przyrodniczo. Dokładniej spenetrowany obszar powyżej leśniczówki Rekowo daje podstawy by tak sądzić. Na ekstensywnie użytkowanych torfowiskach spotykamy wiele rzadkich zagrożonych gatunków roślin ze storczykami włącznie. Podobnie bogaty florystycznie jest kompleks jeziorek okolic Lubowa, z których niektóre mogą predystynować do rangi rezerwatów przyrody (np. jezioro Czarne). Dzięki obecności dużego jeziora i małego oczka wodnego (jeziora lobeliowego) jest duża potencjalna możliwość zagospodarowanie tego terenu pod względem rekreacji proekologicznej połączonej z edukacją.

- Propozycja statusu ochronnego

Planowane jest utworzenie na tym obszarze zespołu przyrodniczo-krajobrazowego z możliwością tworzenia użytków ekologicznych, w celu podniesienia rangi przyrodniczej rejonu jak też zapewnienia lepszej ochrony wybranych ekosystemów. Na ochronę zasługuje torfowisko przejściowe w górnym biegu Mszanki ze stanowiskiem wątlika błotnego (storczyk bezzieleńowy) uznanego za gatunek rzadki i wymierający. Na terenach mniej wrażliwych przyrodniczo powinno się zorganizować ścieżki rowerowe z kilkoma przystankami wyposażonymi w miejsca wypoczynku i tablicami informacyjnymi o walorach przyrodniczych danego terenu np. nad jeziorkiem Morskie Oko czy nad zespołami torfowiskowymi.

W kwestii retencji biogenów i ochrony przeciwpowodziowej obszar ten ma znaczenie drugorzędne. Prawidłowy przebieg procesów biogeochemicznych w dolinie rzeki Mszanki zapewni ograniczenie negatywnego wpływ miejscowości Rekowo i sąsiadujących obszarów rolniczych.

Uwaga: Obszar może być powiększony o jezioro Wapienne, którego wody zasilają jezioro Nicemino i tereny bagienne znajdujące się na wschód od jeziora Morskie Oko, poniżej zabudowań o nazwie Białý Domek.

•Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- a.utrzymanie naturalnych cech hydrologicznych rzeki i procesów zachodzących w dolinach,
- b.odporność jeziora Nicemino jest niewielka (III kategoria podatności na degradację) z uwagi na uwarunkowania hydrologiczne i morfometryczne, co sprawia że udostępnienie turystyczne musi być planowane jak w obszarach wrażliwych przyrodniczo,
- c.zaniechanie regulacji rzek poza obszarami gdzie jest ona niezbędna np. związana z mostami i przepustami pod drogami,
- d.ekosystemy leśne na stoku doliny winny być poddane ochronie po uprzedniej waloryzacji, możliwość stopniowej przebudowy drzewostanów tam gdzie fitocenoza została zniekształcona oraz odtwarzanie naturalnych siedlisk związanych z glebami i stosunkami wodnym,
- e.ochrona ekosystemów bagiennych metodami czynnymi, tj. koszenie i wypasy,
- f.wprowadzenie w obszarach źródliskowych formy ochrony czynnej poprzez właściwe uregulowanie stosunków wodnych i przywrócenie tradycyjnych sposobów użytkowania np., sporadycznego koszenia; głównie w celu ochrony flory mszaków (brioflory) zaliczanych do bagiennych mchów reliktowych i kalcyficznych mchów mechowiskowych.

•Powiązania funkcyjne z innymi sąsiednimi obszarami.

Utworzenie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego „Mszanka” (nazwa proponowana) pozwoli na ochronę kilku ważnych siedlisk związanych z terenami podmokłymi, wodami otwartymi z roślinnością lobeliową i zwartym kompleksem leśnym. Dodatkowo pobliski obszar ujęcia wodnego dla miasta Koszalina stwarza dobre warunki do prowadzenia szeroko rozumianej edukacji ekologicznej. Liczne walory krajobrazowe, jedno z największych jezior dorzecza Parsęty i rozległe obszary leśne mogą stanowić podstawę do ochrony bogactwa przyrodniczego jak i realizowania jednocześnie kwalifikowanej turystyki tzw. ekologicznej (zielonej). Warto zaproponować szlaki piesze i rowerowe. Można w oparciu o pobliskie gospodarstwa rolne Rekowo czy Karszna rozwijać turystykę związane z uprawianiem jazdy konnej.

Powiązania funkcjonalne z sąsiednimi obszarami dotyczą głównie kompleksów jezior w okolicach miejscowości Lubowo i ważnego dopływu Chcieli z licznymi stanowiskami roślin wodno-błotnych zaliczanych do zagrożonych i rzadkich. Ujście Mszanki wraz z terenami podmokłymi na wschód i ujściem Chcieli może po dokładnej inwentaryzacji stać się obszarem węzłowym dla górnej Radwi.

XVI. Jezioro Czarne (Rys. 2.2)

• Ogólna charakterystyka

Wskazany obszar znajduje się na terenie zlewni górnej Parsęty, w obrębie północno-wschodniej części Pojezierza Drawskiego.

Jezioro Czarne jest niewielkim zbiornikiem bezodpływowym, położonym w strefie wododziałowej. Bezodpływowość powierzchniowa jego zlewni uwarunkowana jest rzeźbą otaczającą jezioro.

Roślinność okolic jeziora Czarne podlega wpływom cyrkulacji atmosferycznych zarówno zachodnich jak i wschodnich. Czynniki siedliskowe o charakterze śródlądowym modyfikowane są jednakże przez stosunkowo bliskie sąsiedztwo wód Bałtyku. Do najważniejszych zbiorowisk wyróżniających się na tym

obszarze należy zaliczyć lasy dębowe i bukowe, bory sosnowe, łągi a także zbiorowiska wodne, bagienne i torfowiskowe.

Proponowany rezerwat przyrody "Jezioro Czarne" zlokalizowany jest w południowo-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego w obrębie gminy Szczecinek. Zlewnia jeziora Czarne Leży przy drodze Szczecinek – Grzmiąca, a dokładniej między miejscowościami Parsęcko a Radomyśl w pobliżu niewielkiej osady Skalno.

- Propozycja statusu ochronnego

Proponuje się objęcie jeziora Czarne i jego okolic ochroną poprzez ustanowienie rezerwatu przyrody "Jezioro Czarne".

Będzie to bardzo wartościowy obiekt o wyjątkowych walorach przyrodniczych ze względu na :

- dystroficzny typ jeziora,
- bogatą florę gatunków podlegających ochronie,
- zalegające w jeziorze osady denne, które mogą stanowić podstawę do rekonstrukcji paleogeograficznych,
- prawidłowo przebiegające procesy regeneracyjne roślinności z zachowaniem różnych stadiów zarastania misy jeziornej.

- Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- niedopuszczenie do planowej przebudowy stosunków wodnych i roślinnych na obszarze zlewni jeziora,
- zakazanie wydobywania wszelkich surowców mineralnych w obrębie zlewni jeziora,
- niedopuszczenie do degradacji w runie i ściółce leśnej oraz niszczenia profilów glebowych na obszarze zlewni jeziora,
- zabronienie pozyskiwania drewna dla celów gospodarczych, zbierania roślin i owoców leśnych oraz grzybów na obszarze zlewni jeziora,
- zakazanie płoszenia i polowań na dziko żyjące zwierzęta, niszczenia gniazd ptasich i lęgówisk zwierzęcych,
- nie stosowanie jakichkolwiek środków chemicznych na obszarze,
- ograniczenie ruchu pieszego do wyznaczonych szlaków,
- wykluczenie budowy obiektów, które byłyby niezgodne z funkcjami ochrony przyrody w rezerwacie.

–

XVII. Dałęcińska Morena Kemowa

- Ogólna charakterystyka

Centralna część projektowanego rezerwatu Dałęcińska Morena Kemowa zlokalizowana jest w południowo-zachodniej części Pojezierza Bytowskiego.

Morena kemowa charakteryzuje się między innymi znaczną ilością małych zagłębień bezodpływowych. Z drugiej strony dominujący udział w litologii ma słabo przepuszczalna glina ablacyjna pokryta warstwą utworów o lżejszym składzie mechanicznym. Stwarza to dogodne warunki do stagnacji wody w obniżeniach terenu i powstawania lokalnych zagłębień i małych zbiorników wodnych typu oczek.

Na obszarze dominuje zespół acidofilnego lasu mieszanego bukowo-dębowego (*Fago-Quercetum petraeae*), który zajmuje łagodne zbocza i kopulaste szczyty wyniesień morenowych. Zwarty drzewostan budują tu drzewa liściaste. Dominującym gatunkiem jest buk, który dochodzi do wysokości 30 m. Dąb bezszypułkowy i sosna występują w niewielkiej domieszce. W warstwie zielnej występuje groszek skrzydlaty (*Lathyrus montanus*), konwalijka dwulistna (*Majanthemum bifolium*), i fiołek rivina (*Viola riviniana*) oraz miejscami tworząca zbite kobierce paproć zachyłka trójkątna (*Phegopteris dryopteris*).

W obniżeniach terenowych, w miejscach zatorfionych spotykamy gatunki roślin torfowiskowych rosnące wśród torfowców (*Sphagnum*), a mianowicie: welniankę welniankę pochwowatą (*Eriophorum*

vaginatum), borówkę bagienną (*Vaccinum uliginosum*), trzęślicę modrą (*Molinia coerulea*) i liczne turzyce.

Tereny położone niżej zajmują fragmenty olsów, niezwykle malownicze lasy bagienne, których głównym składnikiem jest olsza czarna (*Alnus glutinosa*), a równocześnie obficie występują rośliny zielone, paprotniki i mszaki.

W miejscach prześwietlonych w murawach stwierdzono występowanie rzadkiego na Pomorzu atlantyckiego gatunku przytulii hercyńskiej (*Galium saxatile*).

- Propozycja statusu ochronnego

Proponuje się objęcie terenu moreny ochroną poprzez ustanowienie rezerwatu przyrody “Dalecińska Morena Kemowa”. Ochroną proponuje się objąć rzeźbę, gleby i fitocenozę lasu bukowo-dębowego. Teren ten powinien zostać wyłączony z jakichkolwiek działań gospodarczych, poza ograniczoną eksploatacją drzewostanów. Należy to uwzględnić przy wszystkich planach zagospodarowania przestrzennego gminy Szczecinek.

- Zarządzanie obszarem

W ramach ochrony rzeźby proponuje się:

- zakaz eksploatacji kruszyw naturalnych na obszarze rezerwatu,
- zakaz wierceń poszukiwawczych i eksploatacyjnych,
- zakaz pozyskiwania na terenie rezerwatu gładów narzutowych.

W ramach ochrony gleby proponuje się:

- zakaz wygrabiania ściółki oraz pozyskiwania roślin runa leśnego,
- zakaz rozszerzania zakresu melioracji wodnych; część z istniejących rowów można by zlikwidować,
- likwidację co najmniej części z gęstej sieci dróg służących do wywozu drewna,
- ograniczenie ruchu kołowego i pieszego tylko do wyznaczonych dróg i szlaków turystycznych.

W ramach ochrony flory i zbiorowisk roślinnych proponuje się:

- zaniechania zrębów całkowitych,
 - ograniczenie eksploatacji drzewostanów w najlepiej zachowanych fragmentach fitocenozy do działań pielęgnacyjnych: usuwanie drzew starych i chorych,
- na pozostałym obszarze takie sterowanie gospodarką leśną by sprzyjać naturalnej regeneracji zniekształconych fitocenz.

XVIII. Starorzecze Parsęty (Rys.2.7)

- Ogólna charakterystyka

Obejmuje starorzecze Parsęty przy zachodniej granicy miasta Karlino.

W starorzeczach po zachodniej stronie Parsęty dominuje zbiorowisko makrohydrofitów zakorzenionych na dnie *Nuphar-Nymphaeetum albae*, z dominacją grzybieni białych (w największym, odciętym starorzeczu) lub grążela żółtego (w starorzeczu mającym połączenie z rzeką). Można również spotkać płaty zbiorowiska z żabiściekiem pływającym. Pod wodą wykształcają się fitocytozy z moczarką kanadyjską i rogatkiem sztywnym. W płytkiej wodzie rosną płaty zbiorowisk: z ponikłem błotnym, strzałką wodną, skrzypem bagiennym. Na brzegach występują szuwary: z manną jadalną, mózgą trzcinową oraz zarośla wiklinowe. Występują tu m.in.: perkozy, łabędź niemy, gegawa, krakwa, krzyżówka, cyranka, główienka, gągoł, błotniak stawowy, myszołów, wodnik, kropiatka, zimorodek, czajka, i in.

- Propozycja statusu ochronnego

Proponuje się objęcie terenu ochroną jako użytek ekologiczny “Starorzecze Parsęty”. Należy zabezpieczyć zbiorowiska hydrofitów zakorzenionych na dnie, zanurzonych i o liściach pływających, zbiorowiska szuwarowe, zbiorowiska zaroślowe; objąć ochroną roślinność wodną i nadbrzeżną

starorzeczy. Duże znaczenie ma również ochrona krajobrazu, pielęgnacja cech regionalnych, ochrona szlaku wędrówek łososiowatych do tarlisk, ochrona siedlisk troci wędrownej, lipienia, łosiosia, pstrąga potokowego, pstrąga tęczowego, ochrona siedlisk i miejsc rozrodu ptaków wodno-błotnych.

- Zarządzanie obszarem

Zarządzanie obszarem winno kierować się następującymi wytycznymi:

- należy kontynuować ekstensywny wypas bydła;
- pozostawić starorzecza w nienaruszonym stanie;
- chronić ekosystem rzeczny poprzez utrzymanie ciągłości i procesów rozwoju linii korytarza rzeczego;
- utrzymać ciągłość procesów kształtujących morfologię dna i brzegów rzeki;
- zachować reżim hydrologiczny rzeki, obejmujący zmienność jej przepływu w cyklu rocznym i wieloletnim;
- chronić zespół fauny rzecznej, np. wywieszanie budek lęgowych;
- nie dopuszczać do usuwania wykrotów zalegających w nurcie;
- prowadzić monitoring rzeki w trakcie wędrówek łososiowatych;
- zapewniać rozlewanie się wody powodziowej poprzez budowanie wałów maksymalnie odsuniętych od koryta rzeki;
- zakaz budowania urządzeń hydrotechnicznych przegradzających i spiętrzających wodę (elektrownia wodna);
- zakazy wg art. 31a ustawy o ochronie przyrody.

CZĘŚĆ 3 ROZWÓJ TURYSTYKI I REKREACJI W DOLINIE RZEKI PARSETY

3.1 Wstęp

Piękno i różnorodność krajobrazu zlewni rzeki Parsęty stanowi wyjątkową podstawę dla rozwoju turystyki w regionie; jednym z głównych celów ZMiGDP jest wykorzystanie tego potencjału w sposób jak najbardziej przyjazny środowisku. Pierwszym krokiem w tym celu było stworzenie planu rozwoju turystyki w dorzeczu Parsęty. Do prac nad planem ZMiGDP powołał grupę złożoną z pracowników urzędów gmin i powiatów oraz nadleśnictw z regionu dorzecza, zajmujących się w swojej codziennej pracy zadaniami z tego zakresu. Wziąwszy pod uwagę, że z punktu widzenia rozwoju turystyki w regionie najcenniejszym walorem tego obszaru są tereny podmokłe związane z systemem doliny rzeki, ww. grupa zdecydowała, iż w pierwszej kolejności zaplanowane zostaną inicjatywy związane właśnie z systemem doliny rzeki.

Wartość doliny rzeki pod względem rekreacyjnym wynika w głównej mierze z różnorodności siedlisk tu występujących, a co za tym idzie z obecności rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Kolejną atrakcją jest różnorodny i piękny krajobraz doliny. Rzeka cieszy się także uznaniem wędkarzy, głównie dzięki sukcesowi programów reintrodukcji troci i łososia. Należy także wspomnieć, iż Parsęta jest od lat miejscem odwiedzanym przez wytrawnych i mniej wprawionych kajakarzy. Górna Parsęta to raj dla amatorów wyczynowego kajakarstwa, a to z uwagi na górski charakter rzeki na tym odcinku (do Białogardu).

Dolina rzeki Parsęty i jej dopływów wraz z przyległymi terenami podmokłymi tworzy system korytarzy ekologicznych, łączący dwa obszary o dużym natężeniu ruchu turystycznego: na południu Drawski Park Krajobrazowy i na północy miasto Kołobrzeg, gdzie rzeka uchodzi do morza. Stąd też połączenie obu centrów turystycznych siecią ścieżek rowerowych i pieszych wzdłuż biegu rzeki oraz zaplanowanie rozmieszczenia infrastruktury turystycznej związanej z kajakarstwem są podstawowymi celami, jakie niniejszy plan podejmuje. Planowane trasy ścieżek wzdłuż Parsęty zostały wyznaczone w ten sposób, by nowe ścieżki wraz z istniejącymi tworzyły spójną i logiczną sieć łączącą Kołobrzeg z Drawskim Parkiem Krajobrazowym oraz pokrywającą obszar całego dorzecza.

Drugim elementem planu były działania w zakresie rozwoju kajakarstwa. W tym celu w planie wskazano odcinki rzeki o najlepszych warunkach dla kajakarzy, lokalizacje miejsc odpoczynku i biwakowania. Miejsca te oczywiście mogą być wykorzystywane także przez turystów rowerowych czy pieszych.

3.2 Cele

- Stworzenie sieci ścieżek rowerowych i pieszych umożliwiających dotarcie do interesujących obszarów w dolinie rzeki Parsęty
- Zaplanowanie lokalizacji podstawowej bazy noclegowej oraz lokalizacji punktów widokowych

3.3 Istniejące plany

Dorzecze Parsęty posiada duży potencjał turystyczny związany z zasobami środowiska takimi jak wybrzeże morskie z portem i uzdrowiskiem Kołobrzeg, pas północnej części Drawskiego Parku Krajobrazowego z miastem Połczyn Zdrój posiadającym również status uzdrowiska oraz niezwykle atrakcyjny korytarz ekologiczny związany z rzeką Parsętą oraz jej głównym dopływem Radwią. Ten potencjał jest jednak wykorzystywany nierównomiernie. Ponad 90% bazy noclegowej znajduje się w Kołobrzegu, część w Połczynie, a tylko znikoma ilość w pasie pomiędzy tymi miejscowościami. Jest to jeden z czynników ograniczających penetrację turystyczną środkowej części dorzecza. Sytuacja ta wynika z ukształtowanych stereotypów wypoczynku w miejscowościach nadmorskich oraz braku rozbudowanej infrastruktury turystycznej w pozostałej części regionu. Ponieważ w ostatnich latach zwiększa się zainteresowanie turystyką aktywną istnieje szansa na wykorzystanie innych walorów dorzecza takich jak sama rzeka Parsęta jako szlak kajakowy oraz jej dolina i inne obszary interesujące zarówno z przyrodniczego jak i kulturowego punktu widzenia. Ponieważ spływy kajakowe w swej najprostszej formie nie wymagają dużej infrastruktury, w ostatnich latach powrócono do tej formy wypoczynku i organizowane są już regularnie. Inne formy turystyki aktywnej są jednak ograniczone z uwagi na bardzo ubogą infrastrukturę. Wprawdzie istnieje w dorzeczu kilka tradycyjnych szlaków

turystyki pieszej utrzymywanych przez PTTK (Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze), które zajmuje się ich znakowaniem i umieszczaniem na mapach turystycznych jak np. nadmorski, szlak solny, czy szlak im. Chrzęszczyńskiego jednak brakuje sieci szlaków rowerowych, których koncepcja dopiero powstaje na poziomie województwa oraz punktów węzłowych, gdzie poszczególne elementy spotykałyby się.

Należy podkreślić, że rozwój turystyki w gminach dorzecza Parsęty stanowi istotny element planów strategicznych samorządów zarówno gminnych, jak i powiatowych. Również Strategia Rozwoju Zrównoważonego Gmin Dorzecza Parsęty zawiera elementy związane z planami rozwoju turystyki. Oto przykładowe zapisy programowe:

- Nawiązanie długofalowej współpracy z wybranymi organizacjami i instytucjami branżowymi zarówno publicznymi, jak i prywatnymi (liderami na rynku usług turystycznych, wyspecjalizowanymi firmami doradczymi) w celu opracowania i wdrożenia strategii rozwoju turystyki i rekreacji.
- Działanie na rzecz rozbudowy bazy materialnej turystyki i rekreacji.
- Wspieranie, poszerzanie i różnicowanie oferty usługowej z wyeksponowaniem usług sezonowych i całorocznych.
- Stworzenie systemu informacji turystycznej odpowiadającego standardom UE.
- Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych.
- Utworzenie w Kołobrzegu centrum logistycznego obsługującego ruch turystyczny na obszarze Dorzecza.
- Opracowanie wspólnej dla obszaru Dorzecza koncepcji udostępniania terenów na działalność turystyczną i zagospodarowanie turystyczne, wspierającej rozwój turystyki wiejskiej, kulturowej i socjalnej (zgodnie z Decyzją 92/421 Rady Europejskiej w sprawie działań wspólnotowych w dziedzinie turystyki).
- Wprowadzenie obowiązku opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów przeznaczonych pod zabudowę letniskową i pensjonatową.
- Wprowadzenie obowiązku opracowywania studiów chłonności turystycznej i rekreacyjnej, wskazując preferowane formy działalności turystycznej, szczególnie na obszarach istotnych dla zachowania różnorodności biologicznej, lecz nie chronionych prawnie.
- Opracowanie sposobów oceny i monitorowania wpływu aktywności turystycznej na stan środowiska Dorzecza.
- Rozwijanie różnych działań edukacyjnych, promujących rozwój przyjaznych środowisku zachowań turystów oraz uświadamiających znaczenie przyrody dla wypoczynku i rekreacji.

W poszczególnych gminach i niektórych powiatach wybudowano, wytyczono i oznakowano kilka ścieżek rowerowych, tak jak np. w gminie Białogard czy Połczyn Zdrój czy w mieście Kołobrzeg. W Połczynie został wykonany odcinek ścieżki rowerowej z nawierzchnią utwardzoną, gmina Szczecinek i gmina Barwice mają wytyczone, oznakowane i opisane szlaki rowerowe. Gminy wydały przewodniki szczegółowo opisujące przebieg tych tras. Gmina Szczecinek oznakowała 4 szlaki o łącznej długości 210 km a gmina Barwice 2 szlaki o łącznej długości 73 km. W większości są to jednak drogi publiczne lub gruntowe drogi gminne, bez wydzielonych tras dla ruchu rowerowego i bez opisów przewodnikowych. Mogą być one wykorzystywane głównie przez społeczność lokalną, gdyż czasami wymagają dobrej znajomości terenu dla bezpiecznego korzystania z nich. W mieście Kołobrzegu w oparciu o opracowaną koncepcję ścieżek rowerowych dla m. Kołobrzegu cyklicznie realizowany jest ten program. W chwili obecnej wybudowano i oznakowano dla ruchu rowerowego 7.788 km. Z tego powodu inicjatywa stworzenia planu ścieżek rowerowych i pieszych w ramach programu „Zintegrowany System Zarządzania Terenami Podmokłymi” stanowi istotny krok naprzód pozwalający skoordynować inicjatywy lokalne i stworzyć spójny system ścieżek powiązany z już wytyczonymi szlakami międzynarodowymi. Przewiduje się, że propozycje gmin i powiatów dorzecza po ich weryfikacji i przyjęciu zostaną przedstawione Urzędowi Marszałkowskiemu do włączenia w system szlaków i ścieżek Województwa Zachodniopomorskiego. Następnym etapem będzie pozyskanie środków na realizację tych planów. Powstała w ten sposób podstawowa infrastruktura turystyczna

powinna generować ruch turystyczny początkowo lokalny, a z czasem w miarę wypełniania luki w bazie noclegowej, również związany z turystami przyjezdnymi.

W ramach Planu Zarządzania Terenami Podmokłymi zaplanowano również remont nabrzeży rzeki ParseŃty na odcinku rzeki o długości ok 500mb tj. od mostu na ul. Młyńskiej do mostu na ul. Łopuskiego. Zaplanowano nabrzeża z kamienia i cegły klinkierowej, balustrady stalowe.

Istnieje konieczność odmulenia fragmentu biegu rzeki: od dopływającej do ParseŃty rzeki Stramniczki na odcniku ok 200mb.

Na przestrzeni o szerokości 10 do 15mb wzdłuż nabrzeży (równolegle do ulic Rzeczej z jednej strony oraz do ul. Szpitalnej z drugiej strony rzeki ParseŃty) będzie utwardzony deptak spacerowy (z elementami małej architektury, ławkami i zielenią). Wybudowana będzie kładka dla pieszych przy moście na ul. Rzeczej. Zostaną wprowadzone atrakcje turystyczne np. wypożyczalnia sprzętu pływającego, tramwaj wodny itp. Planuje się budowę przystani kajakowej (na kanale Drzewnym - w pobliżu hali Milenium, oraz na ParseŃcie - w pobliżu Zieleniewa).

3.4 Opisy planowanych ścieżek rowerowych i pieszych

Powiatu Kołobrzeg

1. Nadmorska Międzynarodowa Trasa Rowerowa

długość szlaku: 24,5 km w jedną stronę

czas przebycia: ok. 4 h w jedną stronę

ilość przystanków: 7

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

0,0 km Początek szlaku w Dźwirzynie - dawna wieś rybacka położona między Morzem Bałtyckim, a północno-wschodnim brzegiem Jeziora Resko. Pierwsze wzmianki o miejscowości pojawiają się już w roku 1270 jako Dwirin. Pod koniec XIX w. rozwija się jako osada wypoczynkowa, powstają pierwsze pensjonaty i zabudowa jednorodzinna. Godnym polecenia są tereny położone nad Jeziorem Resko Przymorskie. Jezioro ma powierzchnię 6,2 km kw i głębokość 3 m, obrosnięte jest pasem trzin, które jest miejscem schronienia i życia dla wielu gatunków zwierząt i ptaków /łabędź niemy, perkoz/. To wspaniałe miejsce do wędkowania, obserwowania przyrody i uprawiania sportów wodnych /jachting, surfing, kajaki, rowery wodne/.

6 km Dalej przejazd do Grzybowa. Przy wjeździe do Grzybowa z prawej strony znajdują się rozległe torfowiska, są tu też zanikające jeziora. Warto w tym miejscu zaobserwować od strony łąk, rzadko spotykany na terenach wydmych wilgotny las mieszany sosnowo-dębowy. Rośnie tu także brzoza omszona, buk i olcha. Grzybowo założone zostało w 1882 r. jako własność miasta Kołobrzeg. Charakteryzuje się luźną, niską zabudową domów jednorodzinnych i letniskowych. To znane miejsce wypoczynku i rekreacji. Amatorzy spokojnego wypoczynku w słońcu, ciszy i czystym klimacie przeżyją wspaniałe chwile na plaży dochodzącej do 50m szerokości. Do dyspozycji gości znajdują się domy wczasowe, kwatery prywatne, campingi, pola namiotowe, sklepy spożywcze, stołówki, smażalnie, poczta. Przejeżdżamy główną asfaltową ulicą Grzybowa, a dalej drogą gruntową kierujemy się do Kołobrzegu (12 km). Stamtąd trasą na Podczele, gdzie znajduje się duży ośrodek wypoczynkowy oraz osiedle mieszkalne.

18 km Osiedle Podczele które to znajduje się w granicach administracyjnych miasta Kołobrzeg. Można tutaj wstąpić do ośrodka sanatoryjno-wypoczynkowego, gdzie można skorzystać z krytego basenu kąpielowego. Otaczający ośrodek las obejmuje 300 ha, jego osobliwością są hektary bagien, nad którymi ma swoje siedliska ponad 80 gatunków ptaków – m.in. perkoz rdzawoszyi, bąk, żuraw, łabędź niemy. Odcinkiem przez Ekopark Wschodni docieramy do starego lotniska w Bagiczu, przejeżdżamy przez nie do Sianożęt.

20,5 km Lotnisko w Bagiczu wybudowane zostało przez Niemców w 1934 r. Od 1945 r. Było eksploatowane przez Rosjan do 1992 r.

Z Bagicza docieramy do pięknej nadmorskiej miejscowości Ustronie Morskie.

23,5 km Miejscowość Ustronie Morskie to stolica gminy położona 1 km od drogi krajowej nr 11 Kołobrzeg- Koszalin. Obecnie jeden z najczęściej odwiedzanych kurortów nadmorskich w Polsce.

Działalność turystyczna skupia się tutaj w blisko 120 ośrodkach wypoczynkowych. Z Ustronia jedziemy do Wieniatowa (24,5 km). Z tej miejscowości szlak Nadmorski prowadzi dalej do sąsiedniego powiatu koszalińskiego przez miejscowość Pleśna, aż do Gąsek z zabytkową latarnią morską i gotyckim kościołem z XV w. Powrót tą samą trasą do Kołobrzegu.

2. Szlak Zachodni (rowerowy)

długość trasy: ok. 45,5 km

czas przebycia: ok. 6 h

rodzaj nawierzchni: płyty betonowe, gruntowa, asfaltowa

0,0 km Szlak rozpoczyna się w Dźwirzynie od szlaku Nadmorskiego i biegnie aż do Jeziora Popiel w Gminie Rymań. Jedziemy pośród łąk drogami utwardzonymi płytami do Głowaczewa.

4 km Wieś Głowaczewo wita nas stojący po prawej stronie budynek stacji kolejowej z XIX wieku. Nieco dalej usytuowany jest zabytkowy Wojenny Cmentarz Ewangelicki z lat 1914-1918, na którym znajdują się głazy epitafijne z lat 1915-1918, oraz pomnik poświęcony poległym w I Wojnie Światowej. Na cmentarzu rosną 43 dęby szypułkowe wpisane do rejestru pomników przyrody /obw. 237-252cm, wys. 30m. Potem skręcamy w prawo do Karcina.

5,5 km We wsi Karcino oglądamy neogotycki kościół p.w. Krzyża Świętego z 1869 r. otoczony zabytkowym murem z XIX w. i cmentarz przykościelny. Wokół kościoła rosną lipy drobnolistne /obw. 220-230cm, / oraz dąb szypułkowy /obw. 330Cm, wys. 40m/. W miejscowości znajdują się także inne liczne zabytki architektury m.in. dworzec kolejowy z końca XIX w., młyn wodny z XIX w. i polny głaz narzutowy. Z Karcina, szosą jedziemy w lewo do Sarbii.

10 km Sarbia z kolei to miejscowość posiadająca zabytkowy układ przestrzenny z wieloma zabytkami architektury. Na uwagę zasługuje przede wszystkim kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzyciela z XVI w. oraz cmentarz. W pobliżu kościoła znajduje się plebania z końca XIX w., a przez miejscowość przepływa rzeka Dębosznica. Obecny młyn wodny w Sarbi został zbudowany pod koniec XIX w. i używany był jeszcze dawno po II wojnie światowej. Stamtąd proponujemy przebyć krótki odcinek drogi na wschód do Drzonowa.

11,5 km We wsi Drzonowo zasługuje na uwagę dawny dwór z II połowy XIX wieku otoczony budynkami gospodarczymi będący zabytkiem architektury. Za dworem rozciąga się Park Podworski z XIX w. wpisany do rejestru zabytków. Park charakteryzuje się zróżnicowanym drzewostanem – rosną tu m.in. lipy, dęby, klony, buki. Za parkiem widać dolinę Dębosznicy i rzekę Dębosznicę wijącą się przez łąkę. Warto również zwrócić uwagę w Drzonowie na liczne zabytki architektury – 26 obiektów, m.in. murowany kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego z I połowy XIX wieku, młyn z końca XIX w., wieża transformatorowa z 1919r, stacja PKP z XIX w, szkoła i budynek gospodarzy z 1925. Potem udajemy się do Kędzyna, gdzie mieszczą się ruiny dawnego pałacu, oraz zabytkowy park dworski.. Jadąc dalej w prawo przejeżdżamy przez Byszewo, Morowo, Świecie Kołobrzeskie, Jarkowo aż do Starnina.

37,5 km W miejscowości Starnino możemy odwiedzić stary cmentarz niemiecki, wzgórze pozamkowe, zobaczyć zabytkową dzwonnice z XIX w. Następnie docieramy, skręcając w lewo i mijając jedyną w powiecie kołobrzeskim aleję jaworową, do drogi E-28. Wzdłuż tej drogi, kierując się na zachód dojeżdżamy do Skrzydłowa, a potem brukiem do zabytkowego dębu Bogusław nad jeziorem Popiel.

45,5 km Nad jeziorem Popiel każdy latem może rozbić namiot na polu campingowym, wypożyczyć sprzęt wodny, posilić się, połowić ryby i skorzystać z uroków, otaczającego jezioro, lasu.

3. Szlak Po Nasypie – (zaprojektowany do zrealizowania w przyszłości, rowerowy)

długość trasy: ok. 33 km

czas przebycia: ok. 5 h

rodzaj nawierzchni: gruntowa, asfaltowa

0,0 km Od dębu Bogusław leżącego w pobliżu jeziora Popiel, w gminie Rymań, trasą kolei wąskotorowej biegnącej w okolicach Skrzydłowa, rozpoczyna się szlak tzw. “zwiniętych torów” (stare nieużywane tory kolei wąskotorowej).

Jedziemy gruntową drogą wzdłuż drogi asfaltowej E-28 przez Rzesznikowo do Rymania.

6,5 km W miejscowości Rymań możemy zjeść dobry posiłek w restauracji „Polonez”, wypocząć w pobliskim zajeździe w Leszczynie (3,5 km od Rymania). W pobliskiej Dębicy, 4 km na północny

wschód od Rymania, na uwagę zasługuje kościół z XVI w. o konstrukcji ryglowej. Następnie z Rymania wzdłuż trasy “zwiniętych torów” wąskotorówki, na północ, udajemy się do Drozdowa.

12,5 km Za miejscowością Drozdowo znajduje się wieś Trzynik, położona na terenie gminy Siemysł. Na jej obszarze usytuowany jest wielowiekowy, zabytkowy kościół.

15 km Poruszając się dalej szlakiem “zwiniętych torów” na północ docieramy nad rzekę Błotnicą, położoną tuż przed wsią Pławęcino. Możemy skręcić teraz w prawo nad Jezioro Kamienica.

16,5 km Nad tymże jeziorem znajduje się głąz narzutowy (ok. 1 km od jeziora). Od tego jeziora bierze początek rzeka Błotnica, która płynie aż do jeziora Resko. We wsi Dargocice, nad jeziorem, usytuowanych jest kilka ośrodków wypoczynkowych. W okresie letnim czynne są punkty gastronomiczne, kawiarnia, wypożyczalnia sprzętu pływającego, strzeżone kąpielisko oraz pole biwakowe.

Dalej z Dargocic, po przejechaniu ok. 1 km drogą asfaltową skręcamy w lewo, znów poruszając się szlakiem “zwiniętych torów”. Jadąc w ten sposób na północ dotrzemy, aż do Gościna.

33 km Atrakcją turystyczną miejscowości Dygowo jest kościół parafialny p.w. Świętego Andrzeja Boboli, znajduje się w nim chrzcielnica z przełomu XII/XIII wieku w kształcie kielicha, wykuta z jednego głązu wapienia gotlandzkiego. To jeden z nielicznych zabytków sakralnych tego typu na Pomorzu Zachodnim.

Szlak Po Nasypie poprowadzi nas przez miejscowości Ząbrowo, za którą przetniemy rzekę Parsętę i Pustary, dalej na północ do tzw. szlaku Solnego.

4. Szlak Siemysł-Trzynnik-Pławęcino-Siemysł (proponowana trasa rowerowa)

długość trasy: ok. 30 km

czas przebycia: ok. 5 h

rodzaj nawierzchni: gruntowa, asfaltowa

Szlak rozpoczynamy spod Urzędu Miasta w Siemysłu i udajemy się do miejscowości Trzynik. Na jej obszarze usytuowany jest wielowiekowy, zabytkowy kościół. Z trzynika wzdłuż jeziora Kamienica docieramy do Dargocic. We wsi Dargocice, nad jeziorem, usytuowanych jest kilka ośrodków wypoczynkowych. W okresie letnim czynne są punkty gastronomiczne, kawiarnia, wypożyczalnia sprzętu pływającego, strzeżone kąpielisko oraz pole biwakowe. Z Dargocic do Kamicy następnie do Pławęcina i Stamtąd do Siemysła.

5. Szlak Do Najstarszych Dębów (rowerowy)

długość: ok. 30 km

liczba przystanków i miejscowości na trasie ścieżki: 5

czas przejazdu: ok 3,5 h

czas przejścia: ok 8 h

rodzaj nawierzchni: płyty betonowe jumbo, asfaltowa, gruntowa

0,0 km Wyruszamy z Kołobrzegu z Warzelni Soli, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej, kierujemy się na rondo przy ul. Koszalińskiej skręcamy w prawo na Białogard. Dalej jedziemy poprzez Janiska, obok ogródków działkowych, wzdłuż torów kolejowych w kierunku na Stramnicę i jedziemy 3 km do wsi Stramniczka.

14 km W Stramniczce skręcamy w lewo na utwardzoną drogę przy drewnianym przydrożnym krzyżu

15 km Przy drewnianym paśniku leśnym, znajdującym się na “Błękitnym szlaku turystycznym” skręcamy w prawo. Po pokonaniu 1,3 km docieramy do pierwszego na szlaku - “Dębu Warcisława”(“Błękitny szlak turystyczny do najstarszych dębów w Polsce” prowadzi z Ustronia Morskiego przez Sianożęty-Bagicz-Kukinkę-Rusowo do Ustronia Morskiego).

16,3 km “Dąb Warcisław” /dąb szypułkowy/ wpisany do rejestru pomników przyrody, nosi imię księcia Gryfity Warcisława III, za którego sprawą Kołobrzeg w 1255 r. otrzymał prawa miejskie. Dąb mierzy w obwodzie 618 cm (mierzony na wysokości 1,3 m), wysoki jest na 30 m a jego wiek oceniono na 640 lat. Przy zabytkowym drzewie postawiono tablicę pamiątkową. Po obejrzeniu “Dębu Warcisława” wracamy do paśnika leśnego, gdzie skręcamy w prawo i poruszamy się “Błękitnym szlakiem”. Po 1,9km docieramy do drugiego na szlaku dębów - “Dębu Bolesław”.

“Dąb Bolesław”/dąb szypułkowy/, uznany za jeden z najstarszych pomników przyrody w Polsce. Jego wiek ustalono na 800 lat – obwód mierzony na wysokości 1,3 m od ziemi wynosi 691cm, wysokość 32 m, a średnica korony ma 20 m./. Do tej pory za najstarszy dąb w Polsce uważany był “Chrobry” z

Piotrowic – 740 lat, a najbardziej znany „Bartek” z Bartkowa ma 670 lat/. 19 sierpnia 2000 roku po 800 latach dąb doczekał się chrzcina. Pod majestatycznym drzewem spotkali się miłośnicy i entuzjaści przyrody. Dąb otrzymał imię Bolesław, upamiętniono w ten sposób króla Bolesława Chrobrego, za którego przyczyną powstało w 1000 roku biskupstwo w Kołobrzegu. Przed dębem postawiono tablicę informacyjną z jego charakterystyką. Następnie poruszamy się gruntową drogą na północ do stacji Bagicz.

19,10 km Stacja Bagicz znajduje się przy trasie Koszalin-Kołobrzeg. W pobliskim lesie, oddalonym około 8 km od Kołobrzegu, rośnie wiele pomników przyrody, m.in. daglezie zielone – obw. 450 cm i 280 cm, dęby szypułkowe – obw. 430 cm i 630 cm. Poruszamy się dalej na północ do rozwidlenia szlaków – błękitnego i czerwonego /międzynarodowa trasa rowerowa/. Skracamy w lewo i jedziemy szlakiem czerwonym w kierunku Kołobrzegu, przejeżdżając po drodze przez miejscowość Podczele.

26 km Osiedle w Podczelu. Można tutaj wstąpić do ośrodka sanatoryjno-wypoczynkowego, gdzie można skorzystać z krytego basenu kąpielowego. Otaczający ośrodek las obejmuje 300 ha, jego osobliwością są hektary bagien, nad którymi ma swoje siedliska ponad 80 gatunków ptaków – m.in. perkoz rdzawoszyi, bąk, żuraw, łabędź niemy.

30 km Po obejrzeniu osobliwości lasu wokół Podczela, pełni wrażeń możemy wrócić do Kołobrzegu lub wjechać na szlak Nadmorski, z którym łączy się szlak Do Najstarszych Dębów.

6. Szlak Milenijny (rowerowy)

długość trasy: ok. 26 km

czas przebycia: 3,5 h

rodzaj nawierzchni: gruntowa, asfaltowa

0,0 km Wyruszamy z Warzelni Soli, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej. Do najstarszych Dębów możemy dotrzeć jeszcze jednym szlakiem mianowicie tzw. Milenijnym. Prowadzi on do najstarszych dębów pętlą z Kołobrzegu spod zabytkowej katedry. W jej wnętrzu znajdują się osobliwości, głównie z okresu średniowiecza – m.in. Chrzcielnica z 1355 r., żyrandol – tzw. korona Schliffenów, siedmioramienny świecznik oraz stalle rajców z interesującymi motywami chrześcijańskimi. Na zewnątrz świątyni w 1990 r. stanął pomnik arcybiskupa Marcina Dunina. Następnie jedziemy na rondzie przy ul. Koszalińskiej w prawo na Budzistowo.

3 km W Budzistowie warto zobaczyć: zespół pałacowo-parkowy z początku XX wieku (pałac i park krajobrazowy o powierzchni 0,8 ha z mieszanym drzewostanem), dwór murowany z drugiej połowy XIX wieku, kościół p.w. Świętego Jana Chrzciciela z 1222 roku w stylu gotycko-romańskim, ufundowany przez księcia Mirosława, grodzisko na wzniesieniu nad brzegiem rzeki Parsęty z przełomu VIII/IX wieku dwuczłonowe o powierzchni 4ha, Zajazd Kasztelański murowany z 1975 roku, oraz stadninę koni z krytą ujeżdżalnią. Starą drogą asfaltową dojeżdżamy do gospodarstwa w koloni Obrotu. Drogą gruntową przez las kierujemy się do Bogucina.

9 km We wsi Bogucin podziwiamy Stary Młyn i gospodarstwa agroturystyczne. Droga gruntowa prowadzi nas do wsi Czernin.

12 km W Czerninie warty obejrzenia jest kościół Wniebowstąpienia N.M.P. z XV wieku murowany, gotycki, jednonawowy, rozbudowany w XVII wieku. W kościele warte uwagi są: krypta granitowa z XII wieku, ołtarz i ambona barokowe z przełomu XVII/XVIII wieku. Z Czernina jedziemy drogą asfaltową 2,5 km na Starmniczkę do Lasu Kołobrzieskiego, jadąc drogą ok. 4,5 km do rezerwatu, w którym możemy podziwiać prastare dęby „Bolesława” i „Warcisława”.

“Dąb Warcisław” /dąb szypułkowy/ wpisany do rejestru pomników przyrody, nosi imię księcia Gryfity Warcisława III, za którego sprawą Kołobrzeg w 1255 r. otrzymał prawa miejskie. Dąb mierzy w obwodzie 618 cm (mierzony na wysokości 1,3 m), wysoki jest na 30 m a jego wiek oceniono na 640 lat. Przy zabytkowym drzewie postawiono tablicę pamiątkową.

Po obejrzeniu „Dębu Warcisław” wracamy do paśnika leśnego, gdzie skręcamy w prawo i poruszamy się „Błękitnym szlakiem”. Po 1,9km docieramy do drugiego na szlaku dębów - „Dębu Bolesław”.

“Dąb Bolesław”/dąb szypułkowy/ uznany za jeden z najstarszych pomników przyrody w Polsce, jego wiek ustalono na 800 lat – obwód mierzony na wysokości 1,3 m od ziemi wynosi 691cm, wysokość 32 m, a średnica korony ma 20 m./Do tej pory za najstarszy dąb w Polsce uważany był „Chrobry” z Piotrowic – 740 lat, a najbardziej znany „Bartek” z Bartkowa ma 670 lat/. 19 sierpnia 2000 roku po

800 latach dęb doczekał się chrzcin. Pod majestatycznym drzewem spotkali się miłośnicy i entuzjaści przyrody. Dąb otrzymał imię Bolesław, upamiętniono w ten sposób króla Bolesława Chrobrego, za którego przyczyną powstało w 1000 roku biskupstwo w Kołobrzegu. Przed dębem postawiono tablicę informacyjną z jego charakterystyką. Następnie poruszamy się gruntową drogą na północ do stacji Bagicz.

19,5 km Stacja Bagicz znajduje się przy trasie Koszalin-Kołobrzeg. W pobliskim lesie, oddalonym około 8 km od Kołobrzegu, znajduje się wiele pomników przyrody, m.in. daglezie zielone – obw. 450 cm i 280 cm, dęby szypułkowe – obw. 430 cm i 630 cm. Poruszamy się dalej na północ do rozwidlenia szlaków – błękitnego i czerwonego /międzynarodowa trasa rowerowa/. Skracamy w lewo i jedziemy szlakiem czerwonym w kierunku Kołobrzegu, przejeżdżając po drodze przez miejscowość Podczele.

22 km Podczele to niewielka miejscowość, znajdująca się 4 km od Kołobrzegu. Można tutaj wstąpić do ośrodka sanatoryjno-wypoczynkowego, gdzie można skorzystać z krytego basenu kąpielowego. Otaczający ośrodek las obejmuje 300 ha, jego osobliwością są hektary bagien, nad którymi ma swoje siedliska ponad 80 gatunków ptaków – m.in. perkoz rdzawoszyi, bąk, żuraw, łabędź niemy. Jedziemy dalej drogą na zachód do miasta Kołobrzeg.

26 km Kończymy wycieczkę w Kołobrzegu

7. Szlak Ustroński (tzw. Pętla Ustrońska, szlak pieszy)

długość trasy: ok. 15,5 km

czas przebycia: ok. 5-6 h

rodzaj nawierzchni: gruntowa, asfaltowa

Szlak ten to ciekawe połączenie ze Szlakiem Nadmorskim oraz Szlakiem Łącznikowym (Wieniotowo-Rusowo-Wrzosowo) przebiega na zasadzie trójamennego krzyża zbiegającego się ze sobą w okolicach miejscowości Kukinka i Malechowo.

0,0 km Wyruszamy z Ustronia Morskiego spod Urzędu Gminy kierując się do Kukinki.

Ustronie Morskie to stolica gminy położona 1 km od drogi krajowej nr 11 Kołobrzeg- Koszalin. Obecnie jeden z najczęściej odwiedzanych kurortów nadmorskich w Polsce. Stamtąd, jeśli skróćmy w lewo dojedziemy do wsi Kukinia i do Rusowa, które mieści się na Szlaku Łącznikowym (Rusowo-Wrzosowo) prowadzącym do Szlaku Solnego. Jeżeli wybierzemy się w drogę na prawo jadąc od Ustronia to zaprowadzi nas ona do Lasu Kołobrzieskiego i Szlaku Do Najstarszych Dębów.

5,5 km Kukinia to bardzo stara wieś o średniowiecznym rodowodzie. Została założona, jako wieś-pastwisko na miejscu wykarczowanego i wypalonego Lasu Kołobrzieskiego. Mieszkańcy tej osady trudnili się kiedyś wydobyciem torfu.

9 km Rusowo to wieś w kształcie owalnicy, z kościołem św. Jana Chrzcziciela. Ozdobą i skarbem kościoła jest Grupa Ukrzyżowania – zabytek pochodzi z drugiej połowy XV w. W krużgoc pod wieżą obejrzeć można chrzcielnicę gotycką z XIV w., wykonaną w porowatym wapieniu muszlowym – to dzieło kamieniarzy gotlandzkich. Z Rusowa wracamy do Ustronia Morskiego idąc przez Las Łasiński do osady Gwizd.

12 km W Lesie Łasińskim podziwiać można wspaniałe buki i dęby. Przecinamy drogę krajową Kołobrzeg-Koszalin i idąc dalej na północ docieramy do miejscowości Wieniatowo, a stąd już tylko 1 km do Ustronia Morskiego.

8. Szlak do Karlina (rowerowy)

długość trasy: ok. 21 km

czas przebycia: ok. 3,5 h

rodzaj nawierzchni: gruntowa, asfaltowa

0,0 km Wyjeżdżamy z miejscowości Gościno, w której możemy zobaczyć m.in. z głaz św. Katarzyny i szkołą rolniczą. Pierwsza wzmianka o Gościnie pochodzi z 1238 r. jako posiadłości joanitów. Atrakcją turystyczną miejscowości stanowi kościół parafialny p.w. Świętego Andrzeja Bobolic, znajduje się w nim chrzcielnica z przełomu XII/XIII wieku w kształcie kielicha, wykuta z jednego głazu wapienia gotlandzkiego. To jeden z nielicznych zabytków sakralnych tego typu na Pomorzu Zachodnim. Jadąc trasą “zwiniętych torów” ok. 1km, skracamy w lewo na drogę asfaltową prowadzącą przez Gościno Dwór i docieramy do rozjazdu w Myślinie

5 km W miejscowości Myślino mieści się zabytkowy pałacyk, gdzie tuż za nim skręcamy w lewo na Poblocie Małe, jadąc drogą gruntową. Omijając wieś od strony południowej kierujemy się na Poblocie Wielkie.

12,5 km Wieś Poblocie Wielkie znajduje się już na terenie powiatu białogardzkiego. Dalej droga w części asfaltowa, w części gruntowa, prowadzi nas do Karścina. Od Karścina jedziemy na północny wschód, kierując się na wieś Lubiechowo. Jednak tę miejscowość omijamy od prawej strony, jadąc na zachód, wprost do miasta Karlino w powiecie białogardzkim.

21 km Karlino jest to miasto położone w widłach dwóch rzek - Radew i Parsęty. Ciekawostką jest, iż na przełomie XVII/XVIII w. emigranci francuscy założyli tu wytwórnię wódek. Przy czworobocznym rynku zachował się gotycki kościół p.w. św. Michała Archanioła, ratusz z pocz. XX w. i tzw. Dom Napoleona przebudowany po wojnie. Nad rzeką Parsętą zachowało się przyziemie dawnego zamku biskupiego z XV w. Z miasta, przez most na Parsęcie możemy pojechać do Białogardu, lub kolejką PKP wrócić do Kołobrzegu. Pociągi kursują rzadko, dlatego sugerujemy dokładne sprawdzenie rozkładu jazdy PKP.

9. Szlak do Sławoborza (rowerowy)

długość trasy: ok. 28 km

czas przebycia: ok. 4h

rodzaj nawierzchni: gruntowa, asfaltowa

0,0 km Spod Urzędu Gminy w Gościnie wyruszamy na południe do Kamicy.

Pierwsza wzmianka o Gościnie pochodzi z 1238 r. jako posiadłości joanitów. Atrakcją turystyczną miejscowości stanowi kościół parafialny p.w. Świętego Andrzeja Boboli, znajduje się w nim chrzcielnica z przełomu XII/XIII wieku w kształcie kielicha, wykuta z jednego głazu wapienia gotlandzkiego. To jeden z nielicznych zabytków sakralnych tego typu na Pomorzu Zachodnim.

4 km W miejscowości Kamica szlakiem łącznikowym biegnącym wzdłuż jeziora Kamienica kierujemy się do Dargocice.

8 km Od tego jeziora bierze początek rzeka Błotnica, która płynie aż do jeziora Resko. We wsi Dargocice nad jeziorem, usytuowanych jest kilka ośrodków wypoczynkowych. W okresie letnim czynne są punkty gastronomiczne, kawiarnia, wypożyczalnia sprzętu pływającego, strzeżone kąpielisko oraz pole biwakowe. Jezioro położone jest wśród grzybnych lasów. Można tutaj uprawiać wszelkie sporty wodne, a także łowiectwo podwodne. W Dargocicach znajdują się także dwa pomniki przyrody – głaz z granitu /obw. 7,8m, wys. 1,8m/, zagłębiony głaz z granitu szarego /obw. 12m/.

Jadąc dalej na południe przecinamy drogę publiczną Dargocice – Robuń w okolicach wsi Wartkowo, a dalej na Ramlewo Dolne.

15 km Ramlewo Dolne to niewielka miejscowość, w której warto zobaczyć zabytkowy neobarokowy pałac z 1894r oraz neogotycki murowany kościół p.w. Świętego Stanisława z 1879 r.

Po wyjeździe z Ramlewa Dolnego, kontynuujemy naszą wyprawę na południe. Z Gościna docieramy do granic powiatu kołobrzесьkiego, skąd drogą asfaltową przez Słownikowo (20 km trasy), jedziemy do Sławoborza w powiecie świdwińskim.

28 km Dojeżdżamy do Sławoborza, skąd po zwiedzeniu miasta możemy wrócić kolejką PKP do Kołobrzegu.

10. Szlak Pieszy przez krainę Parsęty (pieszy)

Dane o ścieżce:

długość szlaku wędrówki: ok. 16 km

liczba przystanków i miejscowości na trasie ścieżki: 6

czas przejścia: ok 4,5 h

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

0,0 km Wyjeżdżamy spod Dworca PKP w Kołobrzegu autobusem PKS lub lini prywatnych AN-JAN, Glob-Turist, i Zygmunrowskiej i jedziemy w kierunku na Karlino do miejscowości Wrzosowo. Autobusy kursują średnio co godzinę. Wsiadamy we wsi Wrzosowo i idziemy ok. 1,5 km drogą na wschód do miejscowości Skoczów.

20 km Wędrówkę rozpoczynamy od wsi Skoczów. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z XIII wieku, powstała z połączenia dwóch osad Belicz i Sweprow. Uwagę turysty przyciągają pałac w stylu

klasy optycznym z 1836 roku wraz zespołem parkowym z XIX wieku o powierzchni 4 ha /m.in. lipy, jodły białe, jesiony, platan, świerk kłujący/, oraz murowany Dom Zarządcy z XX w.

22 km Następny etap naszej wędrowki to powrót do miejscowości Wrzosowo. Wieś oddalona 10 km od Karlina i 2 km od płynącej tutaj rzeki Parsęty. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z 1240 r., wynikają one z dokumentów biskupa von Cammin, któremu książę Barnin I powierzył Stargard i wieś Vressow. Wrzosowo posiada wiele zabytków. Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego z XV/XVI w., przebudowany w XIX wieku na styl gotycki z elementami romańskimi - znajduje się w nim chrzcielnica drewniana z 1634 roku i kamienne kropielnice żarnowe. Chałupa z początku XX w., oraz krajobrazowy park dworski z XIX wieku o powierzchni 3 ha /lipy, buki, dęby, świerki/. Na terenie miejscowości znajdują się też dwa pomniki przyrody - lipa drobnolistna /obw. 410 cm, wys. 27 m/, dąb szypułkowy /obw. 461 cm, wys. 25 m/. Idąc dalej w kierunku Białogardu skręcamy w prawo i wchodzimy w dolinę Parsęty. Po drodze mijamy szkółkę leśną i kompleks pałacowo-parkowy. Przed nami miejscowość Kłopotowo.

26,5 km Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1276 r., kiedy to biskup kamieński Herman von Gleichen wyliczał posiadłości i dochody kapituły kolegiackiej w Kołobrzegu. Atrakcję Kłopotowa stanowią: grodzisko ok 1,5 km na wschód od wsi z przełomu IX i X w.n.e., cmentarzysko kurhanowe na południowy wschód od grodziska z VIII-X w. Zespół pałacowo-parkowy z pałacem z 1911r., neogotycka owiecznia murowana z 1865 r, naturalistyczny park z końca XIX w wpisany do rejestru parków zabytkowych woj. Zachodniopomorskiego o powierzchni 6 ha, o składzie gatunkowym: 70% graby, 20% dęby, gatunki domieszane to lipy, sosny i świerk. Ciekawostką jest pamiątkowy obiekt kamienny upamiętniający obecność na tym terenie marszałka polnego Hindenburga. Kościół p.w. Świętego Andrzeja murowany z kamienia z XIII w, przebudowany w XV i XVIII w w stylu gotycko-romańskim. Na placu przykościelnym rośnie 600-letni dąb szypułkowy wpisany do rejestru pomników przyrody /obw. 690cm/

28 km Kolejny etap naszej wędrowki stanowi wieś Piotrowice, w której godny zobaczenia jest zespół dworsko-parkowy z murowanym dworem z XIX w i naturalistycznym parkiem z drugiej połowy XIX w. o powierzchni 1ha /buki, dęby, świerki/. Po zobaczeniu atrakcji Piotrowic, kierujemy się na Włocibórz, mijając po drodze okolice rozległych pól uprawnych

30,5 km Dochodzimy do Włociborza , miejscowości o specyficznym klimacie w okolicach której można spotkać sarny, dziki i wiele gatunków ptaków. Atrakcję stanowią kurhan z VII-X w o wysokości 5 m - uznany uchwałą Rady Gminy Dygowo za użytek ekologiczny, położony kilometr od wsi przy drodze leśnej, zespół pałacowo-parkowy z pałacem w stylu neogotyckim z XIX w (dawny pałac myśliwski) należącym do rodu von Wedel i parkiem naturalistycznym z XIX w o powierzchni 10,8 ha /buki, graby, modrzewie, świerki, daglezje, wejmutki, dęby i lipy/, zabytkowa aleja 107 dębów. Obecnie w pałacu mieści się Dom Pomocy Społecznej.

36 km Teraz idziemy do niewielkiej wsi o nazwie Bardy, umiejscowionej na północny zachód od Włociborza. Warte obejrzenia jest tu cmentarzysko kurhanowe z VIII-IX w 1,7 km na wschód od drogi do Pobłocia – 10 kurhanów o wysokości 4-7 m. Grodzisko z VIII-X w wyżynne, dwuczłonowe, położone 1,6 km na wschód od Bard. Z Bard już tylko 1,5 km asfaltową drogą wśród pól i łąk do miejscowości Dygowo. Pełni wrażenie, cudownie zmęczeni po przemierzeniu szlaku pieszego przez krainę Parsęty wracamy autobusem z przystanku we wsi Dygowo do Kołobrzegu.

Zalecane godziny wyjazdu z Kołobrzegu: między 9:00, a 11:00.

Zalecane godziny powrotu ze względu na komunikację lokalną: między 16:00, a 18:00.

11. Trasa piesza – “Na tropie pomników przyrody”

Dane o ścieżce:

długość trasy: ok. 10 km

początek trasy: Warzelnia Soli w Kołobrzegu, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntońskiej

koniec trasy: Wojskowy Dom Wypoczynkowy (wsch. część miasta)

czas potrzebny na przebycie ścieżki: ok. 3 h

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

osobliwości przyrodnicze na trasie:

platany klonolistne – ul. Łopuskiego

korkowiec amurski – teren Szpitala Miejskiego ul. Łopuskiego

7 buków zwyczajnych -Park im. Dąbrowskiego ul. Kamienna

2 lipy drobnolistne – Bulwar im. Marynarzy Okrętów Pogranicza

buk zwyczajny “Bartek”, kasztanowiec czerwony, buk strzepolisty – Plac 18 Marca

7 cypryśników błotnych – Kamienny Szaniec

jodła kalifornijska, 2 cypryśniki błotne – ul. Kasprowicza

0,0 km Trasa rozpoczyna się od Klubu Garnizonowego przy ulicy Łopuskiego (ok. 15 minut drogi od centrum) – obok kina Piast. Znajduje się tam 6 okazałych drzew uznawanych za pomniki przyrody.

0,5 km Wychodząc z klubu kierujemy się w lewo, gdzie zobaczymy liczne skupisko platanów klonolistnych (74 drzewa). Idąc dalej aleją platanów dochodzimy do szpitala. Tu możemy podziwiać jedyny w mieście okaz korkowca amurskiego. Wychodząc z terenu szpitala dochodzimy do ul. Szpitalnej – pierwszy skręt w prawo.

1 km Ścieżką rowerową przy rzece Parsecie leżącej w ciągu ul. Rzecznej dojdziemy do ul. Kamiennej, która w lewo zaprowadzi nas do Parku im. Dąbrowskiego z cmentarzem żołnierzy francuskich. Do parku wejdziemy kierując się na prawo przed dużym parkingiem samochodowym. Tam na pagórkowatym wzniesieniu rośnie 7 buków zwyczajnych. Spokój i cisza oraz stylowe ławeczki zachęcają do chwili odpoczynku.

2,5 km Wychodząc z parku wracamy się w stronę rzeki i jej wschodnim brzegiem (od strony starówki), prosto dotrzemy do Bulwaru im. Marynarzy Okrętów Pogranicza. Tu za Miejską Biblioteką Publiczną trafimy na 2 lipy drobnolistne.

3 km Przechodząc obok biblioteki dojdziemy do ul. Dworcowej – kierujemy się nią w lewo do Hotelu Skanpol. Naprzeciwko hotelu (Plac 18 Marca) stoi okazały 200-letni buk zwyczajny nazwany imieniem Bartek. Doskonale prezentuje się w porze wieczornej, kiedy jest oświetlany umieszczonymi w trawniku światłami halogenowymi. Niedaleko – w tym samym parku znajduje się buk strzepolisty i kasztanowiec czerwony. Opuszczając park idziemy w stronę dworca PKP i skręcamy w lewo w ul. Kolejową. Mijamy postój taksówek i na prawo, za przejazdem kolejowym wchodzimy w dzielnicę uzdrowską.

5 km Przechodzimy obok ośrodków wypoczynkowych Chalkozyn, Kielczanka i udajemy się prosto do parku nadmorskiego, kierując się jednocześnie w prawo w ul. Rodziewiczówny.

6 km Spacer możemy urozmaicić wędrowką przez park nadmorski. Miniemy ośrodek Kombatant i dochodzimy do tzw. Kamiennego Szańca, gdzie w parku obok rośnie grupa 7 cypryśników błotnych. Stąd ulicą Fredry udajemy się do miejsca, gdzie zbiega się ona z ulicą Kasprowicza.

8 km Tu w parku ujrzymy kolejne 2 cypryśniki błotne oraz jodłę kalifornijską. Dalej wędrujemy ul. Fredry, aż do Hotelu Solny i skręcamy w lewo do ul. IV Dywizji Wojska Polskiego, która zaprowadzi nas do przejazdu kolejowego przy zbiegu tej ulicy z ul. Wschodnią.

10 km Stoi tu Wojskowy Dom Wypoczynkowy, który jest kresem naszej wyprawy. Można tutaj upiec kielbaski przy ognisku, pośpiewać lub rozegrać sportowe konkurencje, korzystając z gościnności gospodarzy

terenu.

12. Szlak po Gościnie i jego okolicach (rowerowy)

Dane o ścieżce:

długość: ok. 60,5 km

liczba przystanków i miejscowości na terenie ścieżki: 7

czas przejazdu rowerem: ok. 5 h

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

0,0 km wyjeżdżamy z Kołobrzegu z Warzelni Soli w Kołobrzegu, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej w kierunku na Szczecin i jedziemy do miejscowości Gościno

16 km pierwsza wzmianka o Gościnie pochodzi z 1238 r. jako posiadłości joanitów. Atrakcję turystyczną miejscowości stanowi kościół parafialny p.w. Świętego Andrzeja Bobolic, znajduje się w nim chrzcielnica z przełomu XII/XIII wieku w kształcie kielicha, wykuta z jednego głazu wapienia gotlandzkiego. To jeden z nielicznych zabytków sakralnych tego typu na Pomorzu Zachodnim

26 km wieś Dargocice; znajduje się tu główna atrakcja turystyczna gminy – jezioro “Kamica” (27,5 km). Znajduje się tu kilka sezonowych ośrodków wypoczynkowych. W okresie letnim czynne są punkty gastronomiczne, kawiarnia, wypożyczalnia sprzętu pływającego, strzeżone kąpielisko i pole biwakowe. Jezioro położone jest wśród grzybnych lasów. Można tutaj uprawiać wszelkie sporty wodne, a także

łowiectwo podwodne. W Dargolicach znajdują się także dwa pomniki przyrody – głaz z granitu rapakiwi /obw. 7,8m, wys. 1,8m/, zagłębiony głaz z granitu szarego /obw. 12m/

33,5 km Ramlewo Dolne to niewielka miejscowość w której warto zobaczyć zabytkowy neobarokowy pałac z 1894r., oraz neogotycki murowany kościół p.w. Świętego Stanisława z 1879 r. Po wyjeździe z Ramlewa jedziemy w kierunku Myślina, przejeżdżając po drodze przez wieś Robuń, w której znajduje się kamień upamiętniający poległych w II wojnie światowej lotników.

40 km w Myślinie wartym zobaczenia jest neoklasycyści pałac pochodzący z drugiej połowy XIX w., oraz park przy pałacu o powierzchni 1ha w którym znajdują się pomniki przyrody – 2 dęby szypułkowe, buk pospolity.

44,5 km Z Myślina jedziemy w kierunku na Gościno do Lasku nad rzeką Gościnką. Znajduję się tu Kamień Katarzyny – głaz 2-metrowej długości usytuowany nad brzegiem rzeki Gościnki, związany z legendą Katarzyny von Grabs, córki rycerza z okolicznego rodu. Po obejrzeniu ostatniej atrakcji na trasie ścieżki jedziemy z powrotem do Kołobrzegu, przejeżdżając po drodze przez Gościno.

13. Szlak wokół jeziora Resko (rowerowy)

Dane o ścieżce:

długość: ok 52 km

liczba przystanków i miejscowości na trasie ścieżki: 7

czas przejazdu rowerem: ok. 5,5 h

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk.

0,0 km Szlak rozpoczyna się w Warzelni Soli w Kołobrzegu, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntońskiej. Wyjazd ulicą Solną, Bałtycką i Wylotową w kierunku zachodnim. Początkowo trasa przebiega obok działek, następnie groblą. Po kilku kilometrach jazdy połączy drogą wjeżdżamy do Grzybowa.

8 km Przy wjeździe do Grzybowa z prawej strony znajdują się rozległe torfowiska, są tu też zanikające jeziora. Warto w tym miejscu zaobserwować od strony łąk, rzadko spotykany na terenach wydmych wilgotny las mieszany sosnowo-dębowy. Rośnie tu także brzoza omszona, buk i olcha. Grzybowo założone zostało w 1882 r. jako własność miasta Kołobrzeg. Charakteryzuje się luźną, niską zabudową domów jednorodzinnych i letniskowych. To znane miejsce wypoczynku i rekreacji. Amatorzy spokojnego wypoczynku w słońcu, ciszy i czystym klimacie przeżyją wspaniałe chwile na plaży dochodzącej do 50m szerokości. Do dyspozycji gości znajdują się domy wczasowe, kwatery prywatne, campingi, pola namiotowe, sklepy spożywcze, stołówki, smażalnia, poczta. Przejeżdżamy główną asfaltową ulicą Grzybowa, aż do drogi łączącej Kołobrzeg z Dźwirzynem. Po przekroczeniu drogi i przejechaniu 300m, skręcamy w prawo w połączoną drogę. Po 150 metrach zaczyna się droga wyłożona płytami, którą dojeżdżamy do lasu i skręcamy w lewo. Jedziemy 1500m, następnie skręcamy w prawo i po kilkuset metrach dojeżdżamy do mostu. Po przejechaniu mostu ruszamy w kierunku do Głowaczewa, gdzie ponownie skręcamy w prawo i po 2 km dojeżdżamy do Karcina.

17 km W Karścinie wita nas neogotycki kościół p.w. Krzyża Świętego z 1869 r. otoczony zabytkowym murem z XIX w. i cmentarz przykościelny. Wokół kościoła rośnie 27 lip drobnolistnych wpisanych do rejestru pomników przyrody /obw. 220-230 cm, wys. 30 m/ oraz dąb szypułkowy /obw. 330 cm, wys. 40 m/. W miejscowości znajdują się, także inne liczne zabytki architektury m.in. chałupa z 1850r, stodoła z 1844r, dworzec kolejowy z końca XIX w., młyn wodny z XIX w. i polny głaz narzutowy. Jedziemy przez wieś w kierunku zachodnim, dojeżdżamy do końca miejscowości. Skręcamy na południowy zachód i piaszczystą drogą jedziemy kilkaset metrów – oczom naszym ukazuje się wieś Bieczyno.

20 km W Bieczynie godnym uwagi i zobaczenia jest murowany kościółek z drewnianą wieżą pokrytą blaszaną kopułą. Po obejrzeniu kościoła jedziemy asfaltową drogą w kierunku zachodnim i po 4 km dojeżdżamy do wsi Gorzysław, gdzie robimy sobie odpoczynek.

25 km Dojeżdżamy do miejscowości Trzebusz. Jest to wieś położona przy szosie Trzebiatów-Mrzeżyno. Wzmianki o niej pochodzą już z XIX w. Do dnia dzisiejszego wieś zachowała układ owalny, znajdują się też tu liczne zagrody typu gryfickiego. Na starych fundamentach gotyckich został zbudowany 1685 r. kościół późno renesansowy. Do naszych czasów przetrwały dzwony z 1794r. Wyjeżdżamy z Trzebusza skręcając w prawo na północ, po 7 km jazdy malowniczą drogą dojeżdżamy do miejscowości Mrzeżyno.

33 km Mrzeżyno to kąpielisko morskie położone u ujścia Regi do Morza Bałtyckiego. Historia miejscowości związana jest z Trzebiatowem dla którego wybudowano tutaj port. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1250 r., gdzie wymieniana jest położenie Regoujścia 4 km na wschód od Mrzeżyna. Pierwsze wzmianki o znaczeniu miejscowości jako letniskowej pochodzą z 1840 r. Dzisiejsze Mrzeżyno posiada wspaniałe warunki do wypoczynku o każdej porze roku. Czysta wspaniała plaża zachęca do korzystania z kąpeli morskich i słonecznych. Dobrze rozwinięta baza gastronomiczno-noclegowa sprostą wymaganiom najwybredniejszych klientów. Po wyjeździe z Mrzeżyna jedziemy w kierunku wschodnim. Po przejechaniu ok 3 km dojeżdżamy do miejscowości Rogowo.

36 km Rogowo to byłe osiedle wojskowe. Jedziemy dalej wśród drzew, mijamy koszary i dojeżdżamy do placu betonowego położonego między morzem, a jeziorem. Jest to ulubione miejsce plażowania kołobrzeżan, można tu odpocząć i rozpalic ognisko. Po odpoczynku jedziemy drogą wzdłuż jeziora, po przekroczeniu mostu wjeżdżamy do Dźwirzyna.

40 km Miejscowość Dźwirzyno to dawna wieś rybacka położona między Morzem Bałtyckim, a północno-wschodnim brzegiem Jeziora Resko. Pierwsze wzmianki o miejscowości pojawiają się już w roku 1270 jako Dwirin. Pod koniec XIX w. Dźwirzyno rozwija się, jako osada wypoczynkowa, powstają pierwsze pensjonaty i zabudowa jednorodzinna. Godnym polecenia są tereny położone nad Jezioro Resko Przymorskie. Jezioro ma powierzchnię 6,2 km kw i głębokość 3 m, obrosnięte jest pasem trzcin, które jest miejscem schronienia i życia dla wielu gatunków zwierząt i ptaków /łabędź niemy, perkoz/. To wspaniałe miejsce do wędkowania, obserwowania przyrody i uprawiania sportów wodnych /jachting, surfing, kajaki, rowery wodne/. Dla wypoczywających w Dźwirzynie atrakcję stanowią:

- port rybacki,
- posesja P. Stanisława Sety, rzeźbiarza ludowego. Jego prace można spotkać w wielu zakątkach gminy, twórczość jego zawiera motywy marynistyczne, biblijne, mitologiczne,
- kościół p.w. Matki Boskiej Uzdrawienia Chorych,
- przystań jachtowa z wypożyczalnią sprzętu wodnego
- przy ulicy Wyzwolenia 8 na wysokości ośrodka wczasowego Bispol rośnie 16 dębów szypułkowych w wieku 250 lat tzw. drużyna Chrobrego
- oprócz kąpeli morskich i słonecznych turyści mogą skorzystać z innych form wypoczynku – kortów tenisowych, boisk do gry w siatkówkę i koszykówkę, ścieżki zdrowia, przejażdżki konne

Po opuszczeniu Dźwirzyna za leśnym parkingiem po lewej stronie, zjeżdżamy z głównej drogi i dalszą część trasy pokonujemy leśną drogą mijając Grzybów i Prochownię.

52 km Trasa kończy się przy ulicy Zygmuntowskiej w Warzelni Soli.

14. Szlakiem Bocianich Gniazd (rowerowy, pieszy)

Dane o ścieżce:

długość ścieżki; ok. 27,5 km

liczba przystanków i miejscowości na terenie ścieżki; 9

czas przejścia; ok 10 godz. (pieszo)

czas przejazdu rowerem; ok 3,5 godz. (na rowerze)

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

0,0 km Szlak rozpoczyna się w Warzelni Soli w Kołobrzegu, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej.

0,1 km Mając po prawej ręce Park Nadmorski mijamy Lapidarium poświęcone pamięci niemieckich mieszkańców pochowanym na dawnych cmentarzach miasta

8 km Docieramy do miejscowości Grzybów. Przy wjeździe do Grzybowa z prawej strony znajdują się rozległe torfowiska, są tu też zanikające jeziora. Warto w tym miejscu zaobserwować od strony łąk, rzadko spotykany na terenach wydmych wilgotny las mieszany sosnowo-dębowy. Rośnie tu także brzoza omszona, buk i olcha. Grzybów założone zostało w 1882r jako własność miasta Kołobrzeg. Charakteryzuje się luźną, niską zabudową domów jednorodzinnych i letniskowych. To znane miejsce wypoczynku i kuracji. Amatorzy spokojnego wypoczynku w słońcu, ciszy i czystym klimacie przeżyją wspaniałe chwile na plaży dochodzącej do 50m szerokości. Do dyspozycji odwiedzających znajdują się domy wczasowe, kwatery prywatne, campingi, pola namiotowe, sklepy spożywcze, stołówki, smażalnie,

poczta. Dojeżdżamy do drogi asfaltowej łączącej Kołobrzeg z Dźwirzynem, dużym łukiem skręcamy w prawo i wzdłuż wydmy ścieżką leśną jedziemy w kierunku zachodnim. Po przejechaniu 1,9 km dojeżdżamy do miejscowości Dźwirzyno.

12 km Dźwirzyno to dawna wieś rybacka położona między Morzem Bałtyckim, a północno- wschodnim brzegiem jeziora Resko Przymorskie. Pierwsze wzmianki o miejscowości pojawiają się już w roku 1270 jako Dwirin. Pod koniec XIX wieku rozwija się jako osada wypoczynkowa, powstają pierwsze pensjonaty i zabudowa jednorodzinna.

12,5 km Godnym polecenia są tereny położone nad Jeziorem Resko Przymorskie. Jezioro ma powierzchnię 6,2 km kw. i głębokość 3 m, obrosnięte jest pasem trzcin, które są miejscem schronienia i życia dla wielu gatunków zwierząt i ptaków /łabędź niemy, perkoz/. To wspaniałe miejsce do wędkowania, obserwowania przyrody i uprawiania sportów wodnych /jachting, surfing, kajaki, rowery wodne/ Dla wypoczywających w Dźwirzynie atrakcję stanowią:

- port rybacki z przystanią jachtową i wypożyczalnią sprzętu wodnego
- posesja P. Stanisława Sety rzeźbiarza ludowego, jego prace można spotkać w wielu zakątkach gminy, twórczość jego zawiera motywy marynistyczne, biblijne i mitologiczne
- Kościół p.w. Matki Boskiej Uzdrawienia Chorych przy ulicy Wyzwolenia
- na wysokości ośrodka wczasowego Bispol rośnie 16 dębów szypułkowych w wieku 250 lat.
- oprócz kąpeli morskich i słonecznych turyści mogą skorzystać z innych form wypoczynku – kortów tenisowych, boisk do gry w siatkówkę, koszykówkę, ścieżki zdrowia, przejażdżek konnych
- cmentarz poległych w 1918 r. żołnierzy niemieckich z resztkami okolicznościowych obelisków.

17 km Następnym etapem podróży jest miejscowość Karcino. Po dotarciu do Karcina widzimy Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego /neogoty/ otoczony zabytkowym murem z XIX wieku i cmentarzem przykościelnym. Wokół kościoła rośnie 27 lip drobnolistnych wpisanych do rejestru pomników przyrody oraz dęb szypułkowy. W tej miejscowości możemy spotkać gniazda bocianie na naszym szlaku.

21 km Sarbia to miejscowość posiadająca zabytkowy układ przestrzenny z wieloma zabytkami architektury. Na uwagę zasługuje przede wszystkim Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela z XVI wieku /gotyk/ oraz cmentarz. W pobliżu kościoła znajduje się plebania z końca XIX wieku. Przez miejscowość przepływa rzeka Dębosznica – jej bystry nurt już w średniowieczu wykorzystywany był do celów przemysłowych. Obecny młyn wodny został zbudowany w 1895r i używany był do roku 1980. Tuż za młynem wjeżdżamy do wsi Drzonowo, a w niej ujrzymy zabytkowe pomniki przyrody (dęby, kasztanowce).

22,5 km Na uwagę w Drzonowie zasługuje dawny dwór z II połowy XIX wieku otoczony budynkami gospodarczymi będący zabytkiem architektury. Za dworem rozciąga się Park podworski z XIX w. wpisany do rejestru zabytków. Park charakteryzuje się zróżnicowanym drzewostanem – rosną tu m.in. lipy, dęby, klony, buki. Za parkiem widać dolinę dębosznicy i rzekę Dębosznicę wijącą się przez łąkę. Warto również zwrócić uwagę w Drzonowie na liczne zabytki architektury – 26 obiektów, m.in. Murowany Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego z I połowy XIX wieku, młyn z 1893r, wieża transformatorowa z 1919r, stacja PKP z XIX w, szkoła i budynek gospodarczy z 1925 r. W tej miejscowości podglądamy kolejne gniazda bocianie.

26 km Dojeżdżając do Nowogardku jedziemy wśród pól i łąk. Po obu stronach drogi ciągnącej się przez Nowogardkę znajdują się liczne zabytki architektury, m.in. domy mieszkalne, budynki przemysłowe oraz murowana wieża transformatorowa z przełomu XIX/XX w. Na tych terenach napotykamy też gniazda bocianów. Przejeżdżamy przez tory kolejowe i już jesteśmy w Głowaczewie.

27,5 km W miejscowości Głowaczewo wita nas stojący po prawej stronie budynku stacji kolejowej z XIX wieku. Nieco dalej usytuowany jest zabytkowy Wojenny Cmentarz Ewangelicki z lat 1914-1918 na którym znajdują się gazy epitafijne z lat 1915-1918, oraz pomnik poświęcony poległym w I Wojnie Światowej. Na cmentarzu rosną 43 dęby szypułkowe wpisane do rejestru pomników przyrody /obw. 237-252cm, wys. 30m/, a pod nimi kamienie nagrobne z nazwiskami poległych w czasie II wojny światowej żołnierzy niemieckich. W Głowaczewie znajduje się ostatni etap ścieżki rowerowej “Szlaku

Bocianich Gniazd”. Chcąc wrócić do Kołobrzegu kierujemy się do Dźwirzyna dalej na Grzybowo i Kołobrzeg.

15. Wycieczka długodystansowa (rowerowa)

Dane o ścieżce:

długość trasy: 98 km

szlak rozpoczyna się w Warzelni Soli w Kołobrzegu, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej.

czas potrzebny na przebycie: 2 dni z noclegiem w miejscowości Karlino

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

zabytki i osobliwości historyczne na trasie:

Kołobrzeg: latarnia morska, bazylika katedralna, akademia rycerska, ratusz miejski, baszta lontowa, wieża ciśnień, cmentarz wojenny

Budzistowo: kościół św. Jana Chrzciciela

mijane kolejno miejscowości:

Kołobrzeg, Zieleniewo, Charzyno, Nieżyn, Unieradz, Gościno, Ząbrowo, Pustary, Świelubie, Włocławek, Poblocie Wielkie, Kowańc, Karlino, Lubiechowo, Łykowo, Wrzosowo, Jazy, Dygowo, Stójkowo, Kukinia, Sianożęty, Ustronie Morskie, Bagicz, Podczele, Kołobrzeg, Budzistowo. Ścieżka łączy w sobie kontakt z naturą, poznawanie ciekawych przyrodniczo miejsc oraz zwiedzanie historycznych budowli.

0,0 km - Trasa rozpoczyna się przy Warzelni Soli w Kołobrzegu, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej, skąd wyruszamy prosto na skrzyżowanie prowadzące do miasta. Skręcamy do portu w drugą ulicę w prawo (ul. Towarowa), gdyż pierwsza (ul. Obrońców Westerplatte) jest ulicą jednokierunkową. W ten sposób udamy się do portu, gdzie zobaczyć możemy jego wejście (aktualnie trwają prace budowlane poszerzające jego szerokość), przystań pasażerską, znajdującą się po przeciwnej stronie, przystań Marynarki Wojennej oraz latarnię morską. Pierwsze światło zabłysło na niej w 1666 r. W czasie II Wojny Światowej przylegał do niej budynek stacji pilotów – stanowiła doskonały punkt orientacyjny dla artylerii, więc została wysadzona przez niemieckich saperów. Latarnia była pierwszym obiektem wybudowanym w powojennym Kołobrzegu. Jej wysokość: 26 m, zasięg światła: 16 mil morskich (ok. 29 km). Aby ujrzeć panoramę miasta z jej szczytu, trzeba pokonać 109 stopni.

0,5 km - Z portu kierujemy się w pierwszą, dość wąską uliczkę w lewo (Obrońców Westerplatte), na jej końcu skręcamy w prawo (ul. Mickiewicza) i jeszcze raz w lewo (ul. Portowa). Jadąc cały czas prosto dotrzemy do Alei Wojska Polskiego, która na skrzyżowaniu z ul. Dworcową zmienia nazwę na Armii Krajowej. Po prawej stronie ujrzeć można zabytkowy gmach będący siedzibą poczty, którego historia sięga aż do czasów przedwojennych, kiedy to był Cesarskim Urzędem Pocztowym.

1,5 km - Dalej jadąc prosto dotrzemy do katedry. W jej wnętrzu znajduje się osobliwości, głównie z okresu średniowiecza – m.in. Chrzcielnica z 1355 r., żyrandol – tzw. korona Schliffenów, siedmioramienny świecznik oraz stalle rajców z interesującymi motywami chrześcijańskimi. Na zewnątrz świątyni w 1990 r. stanął pomnik arcybiskupa Marcina Dunina.

2 km - Jadąc od strony katedry w ulicę Mariacką (za Domem Handlowym Bryza) zobaczymy halę sportową, która niegdyś była szkołą rycerską dla synów szlachciców pomorskich; uczono w niej fechtunku i jazdy konnej. Niedaleko bazyliki znajduje się XIX-wieczny ratusz mieszczący obecnie Urząd Stanu Cywilnego, Miejski Ośrodek Kultury i galerię. Kolejnym ciekawym zabytkiem dawnych obwarowań miejskich na trasie naszego szlaku jest Baszta Lontowa. Od baszty kierujemy się w ul. Walki Młodych, którą jedziemy do skrzyżowania z ul. Kamienną (oznakowanie świetlne). Stąd dalej skręcamy w prawo. W ten sposób dotrzemy do ronda na ul. Trzebiatowskiej. Z ronda wjeżdżamy na drogę nr 162 prowadzącą do Zieleniewa. Tam znajduje się po prawej stronie cmentarz komunalny, a tuż za nim cmentarz wojenny. Są tam umieszczone prochy żołnierzy poległych w czasie walk o Kołobrzeg w marcu 1945 r. Pomnik na cmentarzu z charakterystycznymi mieczami jest dziełem Wiktora Tołkina, projektanta Pomnika Zaślubin Polski z Morzem.

12 km - Z cmentarza udajemy się w stronę Charzyna – miejscowości, w której obejrzeć można m. in. zabytkowy kościół i odwiedzić “Falladę”, jedno z niewielu tego rodzaju miejsc w Europie schronisko dla psów, kotów i koni. Minąwszy Charzyno powinniśmy kierować się na południowy zachód w stronę

miejsowości Nieżyn, a później aleją lipową w kierunku Gościna przez Unieradz, gdzie znajduje się kamień upamiętniający powódź, która nawiedziła kiedyś te tereny oraz znajduje się tam zabytkowy kościół.

16 km pierwsza wzmianka o Gościnie pochodzi z 1238 r. jako posiadłości joanitów. Atrakcję turystyczną miejscowości stanowi kościół parafialny p.w. Świętego Andrzeja Boboli, znajduje się w nim chrzcielnica z przełomu XII/XIII wieku w kształcie kielicha, wykuta z jednego głazu wapienia gotlandzkiego. To jeden z nielicznych zabytków sakralnych tego typu na Pomorzu Zachodnim.

20 km Na wysokości Ząbrowa wracamy w stronę Kołobrzegu. Skręcamy w prawo i ok. 1 km cały czas z góry zjeżdżamy w dolinę rzeki Parsęty. Z mostu rozciąga się przed nami bardzo ładny widok na rzekę oraz na krajobraz o dość bogatym ukształtowaniu terenu oraz znacznej ilości lasów, gdzie przeważają drzewostany sosnowe, a także brzozy, buki i dęby.

27 km Zaraz za mostem na niewielkiej polanie, po lewej stronie drogi, jadąc w kierunku Pustary, można urządzić miejsce odpoczynku dla zmęczonych przejażdżką rowerzystów oraz miłośników wędkarstwa. Po odpoczynku kierujemy się trasą wiodącą przez Pustary, Świelubie (29 km), Poblocie Wielkie (34,5 km) oraz Kowańcz (43,5 km) do punktu końcowego pierwszego dnia wycieczki, tj. do miejscowości Karlino (46 km).

46 km Karlino - tutaj, jeszcze przed noclegiem, zwiedzimy zabytkową świątynię, ratusz i piwnice zamku biskupiego. Karlino jest miastem położonym w widłach dwóch rzek - Radew i Parsęty. Ciekawostką jest, iż na przełomie XVII/XVIII w. emigranci francuscy założyli tu wytwórnię wódek. Przy czworobocznym rynku zachował się gotycki kościół p.w. św. Michała Archaniola, ratusz z pocz. XX w. i tzw. Dom Napoleona przebudowany po wojnie. Nad rzeką Parsętą zachowało się przyziemie dawnego zamku biskupiego z XV w.

Rankiem dnia następnego wyruszamy drogą nr 163 w stronę Kołobrzegu, mijając Łykowo (56 km), Wrzosowo (58,5 km) i Dygowo. Tam na głównym skrzyżowaniu skręcamy w prawo na Ustronie Morskie

66 km W Dygowie widoczny jest po lewej stronie od ul. Dworcowej, XIX wieczny kościół. Dalsza trasa wiedzie to wioski Stojkowo (63,5 km) i jadąc prosto do Kukini. Kierując się Stamtąd cały czas na północ, docieramy do drogi nr 11, łączącej Kołobrzeg z Koszalinem.

72 km Kukinia to bardzo stara wieś o średniowiecznym rodowodzie. Została założona, jako wieś-pastwisko na miejscu wykarczowanego i wypalonego Lasu Kołobrzieskiego. Mieszkańcy tej osady trudnili się kiedyś wydobywaniem torfu. W Kukini znajduje się Firma Superfish S.A., zatrudniająca ok. 1500 pracowników.

80 km Przejeżdżamy przez Sianożęty i docieramy do pięknej nadmorskiej miejscowości Ustronie Morskie.

81 km Ustronie Morskie to stolica gminy położona 1 km od drogi krajowej nr 11 Kołobrzeg- Koszalin. Obecnie jeden z najczęściej odwiedzanych kurortów nadmorskich w Polsce. Działalność turystyczna skupia się tutaj w blisko 120 ośrodkach wypoczynkowych

83 km Wracając nią mijamy Bagicz. Tam mieści się stare lotnisko. Lotnisko w Bagiczu wybudowane zostało przez Niemców w 1934 r. Od 1945 r. było eksploatowane przez Rosjan do 1992 r. Obecnie powstał plan inwestycji na tym terenie polsko-duńskiej pod nazwą "Bałtyckie Centrum Turystyczne".

86 km Podczele to niewielka miejscowość znajdująca się 4 km od Kołobrzegu. Można tutaj wstąpić do ośrodka sanatoryjno-wypoczynkowego, gdzie można skorzystać z krytego basenu kąpielowego. Otaczający ośrodek las obejmuje 300 ha, jego osobliwością są hektary bagien, nad którymi ma swoje siedliska ponad 80 gatunków ptaków – m.in. perkosz rdzawoszyj, bąk, żuraw, łabędź niemy. Z Podczela drogą główną asfaltową wracamy już do Kołobrzegu. Po dotarciu do Kołobrzegu, z dużego ronda na ul. Koszalińskiej skręcamy w lewo na trasę wiodącą do Budzistowa

93,5 km W Budzistowie warto zobaczyć: zespół pałacowo-parkowy z początku XX wieku (pałac i park krajobrazowy o powierzchni 0,8 ha z mieszanym drzewostanem), dwór murowany z drugiej połowy XIX wieku, kościół p.w. Świętego Jana Chrzciciela z 1222 roku w stylu gotycko-romańskim, ufundowany przez księcia Mirosława, grodzisko na wzniesieniu nad brzegiem rzeki Parsęty z przełomu VIII/IX wieku dwuczłonowe o powierzchni 4ha, Zajazd Kasztelański murowany z 1975 roku, oraz stadninę koni z krytą ujeżdżalnią. Stamtąd ścieżka zaprowadzi nas z powrotem do Kołobrzegu (97 km), gdzie na wspomnianym rondzie jedziemy prosto do nadmorskiego parku. Jedziemy w lewo, po

przejechaniu ok. 500 m zobaczymy Pomnik Sanitariuszki i żołnierza. Szlak doprowadzi nas do kresu trasy (98 km) – czyli na moło kołobrzesckie.

16. Kołobrzeg i jego okolice (pieszy, rowerowy)

Dane o ścieżce:

długość ścieżki: 24 km

liczba przystanków i miejscowości na terenie ścieżki: 5

czas przejścia: 6,5 h (pieszo)

czas przejazdu: 3,5 h (na rowerze)

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

0,0 km - Wyruszając z Kołobrzegu spod Warzelni Soli, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntońskiej, udajemy się w kierunku trasy prowadzącej do wyjazdu na Trzebiatów. Ulica VI Dywizji Piechoty posiada na całej swojej długości oddzielny pas rowerowy prowadzący aż do znajdującego się po prawej stronie na obrzeżach miasta cmentarza. Tuż za cmentarzem komunalnym z ulicy można ujrzyć masywne głazy i ciężkie łańcuchy nadające powagi znajdującemu się dalej cmentarzowi wojskowemu.

3,5 km - Za niedługą chwilę znajdziemy się we wsi Zieleniewo przypominającej małe zadbane miasteczko z ok. 1500 mieszkańcami. Badania archeologiczne przeprowadzone na terenie Zieleniewa wskazały, że we wczesnym średniowieczu istniała tu osada przemysłowa. Są też zdania, że liczne eksponaty kołobrzesckiego Muzeum Oręża Polskiego (m.in. ostrogi, włócznie, hełmy, żelazne topory oraz obosieczny miecz) zostały wykonane z żelaza wytopionego właśnie przez zieleniewskich hutników. Przy wyjeździe od strony Kołobrzegu nie sposób nie trafić do Klubu Jeździeckiego "Błysk" – duża przestrzeń agroturystyczna oferuje liczne obiekty i rozległe pagórkowate pola do jazdy konnej. Hodowane są tu także konie pełnej krwi angielskiej, półangielskiej i wielkopolskiej. Istnieje możliwość zdobycia licencji jeździeckiej. Klub przygotował wiele atrakcji dla dzieci – przejażdżki kucykami oraz mini Zoo, w którym można podziwiać wielbłąda, strusia, kozy, króliki, bażanty i pawie. Właściciel ośrodka udostępnia miłośnikom wędkarstwa także sztuczny staw zarybiony pstrągami. Dodatkową atrakcją jest wioska indiańska - można tu posłuchać indiańskiej muzyki, a nawet zapalić fajkę pokoju. Stadnina może się pochwalić wyjątkową kareta z XIX w. Jest możliwość odbycia nią romantycznej przejażdżki, z tego względu cieszy się ona oczywistą popularnością wśród nowożeńców.

7 km - Z Zieleniewa udajemy się prosto do miejscowości Rościcino, gdzie zobaczenia warta jest stara filtrownia wody oraz nowoczesna stacja uzdatniania wody w pobliskim Bogucinie (10 km).

15,5 km - Po zwiedzeniu Bogucina wyruszamy do **Budzistowa**, które nie bez kozery nazywane jest kolebką Kołobrzegu – do 1948 r. nosiło nazwę Altstadt, czyli Stare Miasto. Oddalenie grodu nad Parsętą od ujścia rzeki miało zabezpieczać je przez częstymi napadami z morza. Jeszcze dzisiaj czytelne są zarysy wałów rozległego wczesnośredniowiecznego grodu, które w pełnej okazałości przedstawia malowidło ściennie w muzeum w Kołobrzegu. Budzistowo ma bardzo prosty układ dróg, więc nie można się w nim zagubić – od głównej ulicy Kołobrzesckiej odchodzą tylko w prawo i lewo. W centrum wsi znajduje się Pałac Myśliwski zbudowany jako miejsce wypadów na polowania. Uroku dodaje mu wizerunek 3 chartów. W Budzistowie warto zobaczyć: zespół pałacowo-parkowy z początku XX wieku (pałac i park krajobrazowy o powierzchni 0,8 ha z mieszanym drzewostanem), dwór murowany z drugiej połowy XIX wieku, kościół p.w. Świętego Jana Chrzciciela z 1222 roku w stylu gotycko-romańskim, ufundowany przez księdza Mirosława, grodzisko na wzniesieniu nad brzegiem rzeki Parsęty z przelomu VIII/IX wieku dwuczłonowe o powierzchni 4ha, Zjazd Kasztelański murowany z 1975 roku, oraz stadninę koni z krytą ujeżdżalnią.

18,5 km - Z Budzistowa udajemy się oznakowanym na zielono szlakiem turystycznym w kierunku Kołobrzegu. Jego początek znajdziemy na jednym z drzew rosnących przy kościele Świętego Jana Chrzciciela. Całkowita długość szlaku to 6 km, a prowadzi on aż do kołobrzesckiego portu (24 km naszej wycieczki).

17. Wycieczka dwudniowa, rowerowa Doliną Parsęty (poza powiat kołobrzescki)

Trasa rowerowa: Kołobrzeg - Białogard - Połczyn Zdrój – Czaplinek

długość szlaku: 94 km (w jedną stronę)

czas przebycia: 2 dni

ilość przystanków: (7) Dygowo, Wrzosowo, Karlino, Białogard, Byszyno, Połczyn Zdrój, Czaplinek
rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk.

0,0 km Trasę rozpoczynamy w Kołobrzegu od makiety średniowiecznej Warzelni Soli przy skrzyżowaniu ul. Zygmuntowskiej z ul. Solną. Wyjeżdżamy w lewo kierując się na południe, czyli w stronę szpitala, mijamy ul. Rzeczną i znajdujemy się zaraz na ul. Kamiennej - dosyć ruchliwej (nie tylko latem). Mijając sygnalizację świetlną dojeżdżamy do ronda na ul. Koszalińskiej i skręcamy w prawo na drogę nr 163 prowadzącą do Białogardu.

12 km docieramy do Dygowa, w którym z daleka po lewej stronie widoczny jest XIX-wieczny kościół. Opuszczamy Dygowo zjeżdżając w dół do Pyski, gdzie przez oczyma mamy las zarastający dolinę Parsęty.

19 km jazdy i jesteśmy we Wrzosowie. Tam na uwagę zasługuje XIII-w. kościół gotycki z interesującym wnętrzem. We Włociborzu spotkamy zespół pałacowo parkowy – pałac z końca XIX w. Przebudowany w 1969 neogotykiem, obecnie Dom Pomocy Społecznej. Park poł. XIX w. Naturalistyczny pow. 10,8 ha (dane z 1980 r.) m.in. Rosną w nim buki, modrzewie, świerki, daglezie, buk purpurowy, dąb stożkowy. Z Wrzosowa trasa wiedzie do Karlina.

29 km Karlino. Jest to miasto położone w widłach dwóch rzek - Radew i Parsęty. Ciekawostką jest, iż na przełomie XVII/XVIII w. emigranci francuscy założyli tu wytwórnię wódek. Przy czworobocznym rynku zachował się gotycki kościół p.w. św. Michała Archanioła, ratusz z pocz. XX w. i tzw. Dom Napoleona przebudowany po wojnie. Nad rzeką Parsętą zachowało się przyziemie dawnego zamku biskupiego z XV w. Z miasta przez most na Parsęcie udajemy się do Białogardu.

35 km Na obrzeżach Białogardu przy ul. Kołobrzesckiej dostrzec można pozostałości po stacjonującej tu niegdyś armii radzieckiej (budynki koszarowe mieszczą obecnie szkołę oraz Urząd Gminy Białogard i Sąd Grodzki). W rynku zachował się ratusz z XIII w. z drewnianą wieżyczką i nowy ratusz z przełomu XIX w. Także przy rynku podziwiać możemy gotycki Kościół Mariacki z 60-metrową wieżą zwieńczoną barokowym hełmem. Za kościołem fragmenty murów obronnych z Bramą Połczyńską z XIV w. Przy przedłużeniu ul. Świdwińskiej wśród bagien Parsęty i Leśnicy jest wzgórze grodowe o wys. 15 m. Ten właśnie gródek zdobywał Bolesław Krzywousty. Na szczycie wzgórza wzniesiono zameczek myśliwski w miejscu zniszczonego niegdyś zamku książęcego. Przebudowany pod koniec XIX w. na budynek mieszkalny – obecnie obiekt rozebrany.. Białogard był jedną z pierwszych rezydencji książąt Pomorza Zachodniego, a w późniejszym czasie siedzibą kasztelanii białogardzkiej. Z Białogardu wyjeżdżamy w kierunku południowym dojedziemy do Byszyna, w którym do dziś zachował się neoromański kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej.

45 km W pobliżu wsi Byszyna znajduje się ośrodek campingowy nad czystym i głębokim (20 m) Jeziorom Byszyńskim i ogólnodostępne latem duże pole namiotowe. Tutaj proponujemy przenocować i nabrać sił do następnego dnia wędrówki.

50 km Jadąc dalej na południe docieramy do miejscowości Tychówka, a stamtąd kierujemy się do Połczyna Zdroju.

65 km W końcu XVII w. odkryto w Połczynie Zdroju bogate źródła lecznicze (szczawy żelazistej), a w XIX w. pokłady borowiny. W pobliżu rynku, obecnego pl. Wolności znajduje się zamek z XIV w., mieści on obecnie bibliotekę. Niedaleko usytuowany jest kościół na miejscu dawnego, który istniał na przełomie XV/XVI w. Obecny prezentuje styl neogotycki, znajduje się w nim tablica epitafijna z 1544 r. Erazma Manteuffla, ostatniego katolickiego biskupa kamieńskiego. W Połczynie Zdroju znajduje się 80-hektarowy park zdrojowy, w stylu mieszanym, założony w XIX w. W parku są liczne okazy drzew egzotycznych, amfiteatr, pijalnia wód „Joasia”. Park łączy się z podmiejskimi lasami.

70km Jadąc w kierunku na Czaplinek spotkamy Dolinę Pięciu Jezior - tzw. szwajcarię połczyńską. Jest to wyjątkowo piękna trasa z licznymi zakrętami. Po prawej stronie widoki na morenowe wzgórza pokryte lasami i pastwiskami. Dalsza droga biegnie przez teren leśny, wzdłuż rzeki Drawy, łączącej jeziora leżące jedno za drugim - Jez. Górne (Krzywe), Jez. Okrągłe (Krag), Jez. Długie (największe), dalej Jez. Głębokie (20 m) oraz Jez. Małe.

Wyjeżdżamy z lasu (3 km jazdy) i po prawej stronie ukazuje się nam miejscowość Kluczewo, leżąca między dwoma jeziorami: Drawskim i Jez. Prosino, które jest dużym siedliskiem łabędzi.

75 km wjeżdżamy na Półwysep Drawski do wsi Stare Drawsko - malowniczo położonej na ciasnym przesmyku między Jez. Drawsko a Jez. Żerdno, jeziora te łączy rzeka Drawa. Na wysokim wzniesieniu obok Jez. Żerdno podziwiać można ruiny zamku z XIV w. Jadąc lekkim spadem zbliżamy się do kresu naszej wyprawy - Czaplinka. Po prawej stronie widać Jez. Drawsko, które należy do największych i najgłębszych jezior Pomorza Zachodniego. W pn. części jeziora usytuowana jest wyspa Bielawa, na której założono rezerwat przyrody. Znajduje się na niej olbrzymi, czteropienny buk.

94 km Miasto Czaplinek, jako centrum Pojezierza Drawskiego to prężny ośrodek turystyczny regionu. W XIX w. w mieście tym powstało kilka fabryk - zapalek, mebli oraz browar i tartaki. W 1945 r. zdobyte przez żołnierzy polskich. Do tej pory zachował się gotycki kościół p.w. Św. Trójcy z elementami stylu romańskiego, wewnątrz barokowy ołtarz, polichromia na suficie, ambona z XIX w., obok drewniana dzwonnica z dzwonem z 1730 r. z Kołobrzegu. W rynku ratusz z 1845 r. z małą wieżyczką, nad Jez. Drawsko park i promenada.

Jedną z propozycji powrotu z Czaplinka do Kołobrzegu jest: przejazd pociągiem PKP. Połączenie Czaplinek-Szczecinek, wyjazd: 17:46 (osobowy) przesiadka do Białogardu w Szczecinku o 19:01, z Białogardu do Kołobrzegu 20:09, w Kołobrzegu jesteśmy o 20:45.

18. Szlak wokół Stramnicy (rowerowy)

Dane o ścieżce:

długość trasy: 14.5 km

liczba przystanków i miejscowości na trasie: 5

czas przejazdu: ok 3 h

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

0,0 km Trasa rozpoczyna się w Kołobrzegu przy Warzelni Soli, skąd ulicami Zygmuntowską, Rzeczną, Kamienną, Bogusława X, Jerzego, Koszalińską jedziemy w kierunku na Koszalin. Po przejechaniu 4,5km od miejsca startu skręcamy w prawo na drogę prowadzącą do dawnej strzelnicy garnizonowej. Tą drogą jedziemy około 1km, następnie skręcamy w lewo na polną drogę prowadzącą na północ od Kądziały do Lasu Kołobrzieskiego.

5.5 km W Lesie Kołobrzieskim wjeżdżamy na betonową drogę około 4,5km, która prowadzi nas w pobliże rezerwatu starych dębów, gdzie znajdują się dęby wpisane do rejestru pomników przyrody.

“Dąb Warcisław” /dąb szypułkowy/ wpisany do rejestru pomników przyrody, nosi imię księcia Gryfity Warcisława III, za którego sprawą Kołobrzeg w 1255r otrzymał prawa miejskie. Dąb mierzy w obwodzie pnia ma 618cm, wysoki jest na 30m a jego wiek oceniono na 640 lat, co plasuje go na piątej pozycji w rankingu najstarszych drzew tego gatunku w Polsce. Przy zabytkowym drzewie postawiono tablicę pamiątkową.

“Dąb Bolesław”/dąb szypułkowy/ uznany za jeden z najstarszych pomników przyrody w Polsce, jego wiek ustalono na 800 lat – obwód mierzony na wysokości 1,3m od ziemi wynosi 691cm, wysokość 32m, a średnica korony ma 20m/. Do tej pory za najstarszy dąb w Polsce uważany był “Chrobry” z Piotrowic – 740 lat, a najbardziej znany ‘Bartek’ z Bartkowa ma 670 lat/. 19 sierpnia 2000 roku po 800 latach dąb doczekał się chrzcina. Pod mające statyczne drzewo spotkali się miłośnicy i entuzjaści przyrody. Dąb otrzymał imię Bolesław, upamiętniono w ten sposób króla Bolesława Chrobrego, za którego przyczyną powstało w 1000 roku biskupstwo w Kołobrzegu. Przed dębem postawiono tablicę informacyjną z jego charakterystyką. Po obejrzeniu okazałych pomników przyrody jedziemy dalej kawałek asfaltową drogą, następnie skręcamy w prawo na południowy wschód i leśną drogą dojeżdżamy do kolonii Stójkowo. W tej wsi możemy skorzystać z wypoczynku nad stawem, wynająć domek wczasowy. Dalej jedziemy drogą wzdłuż lasu w kierunku południowo-zachodnim. Po przekroczeniu szosy łączącej Kołobrzeg i Białogard trasa wiedzie przez pola i łąki na północ do miejscowości Czernin.

9.5 km W Czerninie wart obejrzenia jest murowany dwór z przełomu XIX/XX wieku, kościół Wniebowstąpienia N.M.P. z XV wieku murowany, gotycki, jednonawowy, rozbudowany w XVII wieku. W kościele godne uwagi są: krypta granitowa z XII wieku, ołtarz i ambona barokowa z przełomu XVII/XVIII wieku. Po opuszczeniu Czernina poruszamy się polną drogą, wspinając się lekko pod górę, potem długi zjazd do lasu, po około 1km starą drogą asfaltową dojeżdżamy do gospodarstwa w kolonii Obroty. Następnie mijamy Stare Miasto - dawna niemiecka nazwa Alstadt.

Nazwa ta utrzymywała się do 1948 r. Przypomnijmy, że to miejsce było kolebką Kołobrzegu. Dalej po drodze żużlowej wjeżdżamy do Budzistowa.

14,5 km W Budzistowie warto zobaczyć: zespół pałacowo-parkowy z początku XX wieku (pałac i park krajobrazowy o powierzchni 0,8ha z mieszanym drzewostanem), dwór murowany z drugiej połowy XIX wieku, kościół p.w. Świętego Jana Chrzciciela z 1222 roku w stylu gotycko-romańskim, ufundowany przez księdza Mirosława, grodzisko na wzniesieniu nad brzegiem rzeki Parsęty z przełomu VIII/IX wieku dwuczłonowe o powierzchni 4ha, Zajazd Kasztelański murowany z 1975 roku oraz krytą ujeżdżalnię koni. Zjeżdżamy z niewielkiego wzniesienia, na łuku drogi po prawej stronie mijamy zabudowania Ośrodka Sportów Strzeleckich, po 200 metrach dojeżdżamy do drogi Kołobrzeg-Białogard. Przekraczamy drogę, skręcamy w lewo i ścieżką rowerową wjeżdżamy do Kołobrzegu.

19. Szlak po Dygowie i jego okolicach (rowerowy)

Dane o ścieżce:

długość trasy w przybliżeniu – ok. 43,5 km

średni czas przejazdu – ok. 5 h

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

0,0 km Trasa zaczyna się w Kołobrzegu przy Warzelni Soli. Przejeżdżamy ulicą Krzywoustego w kierunku na południe i po zjeździe z góry na łuku drogi skręt w prawo do miejscowości Niekanin

5 km Dalej docieramy do miejscowości Obroty, koloni gospodarstw rolnych.

7 km Mijamy Bogucino. Tam podziwiamy Stary Młyn i gospodarstwa agroturystyczne. Na dwunastym kilometrze naszej trasy leży mała wioska Dębogard, a za nią trochę większa miejscowość Świelubie.

15 km Wieś **Świelubie** – tu można zobaczyć cmentarzysko kurhanowe z IX w. (ok. 100 mogił), zlokalizowane ok. 500 m na pn. od grodziska i na zachód od drogi do Pobłocia, godnym uwagi jest także odbudowany na XV-wiecznych ruinach kościoła. Przed wejściem znajdują się dwie kamienne chrzcielnice. Podjazd pod niewielkie wzniesienie, jeszcze dwie góry do pokonania i dojeżdżamy do rozwidlenia dróg.

17 km Na nim skręcamy w prawo i po długim kilometrowym zjeździe wśród lasów dojeżdżamy do mostu na Parsęcie.

18 km Po minięciu mostu kilometrowy odcinek pod górę potem zjazd do kolejnego rozwidlenia dróg (21,5 km) jadąc dalej w lewo dojeżdżamy do Włósciborza

23,5 km Włóscibórz – tam spotkamy zespół pałacowo parkowy – pałac z końca XIX w. Przebudowany w 1969 neogotyck, obecnie Dom Pomocy Społecznej. Park poł. XIX w. Naturalistyczny pow. 10,8 ha (dane z 1980 r.) m.in. Rosną w nim buki, modrzewie, świerki, daglezie, buk purpurowy, dąb stożkowy. Stamtąd wracamy w stronę Bard przez pobliski las, piaszczystą drogą, wyjeżdżając z niego znów tuż koło mostku na Parsęcie przecinającego asfaltową drogę. Jadąc za mostkiem na Parsęcie w stronę Bard około (500 metrów od mostka) w lasu otaczającym drogę po prawej stronie znajdują się wały po grodzisku pochodzące z ok. VII wieku n.e., gdzie w latach sześćdziesiątych XX wieku były prowadzone badania archeologiczne. Niestety upływający czas sprawia, że są one coraz mniej widoczne. Przed mostkiem na Parsęcie skręcamy w leśną ścieżkę w lewo od głównej szosy. Jadąc nią prosto w dół napotykamy strumyczek przepływający przez nią. Obok rosną piękne, stare dęby. Następnie wracamy znów na drogę asfaltową prowadzącą do Bard.

31,5 km Bardy – przy przydrożnym krzyżu, na wyjeździe z miejscowości w stronę Dygowa, znajduje się polna droga w lewo na Dębogard. Stamtąd kilkaset metrów dzieli nas od malowniczego miejsca. Są tu ruiny starej cegielni, a prócz nich mały staw powstały w wyniku pozyskiwania gliny potrzebnej do wypalania cegieł. Oprócz tego zbiorniczka, po lewej stronie drogi znajdują się jeszcze dwa stawy należące do Polskiego Związku Wędkarskiego. Wracamy ponownie do przydrożnego krzyża i stamtąd, w Bardach, skręcamy w lewo na Dębogard.

33,5 km z Dębogardu kierujemy się prostą drogą na Czernin

34,5 km Czernin – jest to miejscowość z pięknymi starymi domostwami (niestety już zaniedbanymi), świadczącymi o tym, iż tereny te przed wojną zamieszkiwały bogate rodziny niemieckie. Głównym zabytkiem w tej miejscowości jest kościół Wniebowstąpienia N.M.P. wybudowany w średniowieczu. Jego obecny kształt jest wynikiem przebudowy dokonanej w XV wieku oraz rozbudowy w XVII w. Obok kościoła na uwagę zasługuje jeszcze eklektyczny dwór XIX/XX wiek obecnie budynek

mieszkalny. Stamtąd dalej prosto, przecinając główną drogę przejazdową z Kołobrzegu do Karlina dostajemy się do Stramnicy.

38,5 km Ze Stramnicy przejeżdżając przez tory kolejowe robimy niepełną pętlę i docieramy po około 3 km do głównej drogi (41,5 km). Stąd już niecałe dwa kilometry, jadąc w kierunku północno zachodnim, do centrum Kołobrzegu.

20. Szlak rowerowy Dygowo - Bardy – Czernin (rowerowy, pieszy)

Dane o ścieżce:

długość szlaku: 12km (dojazd do Dygowo) + 16km (trasa właściwa)

czas przejazdu całej trasy: 3 h (na rowerze)

czas przejścia trasy właściwej: ok. 4h

ilość przystanków: 2

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

Do Dygowo proponujemy dojazd autobusem PKS lub linią prywatną An-Jan bądź Glob-Turist spod dworca PKP w Kołobrzegu. Autobusy kursują średnio co godzinę. Jeśli wyruszamy na rowerze to kierujemy spod dworca PKP na rondo przy ul. Koszalińskiej na którym skręcamy w prawo na Białogard i Karlino. Droga wyjazdowa z miasta doprowadzi nas po 12 km do Dygowo.

0,0 km Dygowo – wyjeżdżamy z Placu Wolności, spod XVIII-wiecznego kościoła pod wezwaniem Wniebowstąpienia Pańskiego. Z placu kierujemy się do głównego skrzyżowania w Dygowie: ulic Kołobrzeskiej, Głównej i Barcińskiej. Na skrzyżowaniu obieramy kierunek na Bardy.

3 km Bardy - przy wjeździe do tej miejscowości widać przydrożny krzyż, za nim zbaczamy z szosy na polną drogę [za szarym domem], która zaprowadzi nas do ruin starej cegielni. Prócz ruin znajduje się w pobliżu staw powstały z wyniku pozyskiwania gliny potrzebnej do wypalania cegieł. Oprócz tego stawu znajdują się jeszcze dwa należące do Polskiego Związku Wędkarskiego, w których można złowić lina, szczupaka lub karasia. Aby kontynuować trasę należy wrócić tą samą drogą do szosy i skierować się w stronę rzeki Parsęty. Przed mostem po lewej stronie znajdują się wały po grodzisku pochodzące z ok. VI wieku n.e., gdzie w latach 60-tych XX wieku były prowadzone badania archeologiczne. Niestety nieubłagany czas sprawia, iż są one coraz mniej widoczne. Również po lewej stronie przy moście znajduje się duża polana, na której można odpocząć lub zrobić ognisko. Po zjeździe z mostu po lewej stronie szosy znajduje się wjazd do lasu, do którego prowadzi polna droga. Wracamy z powrotem do szosy, z której zboczyliśmy i udajemy się na południe do Świelubia.

6 km Wieś **Świelubie** – tu można spotkać cmentarzysko kurhanowe 500 m na pn. Od grodziska na zachód od drogi do Poblęcia, z IX w. ok. 100 mogił, oraz odrestaurowany kościół z XV-XVI w. z gotycką wieżą z kamienia i cegły. Przed wejściem znajdują się dwie kamienne chrzcielnice. Z tej wioski obieramy kierunek na Dębogard (9 km), a potem na **północ** asfaltową drogą trafiamy prosto do wsi **Czernin**.

12 km Czernin - miejscowość z pięknymi starymi domostwami, świadczącymi o tym, że tereny te przed wojną były zamieszkiwane przez bogate rodziny niemieckie. Głównym zabytkiem Czernina jest kościół wybudowany w średniowieczu. Jego obecny kształt jest wynikiem przebudowy dokonanej w XVI w.

16 km Z Czernina jadąc dalej prosto dotrzemy do drogi lokalnej nr 163, którą dojechaliśmy wcześniej z Kołobrzegu do Dygowo. Teraz wracamy nią do Kołobrzegu (ok. 10 km do centrum miasta).

21. Szlak z Kołobrzegu do Wrzosowa (rowerowy)

Dane o ścieżce:

długość szlaku: 46 km

czas przebycia: 8 h

ilość przystanków: 8

rodzaje nawierzchni: droga asfaltowa, gruntowa, bruk

Trasa ta o wielu lat wykorzystywana jest jak szlak rowerowy przez liczne grupy cyklistów. Rozpoczyna się i kończy w Kołobrzegu.

0,0 km Trasa rozpoczyna się w Kołobrzegu przy Warzelni Soli, skąd ulicami Zygmuntowską, wyjeżdżamy na ulicą Bolesława Krzywoustego wzdłuż drogi 163 prowadzącą do Białogardu.

3 km Po zjeździe z góry, z której po lewej stronie dojrzeć można rozciągające się na dużej powierzchni ogródki działkowe pokonujemy pierwszy etap szlaku i skręcamy w prawo do Niekanina. Jest to mała wieś, obecnie miejsce coraz częściej wybierana na budowę domków jednorodzinnych.

4 km Za Niekaninem po lewej stronie znajduje się tzw. Czarny Staw, dość dobre miejsce na biwak, piknik czy ognisko - dojazd po asfaltowej drodze.

5 km - Jesteśmy we wsi Obróty. Dawniej zabudowania w tej osadzie leżały tylko po jednej stronie drogi. Mieszkańcy okolicznych wsi opowiadali, że z tego powodu koła wozów smarowało się tylko po jednej stronie drogi. Gdy po drugiej stronie drogi zbudowano zagrody, wówczas dopiero zaczęto smarować wozy po obu stronach.

7 km Wieś Bogucino znana z tego, że znajdują się tu głębokie ujęcia wody o krystalicznej czystości. Tam podziwiamy również Stary Młyn i gospodarstwa agroturystyczne.

11 km - Znajdujemy się na rozwidleniu dróg, skręcamy w lewo i po 1,5 km docieramy do miejscowości Dębogard, a stamtąd jedziemy na południe do wsi Świłubie.

15 km Wieś **Świłubie** – tu można spotkać cmentarzysko kurhanowe 500 m na pn. Od grodziska na zachód od drogi do Pobłocia, z IX w.n.e. ok. 100 mogił, oraz odbudowany kościół z XV-XVI w. z gotycką wieżą z kamienia i cegły. Przed wejściem znajdują się dwie kamienne chrzcielnice podjazd pod niewielkie wzniesienie, dwie góry do pokonania. Wiatr na nich najczęściej wieje w plecy.

17 km - Kolejne rozwidlenie dróg, skręcamy w prawo i po długim, prawie 1,5-kilometrowym zjeździe wśród lasów dojeżdżamy do mostu na Parsęcie. Po obu stronach rzeki naturalne poldery (osuszone tereny depresyjne), wiosną i przy dużym cofnięciu się rzeki zawsze pozostają zalane.

18 km - Mijamy most i przez prawie 1 km wspinamy się pod dość ostre wzniesienie. Na 21,5 kilometrze czeka na nas rozwidlenie dróg. Jedziemy w kierunku wschodnim do Włoszyc, gdzie znajduje się Dom Pomocy Społecznej z aleją 107 zabytkowych dębów. Jadąc na wschód dotrzemy do małej wioski Piotrowice, gdzie mieści się charakterystyczny budynek szkolny (23 km). Z Piotrowic już tylko 1,5 km i jesteśmy w miejscowości Kłopotowo.

24,5 km We wsi Kłopotowo, uwagę przyciąga zabytkowy 600 letni dąb (nienazwany jeszcze) oraz kompleks pałacowo-parkowy. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1276 r., kiedy to biskup kamieński wyliczał posiadłości i dochody kapituły kolegiackiej w Kołobrzegu. Atrakcją Kłopotowa stanowią: grodzisko ok. 1,5 km na wschód od wsi z przełomu IX i X w.n.e., cmentarzysko kurhanowe na południowy wschód od grodziska z VIII-X w., zespół pałacowo-parkowy z pałacem z 1911 r., neogotycka owczarnia murowana z 1865 r., naturalistyczny park z końca XIX w. o powierzchni 6 ha (buki, dęby, lipy, sosny) i kościół św. Andrzeja murowany z kamienia z XIII w., przebudowany w XV i XVIII w. w stylu romańsko-gotyckim. Tam również mieści się okoliczny kamień upamiętniający obecność marszałka polnego Paula von Hindenburga.

26 km - mijamy kolejny most na Parsęcie, wspinamy się asfaltową drogą w górę, wśród pięknych terenów leśnych po obu stronach drogi i docieramy do wsi Wrzosowo.

28 km Wrzosowo to wieś oddalona o 10 km od Karlina i 2 km od płynącej tutaj rzeki Parsęty. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z 1240 r., wynikają z dokumentów biskupa von Cammin, któremu książę Barnin I powierzył Stargard i wieś Vressowo. Wrzosowo posiada kilka ciekawych zabytków. Kościół Przemienienia Pańskiego z XV/XVI w., przebudowany w XIX w. na styl gotycki z elementami romańskimi. Chałupa z początku XX w. Na terenie miejscowości znajdują się też dwa pomniki przyrody – lipa drobnolistna, dąb szypułkowy. Z Wrzosowa trasą nr 163 wracamy do Kołobrzegu (18 km).

Powiat Świdwin

Szlak rowerowy Sławoborze – Doble

Ze **Sławoborza** podążamy w kierunku **Lepina**, a następnie do **Rokosowa**, gdzie znajduje się zabytkowy, ryglowy młyn wodny oraz kościół ryglowy. Za Rokosowem zjeżdżamy z drogi asfaltowej i drogą leśną kierujemy się ku rzece Pokrzywnicy. Po przeprawie przez leśny mostek jedziemy w kierunku drogi Sławoborze-Sidłowo, którą przecinamy w pobliżu Zalewu Sidłowo (PZW), kierując się na południe do miejscowości **Krzecko**. W Krzecku warto zobaczyć zabytkowy park, w którym znajdują się liczne pomnikowe drzewa, m. in. czerwonołistna odmiana buka zwyczajnego o obwodzie 400 cm i wysokości 27 m oraz aleja kasztanowo-lipowa. Z Krzecka udajemy się przez **Biały Zdrój** do

Świdwina. Po lewej stronie drogi, ok. 3 km od Białego Zdroju, mijamy największy w powiecie użytek ekologiczny „Bystrzyno”, obejmujący wielkie połacie torfowiska wysokiego zarastającego jezioro Bystrzyno Wielkie. Ze Świdwina docieramy do wsi **Nielep**, a następnie do **Lipia**. Z miejscowości Lipie wyruszamy na południowy wschód do wsi **Jezierzyce**, z dość dużym jak na te okolice jeziorem o tej samej nazwie oraz zabytkowym parkiem z XIX w. Wyjeżdżając ze wsi kierujemy się na Połczyn Zdrój, mijając po drodze wieś **Stare Ludzicko**. W **Połczynie Zdroju** znajdują się ruiny XIX – wiecznego młyna wodnego z największym kołem młyńskim w Europie, którego średnica wynosi 13 metrów. W samym mieście warty obejrzenia jest średniowieczny układ urbanistyczny, kościół gotycki z XVI wieku, zamek z XIII wieku oraz 80-cio hektarowy Park Zdrojowy zawierający ok. 7 tys. gatunków drzew z całego świata. Z Połczyna Zdroju podążamy szlakiem w kierunku wsi **Kolacz**, a następnie przez lasy, mijamy miejscowości Zagrody, Borzęcino i kierujemy się do **Dobla** nad Parsętą.

Świdwin – część zachodnia

Początek szlaku – Zamek Świdwiński, skąd kierujemy się na zachód, ul. Szczecińską. Po przejściu przez trakcję kolejową skręcamy w prawo (droga wojewódzka nr 152), po ominięciu rozdzielni prądu na rozwidleniu dróg kierujemy się w lewo, docierając do Starego Przybysławia. Po prawej stronie mijamy stary cmentarz, dochodzimy do ruin kościoła i przy krzyżu przydrożnym skręcamy w prawo. Drogą płytową, a następnie polną, docieramy ponownie do trasy wojewódzkiej 152, którą udajemy się do wsi **Klepczewo**. W Klepczewie znajduje się pałac neoklasycystyczny z XIX z XVIII-wiecznym zabytkowym parkiem, z pięknymi okazami pomnikowych dębów. Opuszczamy wieś i udajemy się na zachód do miejscowości Bełtno, gdzie przy przystanku autobusowym skręcamy w prawo, na drogę powiatową nr 162, prowadzącą do **Lekowa**. W Lekowie warto zobaczyć pseudoklasycystyczny pałac z XIX w. wraz z parkiem oraz XVIII-wieczny kościółek z renesansowym dzwonem, pochodzącym z XVI w. Szczególną atrakcję stanowią olbrzymie pomnikowe dęby, z których najokazalszy, o obwodzie 850 cm, ma ponad 700 lat. Z Lekowa podążamy drogą powiatową nr 301, przez wieś Kartlewo do **Ząbrowa**. Znajduje się tu XVIII-wieczny kościół ryglowy oraz pałac i park z XIX w. W Ząbrowie przy krzyżu szlak skręca w lewo, na południe, w stronę **Berkanowo**. Po drodze, we wsi **Rusinowa**, mijamy kościół oraz park zabytkowy (XVIII w.). Przez wieś Kowanowo docieramy do Rusinowa, dochodzimy do drogi wojewódzkiej nr 152 i skręcamy w prawo. Przechodzimy przez mostek i skręcamy w wąską drogę asfaltową (droga powiatowa nr 303), którą kierujemy się, przez miejscowości Osowo i Łąkowo, do wsi Oparzno. Po lewej stronie szosy, między Łąkowem a Oparznem, widoczne jest Jezioro **Oparzno**, z jednym z największych w okolicy kompleksów torfowisk wysokich i przejściowych, stanowiących ostoję zwierzyny. W Oparznie znajduje się murowany kościółek z 1729 r. oraz naturalno-eklektyczny park zabytkowy z 1876 r. Z Oparzno drogą powiatową nr 303 podążamy w kierunku Starego Przybysławia, gdzie szlak się zamyka.

Świdwin – część wschodnia

Szlak rozpoczyna się w **Świdwinie** w pobliżu dworca PKP. Ulicą Kołobrzeską zmierzamy na północ, następnie po opuszczeniu miasta, po minięciu stacji paliw, odbijamy w prawo, aby drogą powiatową nr 314 dotrzeć do wsi **Bystrzynka**, gdzie skręcamy przez tory kolejowe w lewo, w stronę miejscowości Bystrzyna. Warto tu obejrzyć dwa pomnikowe dęby szypułkowe, rosnące z prawej strony szosy. Tuż obok znajduje się jezioro Bystrzyno Małe, szczególnie lubiane przez wędkarzy, którzy często rozgrywają tu zawody wędkarskie. Z Bystrzyny udajemy się dalej prosto, do **Białego Zdroju**, skąd skręcamy drogą gruntową w prawo, do jednego z największych kompleksów leśnych w powiecie świdwińskim - właśnie tutaj zaczynają się lasy Puszczy Koszalińskiej. Drogą leśną udajemy się na wschód, mijając po drodze w odległości 1,5 km leśną wieżę obserwacyjną, z której przy dobrych warunkach atmosferycznych widać Białogard, Karlino, a nawet oddalone o 40 km przedmieścia Kołobrzegu. Ponadto po lewej stronie drogi, ok. 3 km od Białego Zdroju, mijamy największy w powiecie użytek ekologiczny „Bystrzyno”, obejmujący wielkie połacie torfowiska wysokiego zarastającego jezioro Bystrzyno Wielkie. Docieramy do wsi **Nielep**, gdzie skręcamy w drogę brukową w lewo. Za kościołem skręcamy w lewo, w kierunku **Dąbrowy Białogardzkiej**. Przed Dąbrową, przy krzyżu, udajemy się drogą asfaltową z powrotem w kierunku Świdwina, przez **Rogalino**, gdzie warto zatrzymać się przy pomnikowym dębie szypułkowym, następnie przez Niemierzyno i Bystrzynkę.

Gmina Rąbino - szlak młynów wodnych

Wędrówkę rozpoczynamy w miejscowości **Lipie**, skąd po obejrzeniu murowanego, gotyckiego kościoła parafialnego z przełomu XVI i XVII w. oraz ruin średniowiecznego zamku, udajemy się drogą polną na wschód, do **Paszęcina**, gdzie znajduje się zabytkowy park z końca XIX w.

Z Paszęcina, wciąż drogą gruntową na wschód, kierujemy się do miejscowości **Rzęcino**, a następnie drogą polną na północ do Świerznicy, gdzie nad niewielką rzeką o tej samej nazwie znajduje się młyn wodny. Stąd szosą wracamy do drogi powiatowej nr 182, skręcamy w prawo do **Liskowa**, a następnie w lewo drogą polną w kierunku Kołatki, gdzie zlokalizowany jest młyn nad rzeką Mogilicą. Kierując się w górę rzeki wracamy jej wschodnim brzegiem w okolice Lipia.

Gmina Rąbino - szlak wysoczyzny moreny dennej

Początek szlaku – miejscowość **Lipie** przy moście drogowym na Mogilicy. Od szosy kierujemy wschodnim brzegiem rzeki Mogilicy na południe, do wsi **Łęgi**, gdzie warto zobaczyć zabytkowy kościół i dwór rodu von Hagen wraz z założeniem parkowym. Następnie udajemy się drogą polną na zachód, do drogi powiatowej nr 180 ze Sławy do **Modrzewca**. Tutaj skręcamy w prawo i docieramy do Modrzewca, gdzie znajduje się założenie pałacowo-parkowe z XIX w. (obecnie Dom Pomocy Społecznej). Powrót z Modrzewca do Lipia szosą asfaltową

Gmina Rąbino – szlak wzgórz morenowych

Jedną z najbardziej atrakcyjnych tras turystycznych powiatu ma swój początek w **Lipiu**, skąd kierujemy się na zachód drogą gruntową, w stronę traktacji kolejowej Szczecin-Gdańsk. Po przecięciu linii kolejowej docieramy do wsi **Nielep**, skąd odbijamy w prawo, drogą asfaltową na północ do Kłodzina. Na tym odcinku po lewej stronie mijamy kompleks wzniesień morenowych, tzw. **Kłodziny**, z najwyższym w okolicy wzniesieniem – Klorówką (176,2 m. n.p.m.). W Kłodzinie znajdują się ruiny szachulcowo-drewnianego kościoła ewangelickiego oraz zabytkowy, stuletni park. W Kłodzinie skręcamy w prawo w drogę powiatową nr 175, przy której, w odległości ok. 1,5 km od wsi, warto zobaczyć olbrzymi granitowy głaz narzutowy mający 16 m obwodu. Dalej docieramy przez wieś **Głodzino** do **Batynia**, gdzie warto zatrzymać się w punkcie widokowym, skąd widoczna jest piękna panorama Puszczy Koszalińskiej. W Batyniu skręcamy w prawo, a następnie przy krzyżu w lewo, w drogę gruntową, prowadzącą przez malownicze lasy do miejscowości **Role**. Po drodze mijamy użytek ekologiczny o powierzchni ponad 2,5 ha. Ze wsi Role wracamy drogą polną na wschód do Lipia.

Gmina Rąbino – szlak dworów i parków

Z miejscowości **Lipie** wyruszamy drogą powiatową nr 184 na południowy wschód do wsi Jezierzycze, z dość dużym jak na te okolice jeziorem o tej samej nazwie oraz zabytkowym parkiem z XIX w. 300 m za ostatnimi zabudowaniami skręcamy w lewo i drogą polną udajemy się do wsi **Stare Ludzicko**, gdzie znajduje się kościół filialny z XVIII w. Stąd kierujemy się na **Biernów**, a następnie drogą powiatową nr 183 do Rzęcina, gdzie zwiedzamy zabytkowy park z przełomu XIX i XX w. W **Rzęcinie** skręcamy w prawo w drogę gruntową, prowadzącą najpierw łąkami, później lasem do wsi **Biała Góra**. Po drodze, w okolicy Góry Dębogórze, mijamy potężną sosnę – pomnik przyrody. Z Białej Góry, po zwiedzeniu XIX-wiecznego parku, kierujemy się drogą nr 176 na **Rąbino**, a następnie do Lipia, gdzie szlak się zamyka.

Gmina Polczyn Zdrój – trasa rowerowa Polczyn Zdrój – Złocieniec (w budowie)

Trasa ta z **Polczyna Zdroju** do wsi **Zajączkowo** jest trasą istniejącą. Dalej przedstawiony został planowany przebieg trasy rowerowej. Drogą gruntową podążamy do wsi **Dobino** po prawej stronie mijając rezerwat „Torfowisko Toporzyk”. W samym Dobinie warto zajrzeć do parku krajobrazowego z końca XIX wieku. Nieczynnym nasypem kolejowym jedziemy w kierunku **Toporzyka**. W Toporzyku do zwiedzenia mamy park naturalistyczny z XIX w. i kościół murowany neogotycki z 1860 r. Kierując się dalej na południe docieramy do wsi **Gawroniec**. Po zwiedzeniu kościółka z 1828 r., pałacu klasycystycznego z przełomu XVIII i XIX wieku oraz zabytkowego XIX-wiecznego parku warto skierować się w stronę jeziora Gawrończego i obejrzeć wspaniałą aleję drzew –

171 sztuk m. in. buki, klony, kasztanowce, lipy, graby, modrzewie, topole, dęby. Dalej szlak przecina drogę Stare Worowo – Chlebowo i kieruje się w stronę Złocienka.

Szlak ten biegnie na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego, którego teren został ukształtowany przez Lodowice Skandynawski zalegający tu przed tysiącami lat.

Powiat Białogard

Szlak Białogard Kisielice- Byszyno - Jezioro

Trasa rowerowa

Naszą wyprawę rowerową rozpoczniemy w miejscu zwanym Kisielice – Przemysłowo na ulicy Miłej. **Kisielice** to dawna osada wczesnośredniowieczna oraz miejsce występowania śladów osadnictwa pochodzącego z różnych okresów chronologicznych. Na ulicy Miłej przejeżdżamy na wprost torowisko dawnej kolejki wąskotorowej prowadzącej pierwotnie do Sławoborza, następnie mijamy zabudowę mieszkalno - inwentarską SDOO i wjeżdżamy na drogę polną, która przebiega na znacznym odcinku wzdłuż lewego brzegu rzeki Parsęty i zaprowadzi nas do miejscowości **Dębczyno**. Po minięciu mostku na rowie przy pierwszej zagrodzie znajdującej się po lewej stronie naszego szlaku, pokonując ok. /3,5 km/, skręcamy w lewo dojeżdżając do drogi powiatowej nr 17170 i znajdujemy się we wsi sołectkiej Dębczyno. Wieś znajduje się w odległości ok. 4 km na południe od Białogardu, przy bocznej drodze, w odległości 1 km od drogi Białogard – Rąbino. W okolicach wsi Dębczyno znajdują się liczne stanowiska archeologiczne z różnych okresów a także cmentarzysko szkieletowe oraz osadę otwartą położoną na stoku piaszczystego wzniesienia przy zachodnim brzegu rzeki Mogilicy. Z Dębczyna jadąc asfaltową drogą powiatową nr 17170 zbliżamy się do pierwszego mostu żelbetowego na rzece Mogilica. Po lewej stronie widzimy pierwszą zagrodę wsi **Rogowo** gdzie stał były młyn gospodarczy o czym świadczy pozostały drugi most żelbetowy wybudowany na fosie, która doprowadzała wodę do młyna z Mogilicy. Przy szkole skręcamy w lewo i wjeżdżamy na krótki odcinek drogi asfaltowej. Na wysokości budynku szkoły i przed budynkiem dawnej Gromadzkiej Rady Narodowej a później biblioteki skręcamy w prawo na piaszczystą drogę, która będzie prowadzić nas wzdłuż lewego brzegu rzeki Parsęty w kierunku wsi **Byszyno**. Po pokonaniu dwóch przepustów na drodze polnej przejeżdżamy na wprost asfaltową drogą powiatową nr 17170 nieopodal mostu żelbetowego na Parsęcie. Po pokonaniu drogi asfaltowej i kilku przepustów na rowach szczegółowych kierując się na północny – wschód zbliżamy się do wsi Byszyno. Po prawej stronie przy drodze polnej jako pierwszy obiekt znajduje się cmentarz komunalny czynny założony w XIX w. Następnie wjeżdżamy w zwartą zabudowę wsi Byszyno i dojeżdżamy do znajdującego się po prawej stronie kościoła parafialnego p.w. M.B. Częstochowskiej, który został wzniesiony w XIX w. w stylu neoromańskim. Przy kościele skręcamy w lewo i znajdujemy się na drodze powiatowej nr 17173. Jadąc w kierunku miejscowości **Przegonia** przejeżdżamy po raz kolejny przez most żelbetowy, tym razem na rzece Parsęta i znajdujemy się w osadzie Przegonia położonej w odległości /1km/ od Byszyna. Przegonia jest miejscowością położoną wśród lasów na dawnym szlaku Solnym. W Przegoni znajduje się malowniczo położony Zajazd „Zagłoba”, parking i zagospodarowane oczko wodne nad którym można wypocząć.

W Przegoni po minięciu zagrody znajdującej się po lewej stronie skręcamy w prawo z drogi nr 17173 wjeżdżając przy hydroforni znajdującej się po prawej stronie w drogę prowadzącą do lasu. Jadąc lasem sosnowym wzdłuż drogi krajowej skręcamy w lewo dojeżdżając do szosy nr 163 Poznań – Kołobrzeg. Dalej pokonujemy jezdnię na wprost przy zachowaniu szczególnej ostrożności i znajdujemy się na terenie leśnym przyległym do **Jeziora Byszyńskiego**. Jezioro Byszyńskie położone wśród lasu sosnowego / starodrzew/, jest jeziorem oligotroficznym zw. jeziorem lobeliowym, gdzie występuje poryblin jeziorny, brzozyca jednokwiatowa. Na torfowisku jeziora występuje rosziczka długolistna i modrzewnica. Z jeziora Byszyno poruszamy się drogą leśną w kierunku Jeziora Rybackiego pokonując na wprost jezdnię drogi krajowej nr 169 Białogard – Tychowo i drogą piaszczystą dojeżdżamy do jeziora Rybackiego, w którego południowej części ponad 1000 lat temu położona była osada na palach. Dla wędkujących bardzo dobre miejsce na odpoczynek i wędkowanie.

Białogard – Sławoborze

Trasa rowerowa: Białogard – Sławoborze

Nasz szlak rowerowy prowadzić będzie mało uczęszczanymi drogami publicznymi i drogami lub ścieżkami polnymi w kierunku z Białogardu do Sławoborza. Miejsce zbiórki – pętla autobusowa przy ul. Stamma na osiedlu Olimpijczyków w **Białogardzie**. Jadąc ul. Stamma, która prowadzi wzdłuż prawego brzegu rzeki Parsęty, po lewej stronie przejeżdżamy obok oczyszczalni ścieków. Tu należy przyspieszyć aby pokonać szybciej ten odcinek trasy. Następnie w połowie lasu sosnowego, który rośnie po lewej stronie naszej trasy kończy się droga asfaltowa i wjeżdżamy na drogę polną. Po przejechaniu lasu przemieszczamy się wzdłuż upraw wikliny, która była i częściowo nadal jest wykorzystywana do produkcji pięknych wyrobów wikliniarskich. W połowie plantacji wikliny pokonujemy betonowy przepust na rowie, gdzie po prawej stronie znajduje się rozlewisko szuwarowo – bagienne. Następnie wjeżdżamy w las, głównie sosnowy, przemieszczamy się wzdłuż prawego brzegu rzeki Parsęty bardzo dobrze oznakowanym w lesie szlakiem czerwonym. Pomiędzy łąkami leśnymi - niespodzianka – znajduje się rów przez który należy przeprowadzić lub przenieść rower. Wyjeżdżając z lasu, w miejscowości **Rościno**, po lewej stronie napotykamy elektrownię wodną, unikalną na świecie. Po zwiedzeniu elektrowni, skręcając w lewo znajdziemy się na drodze powiatowej Białogard – Rościno nr 17167. Z prawej strony drogi znajduje się sklep, za którym stoi nowo wybudowana kapliczka. Dalej można podziwiać szachulcowe zabudowania gospodarcze. Wioska liczy 193 mieszkańców i 43 zagrody. Po przejechaniu drogi asfaltowej i częściowo brukowej skręcając w prawo na wysokości byłej wylęgarni drobiu a następnie w lewo zbliżamy się, jadąc drogą polną w kierunku lasu na tzw. pierwszy most lub łąki rościńskie. Po przebyciu leśnej drogi zbliżamy się do mostu żelbetonowego na rzece Parsęcie. Ze względu na brak barier ochronnych przejeżdżamy ostrożnie most a następnie skręcamy w lewo na drogę polną prowadzącą w kierunku wsi **Nasutowo**. Po pokonaniu starorzecza Parsęty i drogi polnej skręcając w lewo znajdujemy się na drodze brukowej prowadzącej do wsi Nasutowo. W centrum wsi znajduje się sklep spożywczo – przemysłowy słynący z doskonałego zaopatrzenia i miłej obsługi. W Nasutowie można zwiedzić park, który był kiedyś częścią zespołu folwarcznego powstałego w XIX wieku. We wsi Nasutowo skręcamy w prawo w kierunku Zagórza. Po prawej stronie przed wsią **Zagórze** rozpoczyna się park wiejski w stylu krajobrazowym zajmujący powierzchnię ok. 2 ha. Obiekt stanowi drzewostan o zwarcu luźnym i przerywanym, zróżnicowany pod względem gatunkowym, w skład którego wchodzi gatunki drzew rodzime: świerk, buk, dąb, wiąz, klon, jesion, kasztanowiec i brzoza w wieku 100 – 120 lat. We wsi na drodze brukowej skręcamy w lewo. Po przejechaniu całej wsi skręcamy w prawo i przez wąwóz wjeżdżamy drogą polną na teren odkryty. Jadąc na wprost pokonamy przejazd byłej nieczynnej kolejki wąskotorowej i dalej w kierunku lasu zbliżać się będziemy do wsi **Rarwino**. W Rarwinie możemy zwiedzić kościół p.w. Narodzenia NMP zbudowany już w 1535 roku. Za kościołem skręcamy w lewo, lekko pod górkę i drogą polną zmierzamy w kierunku wsi **Lepino** gm. Sławoborze. Po lewej stronie zobaczymy Zakład Górniczy „Podwilcze” Kopalnię Odkrywkową Kruszywa Naturalnego. Przed kopalnią należy wjechać na nasyp byłej kolejki wąskotorowej i przejechać przez piękny most znajdujący się na rzece Pokrzywnica i udać się dalej czyli do miejscowości Lepino.

Białogard – Stare Dębno*Trasa rowerowa*

Miejsce zbiórki: Plac Wolności w **Białogardzie**. Nasz szlak prowadzić będzie mało uczęszczanymi drogami publicznymi lub ścieżkami polnymi w kierunku z Białogardu do Starego Dębna. Z **Białogardu** zmierzamy do położonej w odległości ok. 3 km na południowy – wschód od Białogardu wsi sołeckiej **Moczyłki**. Przez Moczyłki, położone w bliskim sąsiedztwie lasów, głównie sosnowych przebiega X Krajowy Szlak Turystki Pieszej PTTK, historyczny szlak solny. Ciekawostką jest także znajdujący się przy drodze Białogard – Połczyn Zdrój, w centrum wsi - sklep z antykami. Z Moczyłek jedziemy do **Podborska**. Jest to osada powstała w końcu XIX w.. Ciekawostką jest cmentarzysko kurhanowe położone na zachód od drogi Białogard – Tychowo (na terenie byłego poligonu lotniczego Wojska Polskiego), obóz jeniecki lotników alianckich założony w 1944 r., w którym przetrzymywano ponad 9000 jeńców, w tym grupę Polaków i pomnik na miejscu dawnego obozu – kamienny obelisk z tablicą pamiątkową. Atrakcją jest jezioro Dobrowieckie Małe i Wielkie – świetne miejsce do biwakowania, lasy bogate w runo leśne a także szlak kajakowy rzeki Liśnicy. Przez las przebiega szlak czerwony „Solny”. W dalszą trasę udajemy się do **Osówko**. Jest to nieduża wieś o

malowniczym krajobrazie położona na niewielkim wzniesieniu, przy trasie Tychowo - Białogard, odległa od Tychowa o ok. 16 km. Po lewej stronie wsi przepływa rzeka Parsęta. Na jej skraju znajduje się stary, nieczynny młyn wodny z początku XX w. Na parkingu nad Parsętą przy moście drogowym Białogard – Połczyn Zdrój funkcjonuje mała gastronomia. Dla strudzonych nóg można znaleźć ukojenie w zimnej wodzie. Z Osówka asfaltową drogą jedziemy w kierunku wsi **Sławomierz**. Jest to zabudowanie, położone pomiędzy Wicewem a Osówkiem. Znajduje się tu tylko jeden budynek usytuowany na niewielkim wzniesieniu, z którego rozciąga się malowniczy widok na całą okolicę i dolinę rzeki Parsęty. Ze Sławomierza udajemy się do wsi **Wicewo** - dawnej osady dworskiej odległej od Tychowa o ok. 10 km. Główną atrakcją w tej miejscowości jest park wiejski, założony w II-giej połowie XIX wieku w stylu krajobrazowym, zajmujący przestrzeń nieregularnego wieloboku o pow. ok. 8 ha. Na zachodnim skraju osady znajduje się XIX-wieczny kościół neogotycki, wzniesiony w 1869 roku. Występuje tu również dość charakterystyczny cmentarz z II-giej połowy XIX wieku, gdzie zachowały się stare nagrobki z mało czytelnymi napisami oraz okazałe drzewa oplecione dzikim powojem. Stąd drogą asfaltową zmierzamy do wsi **Trzeblec**. Jest to mała osada popegeerowska od północy otoczona lasem. Osada położona jest przy bocznej drodze łączącej dwa trakty, biegnące z Białogardu do Tychowa i Połczyna Zdroju. We wsi istnieje dawny pałacyk dworski, dzisiaj chylący się ku upadkowi, za którym rozciąga się park krajobrazowy, mało czytelny - zaniedbany oraz ślady nie użytkowanego cmentarza założonego w I-szej połowie XXw. Następnie pokonujemy prosty odcinek drogi i skręcamy w lewo na drogę wojewódzką zmierzając do wsi **Sadkowo**. Znajdował się tu niegdyś majątek rycerski, który usytuowany był w południowej części wsi. Budynki gospodarcze nie istnieją. Zachował się dotychczas zabytkowy dworek, który jest bardzo zaniedbany. Z okresu II-giej połowy XIX w. istnieje jeszcze zamknięty cmentarz poniemiecki, gdzie można spotkać kawałki płyt nagrobkowych. W 1985 roku w miejscu, gdzie kiedyś była kaplica cmentarna wybudowano kościół współczesny. Jadąc przez Sadkowo skręcamy w prawo na polną drogę w stronę Motarzyna. W połowie drogi pomiędzy Sadkowem a Motarzynem można skręcić w prawo w trakt leśny i dojechać do miejscowości **Zastawa**. Jest to mała osada licząca 3 mieszkańców. Tu znajduje się gospodarstwo agroturystyczne, polecające świeżą i smażoną rybkę, jazdę konną oraz dla zdrowia i urody – kozie mleko. W okolicy wsi są trzy malownicze jeziora, gdzie można urządzić wspaniały piknik. Po postoju wracamy na trasę do **Motarzyna**. Jest to miejscowość o metryce średniowiecznej, wzmiankowana w 1348 r. W południowej części wsi znajduje się ryglowy kościółek z II połowy XVII w. W Motarzynie wjeżdżamy na drogę asfaltową i udajemy się w kierunku miejscowości **Doble**. We wsi jest pięciokondygnacyjny, ceglany młyn wodny pochodzący z początków XX w. Obecnie mieści się tam hodowla pstrągów (możliwość kupna wędzonego pstrąga i węgorza). Przez wieś przepływa rzeka Parsęta. Jest to dobre miejsce do rozpoczęcia spływu kajakowego. Stąd wyjeżdżamy w kierunku Borzęcina. Po przejechaniu mostu na rzece Parsęta skręcamy w prawo do **Starego Dębna**. Szczególnie godny odwiedzenia jest kościół z XVIII wieku p.w. św. Szczepana, zlokalizowany w centrum wsi na niewielkim wzniesieniu, otoczony kamiennym murkiem. Kościół ma konstrukcję szachulcową i jest bogato wyposażony.

Karlino – Rokosowo

Trasa rowerowa

Miejsce zbiórki: Plac 1000 – lecia Państwa Polskiego w **Karlinie**. Zwiedzanie malowniczo położonego w widłach rzeki Parsęty i Radwi miasteczka. Pierwsza wzmianka o miejscowości Karlino pochodzi z 1240 roku. Przez miasto prowadził niegdyś „Szlak Solny”. W Karlinie warto zobaczyć Kościół p.w. św. Michała, który został wzniesiony w 1510 roku. Trasa wiedzie ulicą Szczecińską, gdzie po drodze mijamy Spichlerz, który wybudowano na przełomie XIX/XX wieku. Jest to budynek murowany, szachulcowy w stylu neogotyckim. Dalej jedziemy drogą krajową „6” i skręcamy w lewo na drogę asfaltową do miejscowości **Garnki**. Droga jest bardzo malownicza. Wije się wśród pól poprzecinanych małymi rzeczками (Młynówka i dopływy Pokrzywnicy). Garnki to wieś położona nad rzeką Pokrzywnicą, przy drodze Karlino – Sławoborze. Przed wsią Garnki skręcamy w prawo w kierunku wsi **Zwartwo**. W Zwartowie zwiedzamy park założony w połowie XIX wieku. Dalsza trasa wiedzie do **Domacyna**. Z daleka widoczne jest wzniesienie na którym znajduje się figura Matki Boskiej Królowej Narodów, miejsce kultu religijnego i cel wielu pielgrzymek. Figura ta jest darem narodu filipińskiego wyrażającym szacunek dla papieża

Polaka. Wzgórze, na którym stoi Matka Boska Królowa Narodów to również punkt widokowy na piękny krajobraz wzgórz morenowych gminy Karlino. Stąd udajemy się do Rokosowa.

Karlino – Poblócie Małe

Trasa rowerowa

Miejsce zbiórki: Plac 1000 – lecia Państwa Polskiego w Karliniu. Zwiedzanie malowniczo położonego w widłach rzeki Parsęty i Radwi miasteczka. Pierwsza wzmianka o miejscowości Karlino pochodzi z 1240 roku. Przez miasto prowadził niegdyś „Szlak Solny”. W Karliniu warto zobaczyć Kościół p.w. św. Michała, który został wzniesiony w 1510 roku. Z Karlina udajemy się do położonej w odległości 7 km od Karlina wsi Karścino. W Karściniu można zwiedzić kościół parafialny rzymsko – katolicki p.w. MB Częstochowskiej, który został zbudowany w XIII w., a następnie przebudowany w roku 1830 z zachowaniem formy. Ciekawostką jest park pałacowy, a także znajdujący się przy bramie do kościoła pomnik przyrody – grab pospolity. W Karściniu działa klub sportowy „Derby”. We wsi znajduje się sklep spożywczy, przystanek PKS a także Klub Europejski działający w Szkole Podstawowej. Z Karścina udajemy się do położonej 6 km na północ od Karlina wsi sołeckiej Poblócie Wielkie. We wsi znajduje się zabytkowy dwór z I połowy XIX wieku, przebudowany w XX w. w stylu neoklasycystycznym. Ciekawostką jest park w stylu krajobrazowym o powierzchni 2,7 ha, założony około roku 1770. Uległ przekształceniu pod koniec XIX w. Park tworzy grupę zieleni wysokiej z drzewostanem mieszanym, m. in. aleją grabową, dębami, daglezbami zielonymi, klonowymi. Stamtąd udajemy się do wsi Poblócie Małe.

Drozdowo – Rymań – Jezioro Popiel

Trasa rowerowa

Planowana ścieżka rowerowa bieć będzie po nasypie nieczynnej kolejki wąskotorowej, przebiega ona przez kompleksy leśne z licznym starodrzewem, kończąc swój bieg przy jeziorze Popiel położonym pośród lasów, którego czyste wody kryją bogactwo ryb. Na trasie ścieżki zlokalizowany jest Motel „Polonez” z miejscami noclegowymi i restauracja o wysokim standardzie. Po drodze liczne są punkty małej gastronomii. Trasa ta wyróżnia się walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi, napotkamy pomniki przyrody: buki i dęby.

Powiat Szczecinek

Szlak Zwartowo – Bobolice – Polanowo

Trasa rowerowa i piesza

Szlak ten łączyłby **Szlak Solny** ze szlakiem **Kołobrzeg-Białogard-Bobolice-Parsętko**. Przebiegać będzie z miejscowości Zwartowo do Suche, gdzie rzeczka Trzebiegoszcz uchodzi do Parsęty. Następnie do Grzmiącej i dalej starym nasypem kolejowym do Bobolic i Polanowa.

Powiat Koszalin

Szlaki gminy Bobolice:

Rezerwat „Buczyna” – rozpoczyna się od torowiska w miejscowości Buszynko i biegnie gminna droga asfaltowa przez rezerwat buczyny wzdłuż jezior Trzebień mały, Średni i Wielki do jeziora Chlewie Wielki w Poroście. Jezioro to jest kąpieliskiem z zapleczem sanitarnym i bazą turystyczną i gastronomiczną. Następnie droga polną między jeziorami Szare (rezerwat przyrody Nafia udajemy się w kierunku Białego Boru).

Bobolice-Chociwle-Porost – rozpoczyna się na ul. Polanowskiej w Bobolicach i biegnie droga śródpólna w stronę Porostu. (łączy się ze szlakiem jak wyżej). Trasa szlaku przebiega obok gospodarstw agroturystycznych i bazy noclegowej „Hotelik” w Bobolicach.

Bobolice-Radwanki-Chociwle-Porost – Początek trasy na drodze powiatowej 71504 w kierunku Gozdu, na skrzyżowaniu z drogą gminną w kierunku na Radwanki (cały odcinek asfaltem) i dalej do miejscowości Chociwle i potem Porost; na szlaku gospodarstwa agroturystyczne, jazda konna.

Bobolice-Chlebowo-Łozice-Łozice Stare-Opatówek-Porost – Trasa biegnie drogami śródpólnymi, tworzy ona pierścień wokół powyżej opisanych tras rowerowych.

INNE PROPOZYCJE

Szlaki ponadlokalne

Kołobrzeg – Sławoborze – Połczyn Zdrój – Parsęko

Trasa rowerowa: Kołobrzeg – Charzyno – Gościno – Karkowo – Sławoborze – Krzecko - Kłodzino – Nielep - Dąbrowę – Łęgi - Wardyn Górny - Połczyn Zdrój– Brusno – Kocury – Koprzywno- Parchlin – Przybkowo – Barwice – Parsęko-Szczecinek

Swoj początek trasa bierze przy kołobrzeskim moło, skąd wyruszamy na zwiedzanie miasta. Z ronda na ul. Trzebiatowskiej wjeżdżamy na drogę nr 162 prowadzącą do Zieleniewa. Tam znajduje się po prawej stronie cmentarz komunalny, a tuż za nim cmentarz wojenny. Z cmentarza udajemy się w stronę **Charzyna** – miejscowości, w której obejrzeć można m.in. zabytkowy kościół i odwiedzić „Falladę”, jedno z niewielu tego rodzaju miejsc w Europie schronisko dla psów, kotów i koni. Minąwszy Charzyno powinniśmy kierować się na pd zachód w stronę miejscowości Nieżyn, a później aleją lipową w kierunku Gościna przez Unieradz. Na 14,5 km znajduje się tam zabytkowy kościół z drewnianą wieżą z XIII w. **Gościno**, pierwsza wzmianka o Gościnie pochodzi z 1238 r. jako posiadłości joanitów. Atrakcję turystyczną miejscowości stanowi kościół parafialny p.w. Świętego Andrzeja Boboli, znajduje się w nim chrzcielnica z przełomu XII/XIII wieku w kształcie kielicha, wykuta z jednego głazu wapienia gotlandzkiego. To jeden z nielicznych zabytków sakralnych tego typu na Pomorzu Zachodnim. Z **Gościna** łącznikowym szlakiem wyruszamy do **Karkowa**. W miejscowości Karkowo szlak łącznikowy schodzi się z drugim szlakiem łącznikowym biegnącym wzdłuż **jeziora Kamienica**. Jadąc dalej na południe przecinamy drogę publiczną **Dargocice – Robuń** w okolicach wsi **Wartkowo**. Główna atrakcja turystyczna gminy jest jezioro Kamienica. Znajduje się tu kilka sezonowych ośrodków wypoczynkowych. W okresie letnim czynne są punkty gastronomiczne, kawiarnia, wypożyczalnia sprzętu pływającego, strzeżone kąpielisko i pole biwakowe. Jezioro położone jest wśród grzybnych lasów. Można tutaj uprawiać wszelkie sporty wodne, a także łowiectwo podwodne. W **Dargocicach** znajdują się także dwa pomniki przyrody – głaz z granitu rapakiwi /obw. 7,8m, wys. 1,8m/, zagłębiony głaz z granitu szarego /obw. 12m/. Wyjeżdżając z Dargocic kierujemy się w kierunku na Wartkowo, a dalej na Ramlewo. **Ramlewo Dolne** to niewielka miejscowość, w której warto zobaczyć zabytkowy neobarokowy pałac z 1894r, oraz neogotycki murowany kościół p.w. Świętego Stanisława z 1879 r. Po wyjeździe z Ramlewa. Kontynuując wyprawę na południe od Gościna dociera do granic powiatu kołobrzeskiego, skąd drogą przez **Słownkowo** (droga asfaltowa) prowadzi do **Sławoborza** w powiecie świdwińskim. Ze Sławoborza poprzez Krzecko, Kłodzino. Pierwsze jego początki sięgają 1378 r. Przez wieś w XVIII – XIX w. przebiegał szlak pocztowy Świdwin – Karlino (konny). Do ciekawostek, jakie dotrwały do współczesnych czasów zaliczyć należy: ruiny kościoła ewangelicznego z 1588 r. (szachulcowy z drewnianą wieżą) zniszczony w czasie II wojny światowej, cmentarz przykościelny z kamiennym nagrobkiem jednego ze starostów powiatu białogardzkiego. Pałac, park zniszczony z drzewostanem: kasztanowce, sosny wejmutki, klony, żywotniki. W pobliżu wsi (1,2 km na północ od zabudowań) – pomnik przyrody – granitognejsowy głaz narzutowy, efekt działalności ostatniego zlodowacenia, obwód 16 m, wysokość 18 m. Tradycyjnie bogactwo przyrody., obok bluszcza pospolitego obrastającego pozostałości po cmentarzu, widłak jałowcowy, bażyna czarna, kosmosa strzałkowata, turzycza bagienna. Okolica szczególnie ciekawa, zachęcająca do dłuższego postoju i szczegółowych badań polowych. Opuszczamy wieś i poruszając się asfaltową drogą publiczną szlak prowadzi do wsi **Nielep**. Wieś o zabudowie szachulcowej. Początki wsi sięgają XIV w. Z **Nielepu** kieruje się na **Dąbrowę**, **Łęgi** i z **Wardynia Górnego** do **Połczyna Zdroju**. Z **Połczynie Zdroju** w kierunku połud- zach. drogą asfaltową na Ogartowo-Popielewo-Brusno prowadzi do **Brusna**. Z Brusna skręca do **Kocur** i łączy się ze szlakiem lokalnym już istniejącym. Kocury to miejscowość, w której istnieje możliwość rozbicia namiotów. Z Kocur drogą gruntową szlak dociera do przydworskiego parku, mija liczne głazy narzutowe opada na dno doliny i poprzez strumyk

na skrzyżowaniu dróg skręca w lewo, na północ w aleję starych dębów, na kolejnym rozwidleniu dróg gruntowych przy małym głazowisku skręca w prawo wzdłuż rzędu dębów. Jeszcze jedno rozwidlenie dróg, szlak skręca w prawo, na wschód. Przy drodze z lewej strony leży potężny głaz narzutowy, pomnik przyrody. Zaczyna się wstęga asfaltowej drogi, biegnąca szpalerem klonowej alei. Rozpoczynają się zabudowania wioski **Nowe Koprzywno**. Z Nowego Koprzywna szlak kieruje się drogą asfaltową do **Parchlina**, gdzie można obejrzeć modernistyczny dwór z przełomu XIX/XX w., park naturalistyczny z okazałym drzewostanem rodzimym. Na południe od dworu zlokalizowane są zabudowania pofolwarczne. Na skraju zbocza doliny, na rozwidleniu asfaltowych dróg szlak skręca w stronę **Przybkowa**. Z Przybkowa szlak klonowo-jaworową, brzozową i lipową aleją opada po zboczu głębokiego obniżenia terenu i kieruje się na **Barwice**. Z Barwic drogą asfaltową i częściowo gruntową do Nowego Chwalimia. Gruntową drogą wzdłuż Chwalimskiego Bagna zbliżamy się do dolnej Parseń. Pokonujemy nurt rzeczki Żegnicy, lewobrzeżnego dopływu Parseń. Na obrzeżu niecki dawnego jeziora Parseńko, Przedostajemy się na drugą stronę Parseń. Z dna nieistniejącego jeziora biją źródła Parseń. W wiekach IX – XII istniała tu osada zbudowana na 5 tys. dębowych pali. Osiągamy pierwsze zabudowania wioski Parseńko z neoromańskim kościołem p.w. Matki Boskiej Różańcowej z 1126 r.

Szlak im. Józefa Chrzęszczyńskiego

Szlak ten prowadzi od Góry Chełmskiej – przez Manowo – Rosnowo – Pobądz – Bukowo – Tychowo. Stanowi on dojście z Koszalina do Szlaku Solnego.

Z Góry Chełmskiej docieramy do Rosnowa (pole namiotowe). Za Rosnowem szlak dociera szosą aż do zakrętu w prawo (500 m), gdzie idąc połąną drogą na południe dochodzimy do wsi Pobądz. Opuszczamy wieś skręcając w prawo idąc równolegle wzdłuż rzeki Chotli aż do wsi Bukowo – park podworski, stary spichlerz. Z Bukowa szlakiem idziemy na lewo do wsi i przechodzimy przez most na Chotli, a następnie znowu na lewo do wsi i idąc wzdłuż rzeki Leszczynki w kierunku do drogi dochodzącej z Dobrocich prowadzącej do Tychowa. Szlak kończy się w Tychowie tuż obok głazu Tryglaw. Przy kościele parafialnym szlak łączy się ze szlakiem solnym.

Kołobrzeg – Karlino – Białogard – Bobolice - Parseńko

Szlak ten ma swój początek przy kołobrzesckim moście, skąd wyruszamy prosto na skrzyżowanie prowadzące do miasta. Skręcamy do portu w drugą ulicę w prawo (ul. Towarowa), gdyż pierwsza (ul. Obrońców Westerplatte) jest ulicą jednokierunkową. W ten sposób udamy się do portu. Z portu kierujemy się w pierwszą, dość wąską uliczkę w lewo (Obrońców Westerplatte), na jej końcu skręcamy w prawo (ul. Mickiewicza) i jeszcze raz w lewo (ul. Portowa). Jadąc cały czas prosto dojdziemy do Alei Wojska Polskiego, która na skrzyżowaniu z ul. Dworcową zmienia nazwę na Armii Krajowej. Po prawej stronie ujrzyć można zabytkowy gmach będący siedzibą poczty, którego historia sięga aż do czasów przedwojennych, kiedy to był Cesarskim Urzędem Pocztowym. Dalej jadąc prosto dojdziemy do katedry. Jadąc od strony katedry w ulicę Mariacką (za Domem Handlowym Bryza) zobaczymy halę sportową, która niegdyś była szkołą rycerską dla synów szlachciców pomorskich; uczono w niej fechtunku i jazdy konnej. Niedaleko bazyliki znajduje się XIX-wieczny ratusz mieszczący obecnie Urząd Stanu Cywilnego, Miejski Ośrodek Kultury i galerię. Kolejnym ciekawym zabytkiem dawnych obwarowań miejskich na trasie naszego szlaku jest Baszta Lontowa. Od baszty kierujemy się w ul. Walki Młodych, którą jedziemy do skrzyżowania z ul. Kamienną (oznakowanie świetlne). Stąd dalej skręcamy w prawo. W ten sposób dojdziemy do ronda na ul. Trzebiatowskiej. Z ronda wjeżdżamy na drogę nr 162 prowadzącą do **Zieleniewa**. Tam znajduje się po prawej stronie cmentarz komunalny, a tuż za nim cmentarz wojenny. Są tam umieszczone prochy żołnierzy poległych w czasie walk o Kołobrzeg w marcu 1945 r. Z cmentarza udajemy się w stronę **Charzyna** – miejscowości, w której obejrzeć można m.in. zabytkowy kościół i odwiedzić „Falladę”, jedno z niewielu tego rodzaju miejsc w Europie schronisko dla psów, kotów i koni. Minąwszy Charzyno powinniśmy kierować się na północ zachód w stronę miejscowości **Nieżyn**, a później aleją lipową w kierunku Gościna przez Unieradz, gdzie znajduje się kamień upamiętniający powódź, która nawiedziła kiedyś te tereny. Znajduje się tam zabytkowy kościół z drewnianą wieżą z XIII w. Dotarłszy do **Gościna** wracamy w stronę Kołobrzegu. Na wysokości Ząbrowa skręcamy w prawo i ok. 1 km cały czas z górki zjeżdżamy w dolinę rzeki Parseń. Z mostu rozciągnie się przed nami bardzo ładny widok na rzekę oraz na krajobraz o dość bogatym ukształtowaniu terenu oraz znacznej ilości lasów, gdzie przeważają drzewostany sosnowe, a także brzozy, buki i dęby. Zaraz za mostem na niewielkiej polanie, po lewej stronie drogi, jadąc w

kierunku **Pustar**, można urządzić miejsce odpoczynku dla zmęczonych przejażdżką rowerzystów oraz miłośników wędkarstwa. Po odpoczynku kierujemy się trasą wiodącą przez Pustary, Świelubie, Poblocie Wielkie oraz Kowańcz do punktu końcowego pierwszego dnia wycieczki, tj. do miejscowości **Karlino**. W Karlinie zwiedzamy gotycki kościół trzynawowy św. Michała z 1510 r., kamieniczki zabytkowe, zamek Biskupów Kamińskich z XIV w., odwiedzamy parki miejskie przy cmentarzu, przy ul. Szczecińskiej, przy ul. Koszalińskiej, następnie zapoznajemy się ze spichlerzem szachulcowym w stylu neogotyckim z XIX/XX w.

Z Karlina wschodnim brzegiem Parsęty przechodzimy we wsi **Rościno** obok elektrowni podwodnej z połowy lat 30-tych XX w., dalej przez tereny zalesione wkraczamy obok osiedla mieszkaniowego i oczyszczalni ścieków do **Białogardu**. Z Białogardu nasz szlak prowadzić będzie mało uczęszczanymi drogami publicznymi lub ścieżkami polnymi w kierunku z Białogardu do Tyczewa. Z Białogardu zmierzamy do położonej w odległości ok. 3 km na południowy – wschód od Białogardu wsi sołeckiej **Moczyłki**. Przez Moczyłki, położone w bliskim sąsiedztwie lasów, głównie sosnowych przebiega X Krajowy Szlak Turystki Pieszej PTTK, historyczny szlak solny. Ciekawostką jest także znajdujący się przy drodze Białogard – Połczyn Zdrój, w centrum wsi - sklep z antykami. Z Moczyłek udajemy się w dalszą podróż do **Dobrowa**. Największą atrakcją turystyczną jest zespół pałacowo – parkowo – kościelny. Neogotycki pałac z XIX wieku, użytkowany jako szkoła, wzniesiony na XVI wiecznych fundamentach, usytuowany na wzniesieniu, okolony od zachodu i północy parkiem. Na terenie przetrzebitego parku znajduje się piękny ryglowy kościółek filialny z połowy XIX wieku p.w. św. Jana Kantego. Na uwagę zasługuje cmentarzysko grobów skrzynkowych kultury pomorskiej oraz nieużytkowany cmentarz założony w II połowie XIX wieku. Do Dobrowa można dojechać autobusem PKS. Wieś posiada połączenie telefoniczne. Działają tu 3 sklepy, urząd pocztowy i ośrodek zdrowia. Następnie jedziemy do Tychowa mijając po drodze **Modrolas** i **Trzebiszyn**, gdzie ciekawostką jest aleja lipowa. **Tychowo** to główna miejscowość gminy o słowiańskim, wczesnośredniowiecznym rodowodzie położona wśród malowniczych pól i lasów, na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, gwarantujących dobre połączenie z całym krajem. Prowadzona jest restauracja „Jutrzenka”, kawiarnia „Sezam”, „Sala na każdą okazję” i Pub. Bez wątpienia największą atrakcją Tychowa jest gład narzutowy (polodowcowy). Atrakcję stanowi zabytkowy kościół parafialny p.w. M.B. Wspomożenia Wiernych z XV w., rozbudowany w wieku XVIII i XIX o nowej konstrukcji ryglowej z wieżą z 1830 r. oraz wiele budynków i budowli, starej zabudowy Tychowa, objętych ochroną konserwatorską. Wzdłuż drogi Tychowo – Trzebiszyn znajduje się aleja lipowa o długości ok. 1,5 km. Pozostał także park krajobrazowy (dawny dworski) datowany na II połowę XVIII w. W I połowie XIX wieku poddany został modernizacji.

Z Tychowa przez lasy sosnowe ze zmianami buka i świerka, które ukazują nam urozmaicone siedlisko jedziemy do **Czarnkowa**. Jest to niewielka osada, położona 4,5 km na południowy - wschód od Tychowa, pomiędzy Drzonowem a Kowalkami. Ciekawostką jest rezerwat cisów położony 2 km na północ w stronę kolonii Warnino, aleja kasztanowców oraz tulipanowiec (drzewo, które kwitnie w miesiącu sierpniu). Z Czarnkowa kierujemy się na wschód zmierzając drogą asfaltową do wsi **Kowalki**. W centrum wsi na wzgórzu znajduje się XVI-wieczny kościół filialny. Uroku wsi dodają XIX -wieczne chałupy - klasyczny przykład budownictwa ludowego, które objęte są ochroną konserwatorską, ze względu na zachowany układ historyczny. Występuje tu też ciekawe stanowisko archeologiczne - wielokulturowe cmentarzysko, położone w odległości ok. 50 m na wschód od wsi, na niewielkim siodłowym wzniesieniu. Występują tu groby szkieletowe i ciałopalne z bogatym wyposażeniem w materiał archeologiczny, pozwalający datować obiekt na późny okres rzymski. Kolejną miejscowością przez którą przejeżdżamy to **Nosibady**. Stąd udajemy się do **Dzięciolowo** - niewielka miejscowość o charakterze folwarcznym.. Tu znajdował się dawny majątek rycerski i do dzisiaj utrzymany został obszerny, murowany dom zarządcy, wzniesiony w 1867 roku. Ciekawostką jest grodzisko wyżenne, datowane na VIII - IX wiek, położone na skraju rozległego pasma wzniesień morenowych, od którego oddziela je głęboki wąwóz w odległości ok. 850 m na południowy wschód od zabudowań wsi **Dzięciolowo**, w zakole kamiennego strumyka wpadającego do rzeki Trzebiegoszcz. Z Dzięciolowa jedziemy drogą wiejską do **Ujazdu**. Ciekawostką jest znajdujący się w odległości około 2,2 km na północny wschód od drogi Tychowo – Bobolice pomnik przyrody – gład polodowcowy. Z Ujazdu udajemy się przez **Dobrociechy** do **Bobolic**. Gruntową drogą nad brzegiem jezioro Chlewo zmierzamy w stronę **Porostu**. Na południe od Porostu, wstęga asfaltowej drogi przebiega obok rezerwatu przyrody

“**Jezioro Kiełpino**” (jezioro lobeliowe). Przez rozległy kompleks leśny, kamienista droga zmierza do letniskowej osady **Orawka**, przesmyku między jeziorami Studnica I wierzchowo, połączonymi nurtem rzeki Gwdy. Po obu stronach rzeki miejsca biwakowe Nadleśnictwa Szczecinek. Nad jeziorem Studnica znajduje się Ośrodek Wypoczynkowy „Orawka”. Kolejne miejsce biwakowe położone jest u podnóża Drawskiej Góry nad jeziorem Wierzchowo. Polną drogą docieramy do rozstaju dróg w wiosce **Stare Wierzchowo**, mijając w niej neobarokowy kościół p.w. M.B. Dobrej Rady. Świątynia posiada ryglową wieżę pokrytą kopulastym hełmem widoczną z odległych miejsc okolicy. Ze Starego Wierzchowa leśna dorga wiedzie poprzez wypiętrzenia **Jamieńskich Gór**, obok jezior Jamen, Smadowo i smoleńsko, osady letniskowej **Malechowo**. W letniskowej miejscowości **Spore** rozpostartej pomiędzy jeziorem Spore a rzeką Gwdą natrafiamy na neogotycki kościół p.w. Św. Rodziny z II poł. XIX w. W wiosce znajdują się dwa O.W. „Wodnik” oraz gospodarstwo agroturystyczne „Alex”. Następnie przez malowniczą dolinę rzeki Gwdy przy stopniu wodnym po nie istniejącym młynie, nitką asfaltowej drogi, poprzez wierzchołki pagórków docieramy do wioski **Trzcinnno**. Z Trzcinnno kierujemy się do **Dalęcina** wioski rozciągniętej u podnóża Polskiej Góry (203 m n.p.m.). Z Dalęcina podążamy obok potężnych potężnych hałd piasku i żwiru przy żwirowni w Dalęcinie, kierując się na poł.-zach. wstęgą asfaltowej drogi do **Parsęcka**.

Szlak Solny (rowerowy)

0,0 km Wyruszamy z Kołobrzegu z Warzelni Soli, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej, skręcając na rondzie przy ul. Koszalińskiej w kierunku na Białogard –trasą rowerową – do Budzistowa. Stamtąd możemy udać się do Zieleniewa (ok. 2 km), poprzez kładkę zaplanowaną do zbudowania w niedalekiej przyszłości, gdzie mieści się tzw. wioska indiańska, w której można pojeździć konno, urządzić piknik itp.

3 km W Budzistowie warto zobaczyć: zespół pałacowo-parkowy z początku XX wieku (pałac i park krajobrazowy o powierzchni 0,8 ha z mieszanym drzewostanem), dwór murowany z drugiej połowy XIX wieku, kościół p.w. Świętego Jana Chrzciciela z 1222 roku w stylu gotycko-romańskim, ufundowany przez księcia Mirosława, grodzisko na wzniesieniu nad brzegiem rzeki Parsęty z przełomu VIII/IX wieku dwuczłonowe o powierzchni 4ha, Zajazd Kasztelański murowany z 1975 roku, oraz stadninę koni z krytą ujeżdżalnią. Podążając z Budzistowa dalej szlakiem Solnym mijamy Stare Miasto - dawna niemiecka nazwa Altstadt. Nazwa ta utrzymywała się do 1948 r. Przypomnijmy, że to miejsce było kolebką Kołobrzegu. Starą drogą asfaltową dojeżdżamy do gospodarstwa w koloni Obrotu. Drogą gruntową przez las kierujemy się do Bogucina.

9 km We wsi Bogucin podziwiamy Stary Młyn i gospodarstwa agroturystyczne. Droga gruntowa prowadzi nas do wsi Czernin.

12 km W Czerninie warty obejrzenia jest kościół Wniebowstąpienia N.M.P. z XV wieku murowany, gotycki, jednonawowy, rozbudowany w XVII wieku. W kościele warte uwagi są: krypta granitowa z XII wieku, ołtarz i ambona barokowe z przełomu XVII/XVIII wieku.

Stamtąd możemy pojechać z Czernina szlakiem łącznikowym (Czernin-Szlak Nadmorski) przez Stramnicę i Las Kołobrzegi do szlaku Nadmorskiego. Jednak właściwy Szlak Solny biegnie z Czernina przez Bardy na południowy wschód.

17 km Przy wjeździe do miejscowości Bardy, widać przydrożny krzyż. Za nim zbaczamy z szosy na polną drogę [za szarym domem], która zaprowadzi nas do ruin starej cegielni. Prócz ruin znajduje się w pobliżu staw powstały z wyniku pozyskiwania gliny, potrzebnej do wypalania cegieł.

Aby kontynuować trasę, należy wrócić tą samą drogą do szosy i skierować się w stronę rzeki Parsęty na południowy wschód. Ok. 600 metrów od wsi Bardy, przed mostem po lewej stronie asfaltowej drogi znajdują się wały po grodzisku pochodzące z ok. VI wieku n.e., gdzie w latach 60-tych XX wieku były prowadzone badania archeologiczne. Niestety nieubłagany czas sprawia, iż są one coraz mniej widoczne. Również po lewej stronie tuż przy moście znajduje się duża polana, na której można odpocząć lub zrobić ognisko. Dalej przecinając mostek na rzece Parsecie i jadąc za nim w lewo kierujemy się do osady Chybkie. W niej mieści stara leśniczówka. Skręcamy stamtąd w prawo, jadąc lasem na Włóscibórz.

21,5 km We Włociborzu widzimy piękną aleję 107 dębów. Miejscowość ta posiada specyficzny klimat, w jej okolicach można spotkać sarny, dziki i wiele gatunków ptaków. Atrakcją stanowią kurhan z VII-X w o wysokości 5 m, położony kilometr od wsi przy drodze leśnej, zespół pałacowo-parkowy z pałacem w stylu neogotyckim z XIXw. należącym do rodu von Wedel i parkiem naturalistycznym z XIXw o powierzchni 10,8 ha /buki, graby, modrzewie, świerki, daglezie, wejmutki, dęby i lipy/. Obecnie w pałacu mieści się Dom Pomocy Społecznej

25,5 km W kolejnej miejscowości, jaką na tej trasie spotykamy jest Kłopotowo z zabytkowym 600 letnim dębem (nienazwanym jeszcze) oraz kompleksem pałacowo-parkowym. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1276 r., kiedy to biskup kamieński wyliczał posiadłości i dochody kapituły kolegiackiej w Kołobrzegu. Atrakcją Kłopotowa stanowią: grodzisko ok. 1,5 km na wschód od wsi z przełomu IX i X w n.e., cmentarzysko kurhanowe na południowy wschód od grodziska z VIII-X w., zespół pałacowo-parkowy z pałacem z 1911 r., neogotycka owczarnia murowana z 1865 r., naturalistyczny park z końca XIX w. o powierzchni 6 ha (buki, dęby, lipy, sosny) i kościół św. Andrzeja murowany z kamienia z XIII w., przebudowany w XV i XVIII w. w stylu romańskogotyckim. Tam również mieści się okolicznościowy kamień, upamiętniający obecność marszałka polnego Paula von Hindenburga. Z Kłopotowa drogą asfaltową jedziemy do wsi Wrzosowo,

28,5 km Wrzosowo to wieś oddalona o 10 km od Karlina i 2 km od płynącej tutaj rzeki Parsęty. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z 1240 r., wynikają z dokumentów biskupa von Cammin, któremu książę Barnin I powierzył Stargard i wieś Vressowo. Wrzosowo posiada kilka ciekawych zabytków. Kościół Przemienienia Pańskiego z XV/XVI w., przebudowany w XIX w., na styl gotycki z elementami romańskimi. Na terenie miejscowości znajdują się też dwa pomniki przyrody – lipa drobnolistna, dąb szypułkowy

Następnie prawym brzegiem Parsęty udajemy się do folwarku **Podczernino** – zespół parkowo-pałacowy z XIX w., i dalej do **Karlina**. W Karlinie zwiedzamy gotycki kościół trzynawowy św. Michała z 1510 r., kamieniczki zabytkowe, zamek Biskupów Kamieńskich z XIV w., odwiedzamy parki miejskie przy cmentarzu, przy ul. Szczecińskiej, przy ul. Koszalińskiej, następnie zapoznajemy się ze spichlerzem szachulcowym w stylu neogotyckim z XIX/XX w.

Z Karlina wschodnim brzegiem Parsęty przechodzimy we wsi **Rościno** obok elektrowni podwodnej z połowy lat 30-tych XX w., dalej przez tereny zalesione wkracamy obok osiedla mieszkaniowego i oczyszczalni ścieków do **Białogardu**. Po zwiedzeniu miasta na wysokości kompleksu sportowo-rekreacyjnego przy ul. Moniuszki (noclegi, posiłki) kierujemy się wzdłuż rzeki Liśnicy do szosy Białogard – Kępino. Następnie skręcamy w las na południowy – wschód, mijamy **Moczyłki**. W pobliżu szlaku za Moczyłkami znajduje się punkt widokowy o wysokości 116 m n.p.m.. Dalej przechodzimy przez piękne tereny leśne dochodząc do Jeziora Dobrowieckie Małe i Wielkie (w pobliżu osady leśnej **Podborsko**), miejsce na odpoczynek kąpiel i biwakowanie. Idąc przez kompleks leśny mijamy wieś **Borzysław** i dochodzimy do **Tychowa**. Obok stadionu znajduje się miejsce na pole namiotowe, a w miejscowości znajduje się restauracja. Z Tychowa obok dworca PKP idziemy do **Krosina**, wieś położona nad rzeką **Liśnicą**, a stamtąd przez tereny leśne kierujemy się do **Sadkowa**, następnie do **Motarzyna**. Z Motarzyna na zachód drogą polną przechodząc przez most na Parsęcie kierujemy się do **Stare Dębno** (możliwość rozbicia namiotów). Ze Starego Dębna do wsi **Rudno**, za wsią wzdłuż jaru jadąc przez mostek mijamy pomnikowe dęby, następnie kierujemy się do folwarku **Żabniczka**. W pobliżu znajduje się parking leśny przy drodze Tychowo – Połczyn Zdrój. Następnie przechodzimy przez wieś **Ostre Bardo**, osadę **Lęzek** i kierujemy się do **Połczyna Zdroju**. W **Połczynie Zdroju** znajdują się ruiny XIX – wiecznego młyna wodnego z największym kołem młyńskim w Europie, którego średnica wynosi 13 metrów. W samym mieście warty obejrzenia jest średniowieczny układ urbanistyczny, kościół gotycki z XVI wieku, zamek z XIII wieku oraz 80-cio hektarowy Park Zdrojowy. Z Połczyna Zdroju podążamy szlakiem w kierunku wsi **Kolacz**, a następnie przez lasy, mijamy miejscowości Zagrody, Borzęcino i kierujemy się do **Dobla** nad Parsętą. Z Dobla trasa prowadzi do **Krosina**- tu planowane jest zorganizowanie pola namiotowego , a dalej wzdłuż Parsęty przez kompleks sosnowych lasów do miejscowości **Zwartowo**. Następnie udajemy się do **Żarnowa**. Z Żarnowa kierujemy się do **Storkowa** miejscowości położonej nad Młyńskim Potokiem, w której znajduje się Stacja Bazowa Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza (teren zlewni Parsęty). W Storkowie przy Stacji istnieje możliwość zorganizowania pola namiotowego. Ze Storkowa w zmiennym oddaleniu od rzeki Parsęty, przez kompleks iglastych

lasów kierujemy się do kolonii Radomyśl przy stopniu wodnym po dawnym młynie. Dalej gruntową drogą wzdłuż lewego brzegu rzeki, koło osady Pustkowie z małą elektrownią wodną na Parsęcie. Przecinamy nurt rzeczki Żegnicy, lewego dopływu Parsęty. Przy Parsęcku 1 z dworcem z początku XX w. I parkiem, przecinamy dwukrotnie nurt Parsęty. Jeszcze raz przedostajemy się na drugą stronę Parsęty przed obszarem źródłiskowym przy wiosce Parsęcko (możliwość rozbicia namiotów przy szkole).

Szlak ten nawiązuje do szlaku solnego, który ma początek w Kołobrzegu, przechodzi przez Czaplinek a kończy się w Sośnicy (stacja PKP). Całkowita długość szlaku wynosi 149 km, na całej długości szlak jest oznaczony czerwonym pasem na tle białego kwadratu. Wiąże się on z historią, kiedy sól z kołobrzeskich warzelnia na Wyspie Solnej w Kołobrzegu była przewożona do centralnej Polski.

Szlak wzdłuż Parsęty (rowerowy)

0,0 km Wyruszamy z Kołobrzegu z Warzelnia Soli, przy skrzyżowaniu ulic Solnej i Zygmuntowskiej, skręcając na rondzie przy ul. Koszalińskiej w kierunku na Białogard –trasą rowerową – do Budzistowa. Stamtąd możemy udać się do Zieleniewa (ok. 2 km), poprzez kładkę zaplanowaną do zbudowania w niedalekiej przyszłości, gdzie mieści się tzw. wioska indiańska, w której można pojeździć konno, urządzić piknik itp.

3 km W Budzistowie warto zobaczyć: zespół pałacowo-parkowy z początku XX wieku (pałac i park krajobrazowy o powierzchni 0,8 ha z mieszanym drzewostanem), dwór murowany z drugiej połowy XIX wieku, kościół p.w. Świętego Jana Chrzciciela z 1222 roku w stylu gotycko-romańskim, ufundowany przez księcia Mirosława, grodzisko na wzniesieniu nad brzegiem rzeki Parsęty z przełomu VIII/IX wieku dwuczłonowe o powierzchni 4ha, Zajazd Kasztelański murowany z 1975 roku, oraz stadninę koni z krytą ujeżdżalnią. Podążając z Budzistowa dalej szlakiem Solnym mijamy Stare Miasto - dawna niemiecka nazwa Altstadt. Nazwa ta utrzymywała się do 1948 r. Przypomnijmy, że to miejsce było kolebką Kołobrzegu. Starą drogą asfaltową dojeżdżamy do gospodarstwa w kolonii Obroty. Drogą gruntową przez las kierujemy się do Bogucina.

9 km We wsi Bogucin podziwiamy Stary Młyn i gospodarstwa agroturystyczne. Droga gruntowa prowadzi nas do wsi Czernin.

12 km W Czerninie warty obejrzenia jest kościół Wniebowstąpienia N.M.P. z XV wieku murowany, gotycki, jednonawowy, rozbudowany w XVII wieku. W kościele warte uwagi są: kropielnica granitowa z XII wieku, ołtarz i ambona barokowe z przełomu XVII/XVIII wieku.

Stamtąd możemy pojechać z Czernina szlakiem łącznikowym (Czernin-Szlak Nadmorski) przez Stramnicę i Las Kołobrzegi do szlaku Nadmorskiego. Jednak właściwy Szlak Solny biegnie z Czernina przez Bardy na południowy wschód.

17 km Przy wjeździe do miejscowości Bardy, widać przydrożny krzyż. Za nim zbaczamy z szosy na polną drogę [za szarym domem], która zaprowadzi nas do ruin starej cegielni. Prócz ruin znajduje się w pobliżu staw powstały z wyniku pozyskiwania gliny, potrzebnej do wypalania cegieł.

Aby kontynuować trasę, należy wrócić tą samą drogą do szosy i skierować się w stronę rzeki Parsęty na południowy wschód. Ok. 600 metrów od wsi Bardy, przed mostem po lewej stronie asfaltowej drogi znajdują się wały po grodzisku pochodzące z ok. VI wieku n.e., gdzie w latach 60-tych XX wieku były prowadzone badania archeologiczne. Niestety nieubłagany czas sprawia, iż są one coraz mniej widoczne. Również po lewej stronie tuż przy moście znajduje się duża polana, na której można odpocząć lub zrobić ognisko. Dalej przecinając mostek na rzece Parsęcie i jadąc za nim w lewo kierujemy się do osady Chybkie. W niej mieści stara leśniczówka. Skręcamy stamtąd w prawo, jadąc lasem na Włóscibórz.

21,5 km We Włósciborzu widzimy piękną aleję 107 dębów. Miejscowość ta posiada specyficzny klimat, w jej okolicach można spotkać sarny, dziki i wiele gatunków ptaków. Atrakcję stanowią kurhan z VII-X w o wysokości 5 m, położony kilometr od wsi przy drodze leśnej, zespół pałacowo-parkowy z pałacem w stylu neogotyckim z XIX w. należącym do rodu von Wedel i parkiem naturalistycznym z XIX w o powierzchni 10,8 ha /buki, graby, modrzewie, świerki, daglezie, wejmutki, dęby i lipy/. Obecnie w pałacu mieści się Dom Pomocy Społecznej

25,5 km W kolejnej miejscowości, jaką na tej trasie spotykamy jest Kłopotowo z zabytkowym 600 letnim dębem (nienazwanym jeszcze) oraz kompleksem pałacowo-parkowym. Pierwsza wzmianka o

miejsowości pochodzi z 1276 r., kiedy to biskup kamieński wyliczał posiadłości i dochody kapituły kolegiackiej w Kołobrzegu. Atrakcję Kłopotowa stanowią: grodzisko ok. 1,5 km na wschód od wsi z przełomu IX i X w n.e., cmentarzysko kurhanowe na południowy wschód od grodziska z VIII-X w., zespół pałacowo-parkowy z pałacem z 1911 r., neogotycka owczarnia murowana z 1865 r., naturalistyczny park z końca XIX w. o powierzchni 6 ha (buki, dęby, lipy, sosny) i kościół św. Andrzeja murowany z kamienia z XIII w., przebudowany w XV i XVIII w. w stylu romańsko-gotyckim. Tam również mieści się okolicznościowy kamień, upamiętniający obecność marszałka polnego Paula von Hindenburga. Z Kłopotowa drogą asfaltową jedziemy do wsi Wrzosowo,

28,5 km Wrzosowo to wieś oddalona o 10 km od Karlina i 2 km od płynącej tutaj rzeki Parsęty. Pierwsze wzmianki o niej pochodzą z 1240 r., wynikają z dokumentów biskupa von Cammin, któremu książę Barnin I powierzył Stargard i wieś Vressowo. Wrzosowo posiada kilka ciekawych zabytków. Kościół Przemienienia Pańskiego z XV/XVI w., przebudowany w XIX w., na styl gotycki z elementami romańskimi. Na terenie miejscowości znajdują się też dwa pomniki przyrody – lipa drobnolistna, dąb szypułkowy

Następnie prawym brzegiem Parsęty udajemy się do folwarku **Podczernino** – zespół parkowo-pałacowy z XIX w., i dalej do **Karlina**. W Karlinie zwiedzamy gotycki kościół trzynawowy św. Michała z 1510 r., kamieniczki zabytkowe, zamek Biskupów Kamieńskich z XIV w., odwiedzamy parki miejskie przy cmentarzu, przy ul. Szczecińskiej, przy ul. Koszalińskiej, następnie zapoznajemy się ze spichlerzem szachulcowym w stylu neogotyckim z XIX/XX w.

Z Karlina wschodnim brzegiem Parsęty przechodzimy we wsi **Rościno** obok elektrowni podwodnej z połowy lat 30-tych XX w., dalej przez tereny zalesione wkraczamy obok osiedla mieszkaniowego i oczyszczalni ścieków do **Białogardu**. Po zwiedzeniu miasta na wysokości kompleksu sportowo-rekreacyjnego przy ul. Moniuszki (noclegi, posiłki) kierujemy się wzdłuż rzeki Liśnicy do szosy Białogard – Kłepino. Następnie skręcamy w las na południowy – wschód, mijamy **Moczyłki**. W pobliżu szlaku za Moczyłkami znajduje się punkt widokowy o wysokości 116 m n.p.m.. Dalej przechodzimy przez piękne tereny leśne dochodząc do Jeziora Dobrowieckie Małe i Wielkie (w pobliżu osady leśnej **Podborsko**), Następnie udajemy się na południowy zachód do miejscowości **Osówko**, stamtąd przez **Wicewo**, **Trzebiec** do **Sadkowa**. Następnie przez kolonię **Motarzyn** i miejscowość **Doble** do Krosina. Wkraczamy w lasy doliny Parsęty i poruszamy się drogą przez miejscowości Zwartowo, Żarnowo, niedaleko Wielawina mijamy tory kolejowe. Następnie kierujemy się do Stacji G.I.B.C.U. Im A. Mickiewicza w Poznaniu, następnie kierujemy się do **Koloni Radomyśl**. Stamtąd udajemy się do **Pustkowa**, a następnie do **Parsęcka**.

Trasa kajakowa na rzece Parsęcie

144 km – Spływ rozpoczynamy z terenu Stacji Geoekologicznej I. B. C. U. im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

137 km – Płyniemy meandrującą doliną Parsęty, dopływamy do mostu drogowego na trasie Barwice Grzmiąca.

134 km – Mijamy hodowlę pstrągów w Żarnowie.

133 km – Mijamy drewniany most, na tej wysokości dogodne miejsce na biwak.

129 km – Mijamy lewy dopływ rz. Parsęty - Gęsia, tuż za nią zniszczony drewniany most.

125 km – Z prawej strony mijamy dopływ - rzekę Parzenicę, w tym miejscu Parsęta poszerza się (8-10m) i pogłębia.

120 km – Dopływamy do wsi Krosino na tej wysokości znajduje się atrakcyjne miejsce na biwak.

112 km – Mijamy młyn we wsi Doble, następnie mijamy zabudowania kolonii Motarzyno, a dalej wsi Sadkowo.

102 km – Przecinamy drogę z Połczyna Zdroju do Tychowa.

98 km – Mijamy lewy dopływ - rzekę Dębnicę - Parsęta zwiększa tu znacznie swoją szerokość.

90 km – Po prawej stronie mijamy położoną na wysokim brzegu wieś Osówko

83 km – dopływamy do wsi Ryszczewo. Po lewej stronie bardzo dobre miejsce na biwak.

80 km – Mijamy wieś Byszyno.

76 km – Przepływamy pod mostem koło wsi Rogowo.

73 km – Mijamy wieś Moczyłki.

70 km – Mijamy wieś Dębczyno, z lewej wpada rzeka Mogilica, przed nami Białogard.
65 km – Mijamy miasto Białogard.
59 km – Dopływamy do zapory wodnej w Rościnie.
56 km - Dopływ rzeki Topiel.
54 km – Przeplewamy pod trzema mostami(na przestrzeni 1,5 km)
51 km – z lewej strony wpływa rzeka Pokrzywnica.
50 km – Mijamy niedokończoną elektrownię wodną.
49 km – Mijamy most drogowy i największy prawy dopływ - Radew.
46 km – Przeplewamy stary most kolejowy.
36 km – Mijamy most łączący Wrzosowo i Kłopotowo.
32 km – Napotykamy podwodny próg.
26 km – Za mostem łączącym Bardy i Poblocie Wielkie znajduje się dobre miejsce biwakowe.
18 km – Następny most łączący wieś Pustary i Ząbrowo.
13 km – Mijamy wieś Bogucino.
10 km – Wieś Rościęcino i widzimy przedmieścia Kołobrzegu
0,0 km – Miasto Kołobrzeg. Za mostem kolejowymi drewniana kładka s i drewniana kładka spacerowa skręcamy w lewo i wpływamy do portu jachtowego, gdzie korzystając ze slipów.

Na terenie dorzecza Parsęty, jest jeszcze dostępnych kilka rzek dla kajakarzy np. Chotla i Radew.

4.1 Wstęp

W systemie rzeki ParseŃy znaczącą rolę w retencjonowaniu zasobów wodnych pełnią nadrzeczne tereny podmokłe. Podczas okresowych zalewów powodziowych znaczny obszar doliny rzeki znajduje się pod wodą. Te okresowo zalewane obszary pełnią rolę stref buforowych obniżających amplitudy fal powodziowych w dalszym biegu strumienia rzeki. Wyznaczenie stałych stref zalewowych na wybranych terenach podmokłych, utworzonych prostymi metodami, może w znaczący sposób przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa leżących poniżej miast, obiektów infrastruktury gospodarczej i turystycznej, jak i cennych obszarów rolniczych.

Zwiększenie potencjału retencyjnego systemu rzecznej przy wykorzystaniu terenów podmokłych możliwe jest na tych odcinkach biegu rzeki, które charakteryzują się niewielkim spadkiem oraz szeroką i płaską doliną. Zakładając zalanie 1 ha terenów podmokłych do wysokości 50 cm można przyjąć, iż na tym obszarze zretencjonowane zostanie ok. 5000 m³ wody. Stąd do zretencjonowania 1 mln m³ wody potrzebny jest obszar o powierzchni ca 200 ha. W systemie rzecznej ParseŃy znaleźć można wiele odpowiednich do tego celu obszarów, stąd założenie, iż tereny podmokłe mogą pełnić znaczącą rolę w retencjonowaniu zasobów wodnych na obszarze tej zlewni wydaje się być właściwe.

Tereny podmokłe mogą być wykorzystane po wykonaniu niewielkich zmian hydraulicznych w przekroju rzeki: podniesienie dna rzeki bądź zwężenie jej koryta. Ogólna idea wykorzystania terenów podmokłych do retencjonowania wody poprzez podniesienie poziomu dna rzeki zakłada, iż normalne przepływy w rzece będą swobodnie przepływać 'zmniejszonym' korytem rzeki, natomiast przepływy ekstremalne będą okresowo zalewać położone powyżej tereny podmokłe na skutek podniesienia się poziomu wody. Po przejściu tzw. fali powodziowej poziom wody na zalanych terenach będzie się stopniowo obniżał i rzeka na nowo 'powróci' do swojego koryta.

W celu nadania nadrzeczным terenom podmokłym funkcji obszarów retencjonujących zasoby wodne w zlewni można, poza podnoszeniem dna, wykorzystać inne proste metody umożliwiające zmianę stosunków wodnych, jak np. zwężenie przekroju rzeki czy utworzenie suchego zbiornika poprzez przecięcie doliny rzeki niskim wałem ziemnym. W tym ostatnim przypadku podczas normalnych przepływów woda przepływa przez odpowiednią budowlę przechodzącą przez wał, a przy stanach wysokich jest zatrzymywana na terenach powyżej wału, w ekstremalnych stanach podnosi się do korony wału i przezeń przelewa. Metoda ta pozwala na retencjonowanie dużych objętości wody przy zminimalizowaniu negatywnego oddziaływania na siedliska znajdujące się na terenach podmokłych, jak i na ekstensywną gospodarkę rolną i leśną.

Regulacje koryta rzeki często niekorzystnie wpływają na warunki migracji i bytowania takich ryb, jak trocie czy łososie. Odtworzenie starego stanu dna koryta rzeki z wykorzystaniem żwiru i kamieni w efekcie spowoduje powstanie cieków o bardzo dobrych warunkach fizycznych, jak i pozwoli na stworzenie korzystnych warunków dla ww. ryb do składania jaj. Zwiększenie zasobów rybnych w rzece w wydajny sposób przyczyni się do zwiększenia jej atrakcyjności turystycznej.

Niektóre z nadrzecznych terenów podmokłych w systemie rzeki ParseŃy zostały uwzględnione w planie ochrony przyrody dorzecza (część 2 niniejszego dokumentu). Dla tych obszarów proponuje się zastosowanie ww. sposobów i środków zmierzających do podniesienia poziomu wody celem umożliwienia ich okresowego zalewania, jako że rzadkie i krótkotrwałe zalewy pełnią istotną rolę w funkcjonowaniu wartościowych siedlisk wodno-błotnych. Bytujące tam rośliny są przyzwyczajone do wysokich stanów wód i wykazują dużą tolerancję na krótkookresowe zalewy. Wiele z nich to gatunki bardzo rzadkie, objęte ochroną.

Zastosowanie ww. środków do tworzenia warunków umożliwiających okresowe zalewy jest wskazane nie tylko ze względu na ich naturalny charakter i znikomą ingerencję w środowisko przyrodnicze systemu rzeki. Opisane powyżej sposoby i środki są atrakcyjne także ze względów ekonomicznych. Ich zastosowanie zapewnia niski koszt zabiegów zmierzających do efektywnego zwiększenia zasobów wodnych w zlewni.

Z wieloletnich obserwacji i pomiarów Rejonowego Oddziału w Koszalinie Zarządu Melioracji i Urzędzeń Wodnych Województwa Zachodniopomorskiego wynika, że w dorzeczu ParseŃy obszarami najbardziej zagrożonymi okresowymi powodziąmi są miasta: Białogard i Karlino oraz Kołobrzeg (rzeka ParseŃa), a także Połczyn Zdrój (rzeka Wogra). W przypadku tej ostatniej lokalizacji podjęto już

działania zmierzające do zminimalizowania ryzyka powodzi – na Wogrze jest budowany zbiornik retencyjny o pojemności 447 700 m³. Zagrożenie powodziowe miasta Kołobrzeg związane jest zarówno z występowaniem zjawiska cofki, od morza jak również rzeki Parsęty. Program ochrony przeciwpowodziowej dla pozostałych dwóch zagrożonych miast, Białogardu i Karlina, winien skupiać się na systemie rzeki Parsęty, powyżej Karlina.

W ramach projektu „Zintegrowany system zarządzania terenami podmokłymi w zlewni rzeki Parsęty” został uszczegółowiony model hydrodynamiczny rzeki (MIKE11), przy pomocy którego zlokalizowano tereny zalewowe i zbadano potencjalne możliwości retencyjne dwóch wybranych obszarów: Osówko i Liśnica (powierzchnia obszaru, objętość zretencjonowanej wody). Szczegółowe informacje nt. ww. obszarów zawarte są w raporcie „Dokumentacja techniczna modelu MIKE11 dla rzeki Parsęty”, (sporządzonym przez Geomor Sp. z o.o. -Polska i Water Consult – Dania, styczeń 2003r.).

W „Strategii zrównoważonego rozwoju miast i gmin Dorzecza Parsęty” wykorzystanie nadrzecznych terenów podmokłych wymienione jest jako jeden ze środków służących zwiększeniu zasobów wodnych w zlewni rzeki. Mając również na uwadze rolę, jaką obszary te pełnią w przyrodzie i jakim są ważnym elementem krajobrazu z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej regionu, Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty (po konsultacji z ZMiUW oraz RZGW Szczecin) zdecydował o wybraniu kilku z terenów zalewowych w dorzeczu rzeki i przeznaczeniu ich pod retencje wodną. Na wybranych obszarach wszelkie inwestycje zmieniające w sposób niekorzystny stosunki wodne (w kontekście ich przeznaczenia) nie będą dopuszczone do realizacji.

4.2 Cele

- Wyznaczenie obszarów pod retencję wody
- Ustalenie zasad gospodarowania na wskazanych obszarach

4.3 Stan obecny: istniejące plany i uwarunkowania formalno-prawne

Obecnie obowiązujące ustawy i uregulowania:

- Ustawa z dnia 18 lipca 2001r. – Prawo wodne,
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska,
- Porozumienie z dnia 11 kwietnia 2002r. pomiędzy Ministerstwem Środowiska, Ministerstwem Rolnictwa, Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w sprawie współpracy na rzecz zwiększenia rozwoju małej retencji oraz upowszechniania i wdrażania proekologicznych metod retencjonowania wody,
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym,
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej.

Najważniejsze z punktu widzenia gospodarowania wodami jest Prawo wodne, którego podstawową kategorią prawną jest zarządzanie zasobami wodnymi. Zarządzanie to w szczególności m.in. służy ochronie zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem oraz niewłaściwą lub nadmierną eksploatacją, utrzymaniu lub poprawie stanu ekosystemów wodnych i od wody zależnych, ochronie przed powodzią i suszą oraz zaspokojeniu potrzeb związanych z turystyką, sportem i rekreacją. Instrumentami zarządzania są: plany gospodarki wodnej, pozwolenia wodnoprawne, opłaty i należności w gospodarce wodnej, kataster wodny, kontrola gospodarowania wodami. Prawo wodne wylicza (Art. 113 ust.1) pięć rodzajów planów:

- plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy,
- plany ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy na obszarze państwa,
- plany ochrony przeciwpowodziowej regionu wodnego,
- warunki korzystania z wód regionu wodnego,
- warunki korzystania z wód zlewni.

Prawo wodne, które w Dziale V (Art. 79-88) reguluje zagadnienia związane z ochroną przeciwpowodziową oraz suszą stanowi, iż za przygotowanie projektu planu ochrony przeciwpowodziowej na obszarze państwa odpowiedzialny jest Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej. Plan ten jest uzgadniany z Ministrem Środowiska. Ustalenia ww. planu, wraz z dokumentami dotyczącymi obszarów zagrożenia powodzią, są obowiązkowo uwzględniane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa. Plan dla obszaru państwa powstanie po uwzględnieniu analiz oraz stanu ochrony przed powodzią w regionach wodnych oraz wytycznych zawartych w opracowaniach „Studia ochrony przeciwpowodziowej dla obszaru RZGW” (opracowanych przez dyrektorów RZGW w terminie do 3 lat od wejścia ustawy w życie, tj. do końca 2004 roku). Z planu dla obszaru państwa wynikać będą szczegółowe warunki dla planów ochrony przeciwpowodziowej regionu wodnego, za których opracowanie odpowiedzialni są dyrektorzy regionalnych zarządów wodnych (w terminie jw.).

Zgodnie z Art. 117 ust. 1 plan ochrony przeciwpowodziowej na obszarze państwa (skąd można wnosić, iż także plany dla regionów wodnych) powinien w szczególności uwzględniać m.in. kształtowanie dolin rzecznych oraz wykorzystanie naturalnej retencji. Artykuł ten tym samym stanowi podstawę do uwzględnienia w planach ochrony przeciwpowodziowej możliwości retencyjnych nadrzecznych terenów podmokłych.

Możliwość wykorzystania przyrzecznych terenów podmokłych do celów retencionowania wody została wskazana bezpośrednio w porozumieniu zawartym dnia 11 kwietnia 2002r. pomiędzy Ministerstwem Środowiska, Ministerstwem Rolnictwa, Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w sprawie programu małej retencji. Zgodnie z warunkami tegoż porozumienia strony zobowiązały się do współpracy (każda ze Stron w zakresie swojego działania) w zakresie tworzenia warunków wspierających działania umożliwiające racjonalny i efektywny rozwój małej retencji, stosowania wszystkich dostępnych, technicznych i nietechnicznych form małej retencji, ze szczególnym uwzględnieniem retencji krajobrazowej i glebowej w połączeniu z zabiegami poprawiającymi czystość wód i stan ekosystemów wodnych. Realizacja przedsięwzięć małej retencji będzie odbywać się w oparciu o programy małej retencji (opracowywane w wyniku realizacji porozumienia z 1995 roku w sprawie programu małej retencji), przygotowane w układzie zlewniowym, aktualizowane i uzupełnione o proekologiczne formy retencionowania wody. Niniejszy plan należy traktować jako praktyczną realizację postanowień tego porozumienia, będącą jednocześnie pierwszą tego typu inicjatywą, podjętą po podpisaniu porozumienia, w tak dużej skali, jaką jest skala dorzecza.

W 1998 roku powstał projekt małej retencji wodnej w Nadleśnictwie Bobolice na terenie leśnictwa Łozice, wchodzącego w skład obrębu Bobolice. Obszar ten należy do zlewni rzeki Łozinka, która odprowadza wody do rzeki Perzenicy, dopływu Parsęty. Charakteryzuje się on dużą lesistością zwartych kompleksów leśnych oraz bardzo urozmaiconą rzeźbą terenu: obszar pagórkowaty o licznych zagłębieniach bezodpływowych, które często są częściami dawnych, obecnie zarastających jezior. Istnieje tu również dawny, zdekapitalizowany system urządzeń melioracyjnych, który jest przyczyną podtapiania terenu i wypierania cennych gatunków flory i fauny. Powierzchnię zlewni szacuje się na około 2,23 km², jest ona bardzo silnie uźródłona. Projekt małej retencji wodnej "Bagna łozickie" zrealizowano we wrześniu 2001 roku, przy współudziale EkoFunduszu. Ogólna powierzchnia powstałych zbiorników wodnych i bagiennych to 15 ha, a magazynowana w nich woda wynosi około 150 tys. m³. Utworzono, bądź odtworzono 12 zbiorników wodnych o różnych wielkościach. Trzy z nich to istniejące zalewy, które wymagały adaptacji poprzez remonty grobli i urządzeń spustowo - przepustowych. Trzy były zbiornikami bagiennymi wymagającymi wyrównania odpływu. Wokół trzech oczyszczono teren z wiatrolomów i zbędnych zakrzaczeń. Na pozostałych dwóch potrzebna była renowacja poprzez dobudowę piętrzeń na istniejących przepustach. Po zakończeniu prac konstrukcyjnych, w otoczeniu zbiorników posadzono właściwe dla siedliska gatunki drzew (wyłącznie rodzimego pochodzenia), przede wszystkim jesiony, olchy, wiązy, klony i lipy. W ramach programu reintrodukcji wprowadzono na te tereny cis i jarzab szwedzki. Celem głównym zrealizowanego projektu była ochrona różnorodności biologicznej, a także utrzymanie i przywrócenie właściwych stosunków wodnych oraz zwiększenie i ochrona walorów przyrodniczych leśnych obszarów podmokłych. Zaś celem dodatkowym ochrona mikroklimatu panującego na tym terenie oraz utworzenie stanowisk dla ptactwa wodnego i wodopojów dla zwierzyny leśnej, poprawa krajobrazowych walorów lasu,

zmniejszenie zagrożenia pożarowego i zwiększenie naturalnej odporności drzew. Nie bez znaczenia jest również aspekt edukacyjny i rekreacyjny obiektu np. przez możliwość utworzenia w niedalekiej przyszłości ścieżek edukacyjnych.

Zgodnie z Art. 37 Prawa wodnego piętrzenie i retencjonowanie śródlądowych wód powierzchniowych jest szczególnym korzystaniem z wód, i jako takie (art.112 ust.1 pkt1) wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego. Pozwolenie wydaje starosta.

Pozostałe wymagane prawem decyzje i pozwolenia w procesie realizacji przedsięwzięć związanych z małą retencją to decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (na podstawie przepisów ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym) oraz pozwolenie na budowę (na podstawie przepisów ustawy - Prawo budowlane). W przypadku, gdy inwestycja zlokalizowana jest na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych, zgodnie z wymogami ustawy o ochronie przyrody, należy uzyskać decyzję ustalającą warunki prowadzenia robót polegających na regulacji wód. Wydanie takiej decyzji, w świetle przepisów ustawy – Prawo ochrony środowiska, wymaga przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko.

Niektóre z zagadnień zawartych w „Planach ochrony przeciwpowodziowej” zawarte są w opracowywanych przez RZGW na mocy starego prawa wodnego „Warunkach korzystania z wód dorzecza”. Jednakże od strony formalno-prawnej opracowania te nie spełniają wymogów planów ochrony przeciwpowodziowej zawartych w ustawie Prawo wodne. Ponadto dla dorzecza Parsęty ww. opracowanie, tj. „Warunki korzystania z wód dorzecza”, nie zostało przygotowane.

Najbardziej zagrożone powodzią tereny w dorzeczu Parsęty: odcinek doliny rzeki od Kołobrzegu do Białogardu (w tym miast Kołobrzeg, Karlino, Białogard) oraz odcinek od Osówka do Dobła obecnie nie posiadają odpowiedniego statusu prawnego wymaganego prawem wodnym. Właściwy status uzyskają po opracowaniu „Studium ochrony przeciwpowodziowej” i wprowadzeniu elementów studium do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W grudniu 1997 roku został opracowany przez Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Koszalinie „Program małej retencji na lata 1997-2015” dla obszaru byłego województwa koszalińskiego. Program jak do tej pory nie doczekał się realizacji. W myśl postanowień ww. porozumienia powinien on zostać zaktualizowany i uzupełniony o proekologiczne formy retencjonowania wody, którymi bez wątpienia są propozycje przedstawione w niniejszym dokumencie.

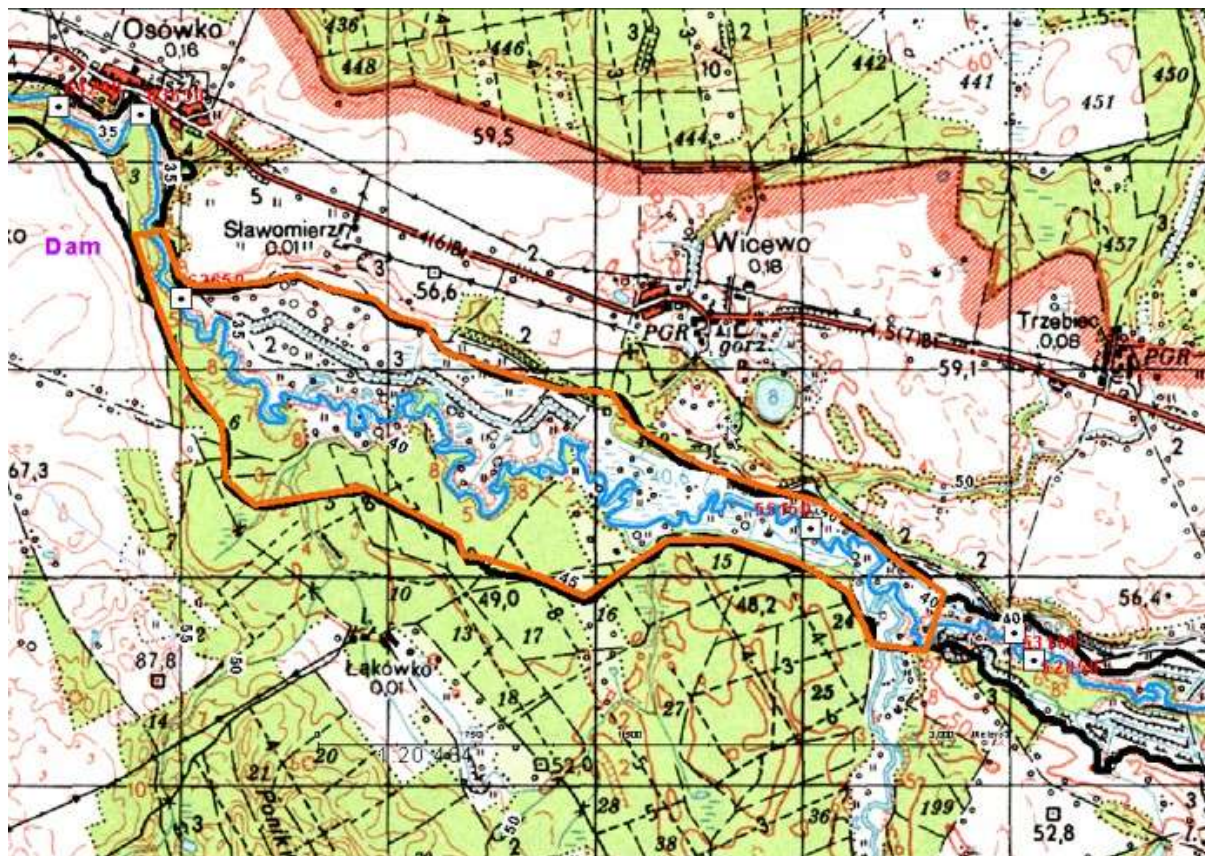
Zgodnie z nową ustawą (Prawo wodne) dyrektor RZGW koordynuje działania związane z ochroną przed powodzią w regionie wodnym, prowadzi ośrodki koordynacyjno-informacyjne ochrony przeciwpowodziowej. Obowiązująca od czerwca 2002r ustawa o klęskach żywiołowych (a za taką można uznać powódź) wprowadza daleko posuniętą decentralizację dowodzenia akcjami ratunkowymi. W przypadku, gdy stan klęski obowiązywać będzie na terenie jednej tylko gminy akcją ratunkową dowodzi wójt (burmistrz, prezydent), starosta – gdy stan ten obowiązuje na terenie kilku gmin tego samego powiatu, wojewoda – gdy stan klęski wprowadzono na terenie więcej niż jednego powiatu danego województwa, minister – gdy stan został wprowadzony na obszarze więcej niż jednego województwa. Niezależnie od kierowania całością działań, na poszczególnych obszarach (gminy, powiaty, województwa) działaniami na terenie tych jednostek kierują odpowiednio wójt (burmistrz, prezydent), starosta i wojewoda. Swoje uprawnienia wykonują oni przy pomocy gminnych, powiatowych i wojewódzkich zespołów reagowania kryzysowego, a minister przy pomocy Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej.

Przyjęta przez ZMiGDP w 2001 roku „Strategia rozwoju zrównoważonego miast i gmin Dorzecza Parsęty” zakładała, iż docelowo w dorzeczu pozyskane zostanie 100 km² terenów dolinowych i będą one przekształcone w okresowo bądź permanentnie zalewane mokradła. Jednakże już teraz wiadomo, w świetle wyników projektu „Zintegrowany System Zarządzania Terenami Podmokłymi”, iż jest to za duża powierzchnia. W projekcie tym wybrano dwa obszary do planu: Osówka i Leśnica oraz wskazano lokalizacje kilkunastu dodatkowych obszarów. Dwa pierwsze obejmują obszar 4,6 km². W efekcie ich funkcjonowania maksymalną objętość retencjonowanej wody na obecnym etapie trudno jest oszacować. Wymaga to przeprowadzenia dokładnych badań ukształtowania terenu i wpływu powstania zalewu na tereny przyelgłe. Całkowita powierzchnia tzw. dodatkowych obszarów przeznaczonych pod retencję wody, wybranych w zlewni Parsęty spośród przyrzecznych terenów zalewowych, wynosi ca 11, 6 km².

4.4 Proponowane obszary/projekty

Osówko

Powyżej Osówka Parsęta płynie doliną (Rys. 4.1). Wykorzystując naturalne warunki w terenie i budując zapórę ziemną można utworzyć na tym obszarze tzw. suchy zbiornik, obejmujący swym zasięgiem teren do 8 km w górę rzeki.

Rys. 4.1. Dolina Parsęty w okolicach Osówka z zaznaczonym zasięgiem proponowanego obszaru retencji wody (linia czerwona; czarną linią zaznaczono warstwice 45 m n.p.m.)

W warunkach normalnych przepływów funkcjonowanie zbiornika nie powoduje zalewania wskazanych obszarów dolinowych, zalanie następuje jedynie w przypadku wystąpienia wysokich przepływów w rzece. Taki sposób ‘pracy’ suchego zbiornika wymaga budowy odpowiedniej budowli hydrotechnicznej pozwalającej stworzyć odpowiednią retencję ale i również spełniającą warunki bezpieczeństwa.

Zaproponowaną koncepcję funkcjonowania zapory ziemnej w Osówku opracowano z wykorzystaniem modelu numerycznego rzeki (koncepcja przedstawiona została szczegółowo w raporcie technicznym pt.: ”Dokumentacja techniczna modelu MIKE11 dla rzeki Parsęty”, sporządzonym przez Geomor Sp. z o.o. -Polska i Water Consult – Dania, styczeń 2003r.).

Przy przejściu fali powodziowej o prawdopodobieństwie 1 % tak skonstruowana zapora ziemna spowoduje podniesienie poziomu wody jedynie w bliskim sąsiedztwie zapory z 36,6 do 40,2 m (tj. o 3,6 m), nie dopuszczając do podniesienia się poziomu wody na obszarach powyżej 8,5 km w górę rzeki. Powierzchnia obszaru zalanego wyniesie wówczas 1,5 km², a pojemność zretencjonowanej wody – ok. 5,3 mln m³. W przypadku braku zapory ziemnej obszary powyżej Osówka ulegną w jakiejś części zalaniu podczas przejścia fali powodziowej o 1% prawdopodobieństwie wystąpienia. Budowa zapory

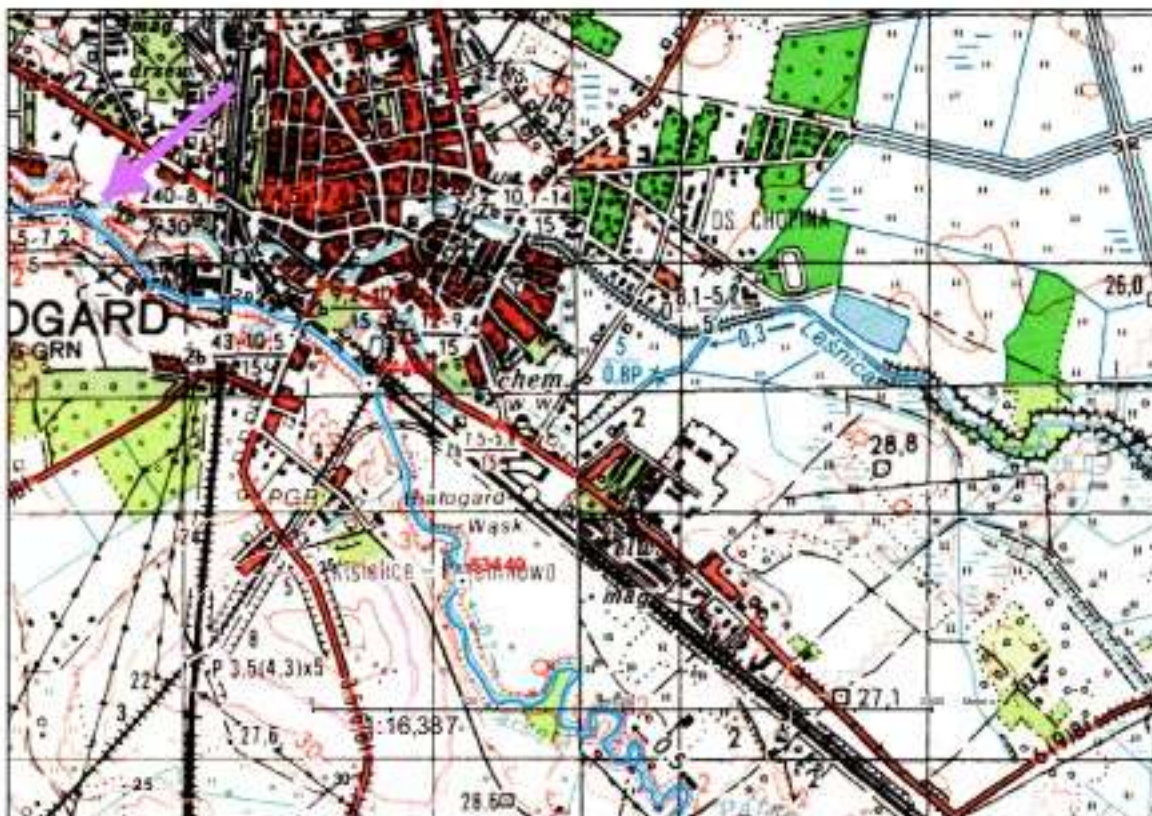
jedynie przyspiesza propagację fali powodziowej i wzrost poziomu wody w rzece. Obszary w odległości 8,5 km i dalej, powyżej Osówka, również ulegną zalaniu przy przejściu takiej fali (Rys. 4.2), przy czym na tych dalszych obszarach funkcjonowanie zapory nie ma żadnego oddziaływania.

Rys. 4.2. Obszar oddziaływania fal powodziowej o prawdopodobieństwie wystąpienia 1%.

Liśnica

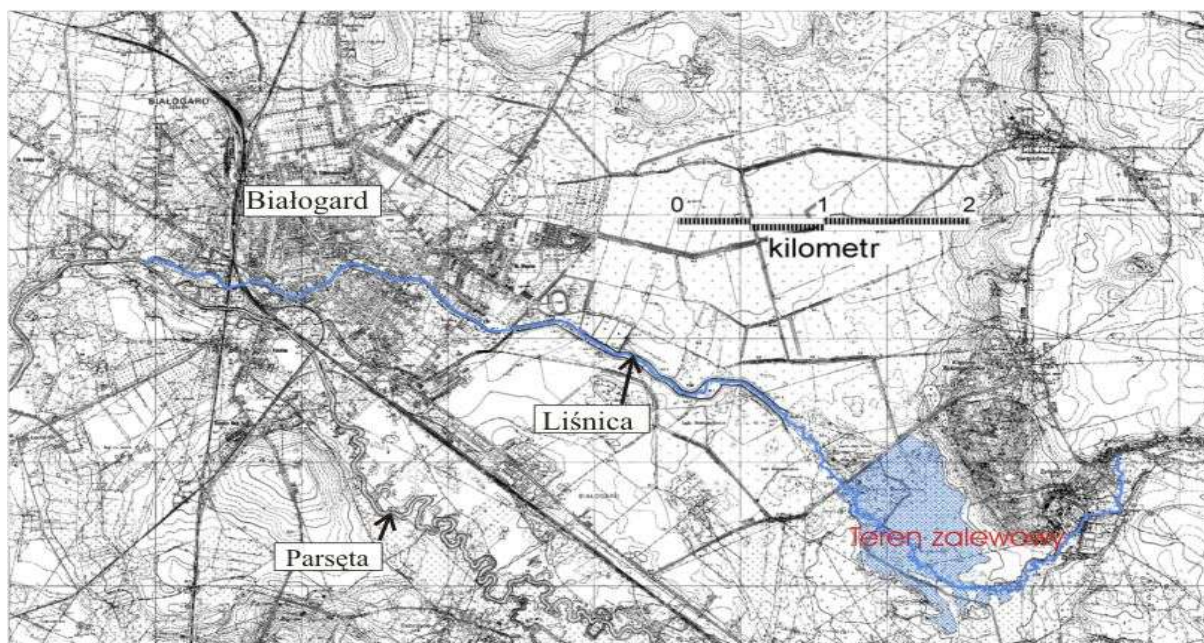
Liśnica jest prawobrzeżnym dopływem Parsęty, wpadającym doń w mieście Białogard (Rys. 4.3). Obliczenia z wykorzystaniem modelu matematycznego wykazały, że obniżenie maksymalnego przepływu w rzece do $9 \text{ m}^3/\text{s}$ podczas przejścia fali powodziowej o prawdopodobieństwie wystąpienia raz na 100 lat spowoduje obniżenie poziomu wody w Białogardzie o 0,1m. Objętość wody, którą w tym celu należałoby zmagazynować wynosi 7.3 mln m^3 .

Rys. 4.3. Liśnica w okolicach Białogardu (różowa strzałka - ujście Leśnicy do Parsęty)

Tereny wzdłuż Liśnicy w okolicach Białogardu to głównie płaskie, zmeliorowane obszary, których zalaniu zapobiegają obwałowania wzdłuż rzeki. Zaproponowana tutaj strategia ochrony przeciwpowodziowej miasta Białogard jest koncepcją zakładającą wykorzystanie tych obszarów jako zbiorników retencjonujących wody w czasie większych przepływów. Poprzez ograniczenie możliwości przepływu wody we wskazanym na Liśnicy miejscu część wody z rzeki zostanie skierowana na teren zalewowy (Rys. 4.4).

Wykorzystanie terenów zalewowych nad rzeką Liśnicą tuż powyżej Białogardu wymaga głębokich studiów, aby w konsekwencji nie dopuścić do podtopienia północnej części terenów miejskich.

Rys. 4.4. Wybrany obszar retencjonowania wody w dolinie Liśnicy

Powierzchnia wskazanego obszaru wynosi 0.9 km^2 , w efekcie jego funkcjonowania istnieje możliwość zretencjonowania od 1 do 2 mln m^3 wody, co jak wspomniano, w efekcie spowoduje obniżenie poziomu wody w Białogardzie przy przejściu fali powodziowej (1 %-owej).

Rozważana była także możliwość zwiększenia pojemności retencyjnej tego rozwiązania poprzez skierowanie wód bardziej na północ od Białogardu w kierunku Radwi, jednakże jest to propozycja raczej trudna do realizacji z uwagi na stosunkowo niskie położenie miasta Białogard, (w porównaniu do terenów przyległych, na których to właśnie miałyby być retencjonowana woda).

Dodatkowo wybrane obszary potencjalnej retencji wody

Celem maksymalnego wykorzystania potencjału retencyjnego zlewni Parsęty, który to potencjał stwarza stosunkowo duża ilość nadrzecznych terenów podmokłych, dokonano analizy danych historycznych będących w posiadaniu Zarządu Melioracji i Budowli Wodnych Oddział w Koszalinie. Na tej podstawie wybrano kilkanaście lokalizacji (Tabela 4.1), kierując się przede wszystkim ukształtowaniem morfologicznym danego obszaru, a także obecnym sposobem jego użytkowania. Wybrano 4 lokalizacje na samej Parsęcie, o łącznej powierzchni $430 \text{ ha} - 4,3 \text{ km}^2$ i 15 lokalizacji na dopływach ($730 \text{ ha} - 7,3 \text{ km}^2$). Zaproponowane obszary przedstawiono na mapach w podziale obszaru dorzecza na powiaty (Rys. 4.5 – 4.8).

Obszary nadrzeczne charakteryzujące się szeroką doliną i nieostрым zarysowaniem brzegów rzeki zapewniają, iż na nich zostanie zmagazynowana optymalnie największa ilość wody podczas wysokich stanów wody w rzece. Jednocześnie dotychczasowy sposób użytkowania tych terenów pod wypas bądź koszenie może zostać zachowany, jako że rozlewy będą zjawiskami rzadkimi i krótkotrwałymi.

Wszelkie inne znane w gminach, objętych niniejszym opracowaniem, potencjalne obszary pod retencję wody mogą zostać włączone do planów szczegółowych, pod warunkiem spełnienia powyżej wspomnianych warunków (tj. po przeprowadzeniu szczegółowych ww. badań i analiz).

Tabela 4.1. Zestawienie lokalizacji proponowanych ,dodatkowych obszarów pod retencję wody

Nazwa identyfikacyjna obszaru	Powierzchnia
ParseŃa-ParseŃcko	50 ha
ParseŃa-Gęsia	30 ha
ParseŃa-Krosino	50 ha
ParseŃa- RoŃcino	50 ha
DOPLŃWY:	
Gęsia 1	38 ha
Gęsia 2	14 ha
Perznica	120 ha
BrzeŃniczka 1	35 ha
BrzeŃniczka 2	25 ha
Dębnica 3	22 ha
	72 ha
Dębnica 1	
Dębnica 2	49 ha
Bukowa	54 ha
Mogilnica 2	39 ha
Mogilnica 1	22 ha
LiŃnica 1	90 ha
LiŃnica 2	60 ha
Radew 1	ca 50 ha
Radew 2	ca 30 ha

CZĘŚĆ 5 RETENCJA BIOGENÓW

5.1 Wstęp

Zarówno tereny podmokłe, jak i jeziora i inne zbiorniki wodne, posiadają zdolność usuwania azotanów w wyniku zachodzących w nich procesów denitryfikacji – przy udziale bakterii w organicznych glebach terenów zalewowych dochodzi do transformacji azotanów w wolny azot gazowy. Tym samym torfowiska w dolinach rzecznych mogą być postrzegane jako filtry wód powierzchniowych, na których wody są oczyszczane z azotanów zarówno podczas wezbrań powodziowych, gdy wody rzeczne infiltrują nadrzeczne torfowiska od strony rzeki, jak i w sytuacji, gdy wody spływu powierzchniowego są kierowane na tereny torfowisk przed spływem do rzeki. Na podstawie długoletnich obserwacji i pomiarów stwierdzono, iż na terenach z mniej lub bardziej rozwiniętym systemem infiltracji wód na torfowisku można usunąć rocznie do 200-300 kg azotu na hektar. Dodatkowo usuwany jest także fosfor i zanieczyszczenia pyłowe.

Funkcja filtrująca zanieczyszczenia azotanami terenów podmokłych w systemie rzeczny związane jest ściśle z obszarami o naturalnym reżimie wodnym. W miejscach, gdzie dno rzeki zostało obniżone celem usprawnienia systemu odwodniającego, zalewy będą bardzo rzadkie, a tym samym redukcja azotanów znikoma. Odwadnianie terenów podmokłych powoduje także znaczący spadek potencjału redukcyjnego, z uwagi na fakt, iż na obszarach drenowanych woda przemieszcza się bardzo szybko zamiast filtrować torfowisko i dodatkowo jeszcze – odwadnianie samo w sobie niszczy torfowisko prowadząc do uwalniania zeń azotanów i innych związków azotu.

Zachowanie terenów podmokłych w ich naturalnym stanie ma także ważne znaczenie z uwagi na ich rolę w usuwaniu azotanów z wód pochodzących z oczyszczalni ścieków, hodowli ryb czy pojedynczych gospodarstw rolnych i domostw. Renaturyzacja dolin rzecznych polegająca na przywróceniu warunków zbliżonych do naturalnych poprzez podniesienie dna rzeki i/lub zamknięciu odpływów rowów melioracyjnych celem umożliwienia okresowych zalewów terenów nadrzecznych może w wydajny sposób wpłynąć na zwiększenie zdolności usuwania azotu danego systemu rzeczno.

Stosunkowo dużą powierzchnię dorzecza Parsęty zajmują obszary leśne, jednocześnie w dorzeczu w ostatnim okresie czasu czynione są ogromne wysiłki w kierunku poprawy systemu oczyszczania ścieków. Oba czynniki wraz z faktem, iż dominującym typem rolnictwa na tym obszarze obecnie jest rolnictwo ekstensywne powodują, iż poziom zanieczyszczenia wód w zlewni rzeki Parsęty azotanami jak i innymi związkami azotu i fosforu jest niski (patrz Rozdział 5.2). Z tego też względu Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty zdecydował, iż w chwili obecnej nie zostaną wskazane/wyznaczone lokalizacje potencjalnych terenów redukcji poziomu azotanów. Jednakże należy zaznaczyć, że w przypadku wielu z zaproponowanych w Części 2 niniejszego dokumentu obszarów do poddania pod ochronę, dodatkowym efektem ich funkcjonowania będzie zwiększenie retencji biogenów w zlewni Parsęty. Swoją niemałą wkład w zwiększenie potencjału redukcji biogenów wniosą także obszary desygnowane w Rozdziale 4, których przeznaczeniem jest retencjonowanie wody.

Największym źródłem zanieczyszczeń wód śródlądowych i morskich wód przybrzeżnych azotanami jest rolnictwo. Jak wspomniano, obecnie problem ten jest w dorzeczu Parsęty znikomy, z uwagi na dominujące tu ekstensywne praktyki rolnicze, a tym samym niestosowanie nawozów sztucznych. Jednakże nie można wykluczyć zmiany praktyk rolniczych w przyszłości, tj. intensyfikacji rolnictwa szczególnie na terenach w dolnym biegu Parsęty. Spowoduje to nieuchronnie wzrost ładunku biogenów odprowadzanych z terenów rolniczych i powstanie konieczności znalezienia rozwiązania problemu wzrostu zanieczyszczeń pochodzenia rolniczego. Stąd w dokumencie „Strategia rozwoju zrównoważonego miast i gmin dorzecza Parsęty” znalazły się zapisy mówiące o konieczności zapewnienia ochrony nadrzecznych terenów podmokłych i położonych wzdłuż brzegów rzek nieużytków celem zabezpieczenia funkcji, jaką te obszary pełnią. Są one bowiem strefą buforową pomiędzy rzeką a obszarami intensywnie użytkowanymi rolniczo.

Potencjalnym zagrożeniem dla stanu jakości wód rzeki Parsęty i jej dopływów są istniejące i planowane fermy tuczników zlokalizowane w jej dorzeczu (Tabela 1 poniżej, Rysunek 5.1 w załącznikach na końcu dokumentu).

Tabela 1. Fermy tuczników w dorzeczu Parsęty

ISTNIEJĄCE				PLANOWANE			
Gmina/ miejscowość	Ilość zwierząt [sztuk]	Powierzchnia nawożona gnojowicą	Rok założenia	Gmina	Ilość zwierząt [sztuk]	Powierzchnia nawożona gnojowicą	Rok założenia
Rąbino Nielep	16 000	1000	2002	Grzmiąca Krosino	2 000	150 ha	X
Barwice Przybkowo	27 000	800 ha	1978	Grzmiąca koło Lubogoszczy	9 600	xxxxx	X
Barwice Gonne Małe	10 000	600 ha	2002	Tychowo Dobrowo*	XXX		
Grzmiąca Czechy	12 000	400 ha	2002				
Tychowo Kolonia Borzysław	4 500	800 ha	1983				
Sławoborze Słownko	20 000	ca 600 ha	przełom 70./80.				
Połczyn Zdrój Łęgi**	2000	xxxx					

* - potencjalna lokalizacja fermy (istniejące zagospodarowania po byłej hodowli)

** - hodowla ściółkowa

5.2 Stan obecny – zanieczyszczenia biogenami wód w dorzeczu

W ostatnim dwudziestolecu w Polsce przeprowadzono liczne badania nad odpływem biogenów ze zlewni rolniczych w różnych regionach kraju. Najliczniejsze i najbardziej kompleksowe badania były prowadzone w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej przez specjalistyczne zakłady w Gdańsku, Warszawie, Wrocławiu i Krakowie już od połowy lat siedemdziesiątych do roku 1993. Wyniki tych badań¹ wskazują m.in., iż odpływ azotu w roku 1993 w górnej zlewni Parsęty wynosił powyżej 5 kg/ha rok (wynika to głównie z rodzaju gleb na obszarze górnej zlewni), w dolnej średnio 2,2 kg/ha rok. Odpływ fosforu w badanym obszarze w roku 1993 nie był duży, średnio wynosił 0,06 kg/ha rok. Odpływy jednostkowe obu biogenów ze zlewni Parsęty w ostatnim dziesięcioleciu ubiegłego wieku malały i należy się spodziewać, iż trend ten w ciągu najbliższych kilku lat się utrzyma, z uwagi na obecną sytuację ekonomiczną w całym rejonie dorzecza Parsęty.

Pewnym rozwiązaniem potencjalnego problemu niewątpliwie jest wprowadzenie przepisów wykonawczych do ustawy Prawo wodne, a ściślej rozporządzenia w sprawie szczegółowych wymagań dla programów działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych. Programy te będą służyć zachowaniu wartości i dobrej jakości tych wód, które mogą być narażone na nadmierny dopływ biogenów z ich zlewni. Wody te zostaną wyselekcjonowane na podstawie kryteriów określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska (Rozporządzenie z dnia 23 grudnia 2002r. w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz Rozporządzenie z dnia 23 grudnia 2002r. w sprawie szczegółowych wymagań dla programów działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych).

Jakość wód badana jest w ramach monitoringu środowiska, realizowanego przez jednostki organizacyjne organów administracji państwowej i rządowej (Inspekcja Ochrony Środowiska), organów gmin, jak również przez szkoły wyższe i przedsiębiorców. Wyniki tych badań publikowane są w formie rocznych zestawień – raportów, przez każdy z Wojewódzkich Inspektoratów Ochrony Środowiska (WIOŚ). Realizacja badań przebiega w stałych przekrojach badawczych w trzystopniowym układzie poprzez: sieć krajową, sieci regionalne i sieci lokalne. Krajowa sieć monitoringu rzek obejmuje przekroje pomiarowo-kontrolne: reperowe (20 posterunków), podstawowe i graniczne; finansowana jest z budżetu państwa. Na terenie zlewni Parsęty punktem reperowym jest przekrój badawczy

¹ „Projekt Badawczy Zamawiany Nr PBZ-28-02. Strategia ochrony zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem z punktu widzenia ochrony zdrowia i przyrody oraz potrzeb gospodarczych”, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Oddział Morski w Gdyni, Zakład Ochrony Wód Przylądka w Gdańsku, Gdańsk, 1996

zlokalizowany na 25 km rzeki Parsęty, poniżej ujścia rzeki Gościnki – miejscowość Bardy. Monitoring regionalny, realizowany z uwzględnieniem potrzeb formułowanych przez władze wojewódzkie, dostarcza informacji do oceny jakości wód na obszarze danego województwa. W ramach monitoringu regionalnego ostatnie kompleksowe badania wód rzeki Parsęty z dopływami (bez Radwi) przeprowadzono w roku 2001; rzeka Radew i jej dopływy była badana w roku 1999.

Kryterium porównawcze przy klasyfikacji powierzchniowych wód płynących stanowią normy dopuszczalne, określone w rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 roku w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi (Dz. U. Nr 116, poz. 503). Ocenę jakości wody stanowi zgodność wybranych parametrów jakości z normami, które dla każdego z wymienionych wskaźników zanieczyszczenia podają 3 zakresy liczbowe wymagane dla poszczególnych klas czystości (Tabela 2). Wody, których parametry są wyższe od dopuszczalnych dla III klasy czystości określa się jako pozaklasowe, nieodpowiadające normatywom (non).

Tabela 2. Wartości krytyczne stężeń biogenów klasyfikujące wody do klas czystości (normy z rozporządzenia)

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Klasa czystości		
		I	II	III
Azot azotanowy	mgN _{NO3} /l	5.0 i poniżej	7.0 i poniżej	15.0 i poniżej
Azot ogólny	mgN/l	5.0 i poniżej	10.0 i poniżej	15.0 i poniżej
Fosfor ogólny	mgP/l	0.1 i poniżej	0.25 i poniżej	0.4 i poniżej

W rozporządzeniu Ministra Środowiska w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych zdefiniowano wody wrażliwe jako wody zanieczyszczone lub wody zagrożone zanieczyszczeniem związkami azotu. Rozporządzenie określa wartości krytyczne zawartości azotanów w wodzie, których przekroczenie kwalifikuje dane wody podziemne i śródlądowe wody powierzchniowe jako wody wrażliwe. Za wody zanieczyszczone uznaje się wody, w których stężenie azotanów jest wyższe niż 50 mg NO₃/l oraz wody wykazujące eutrofizację; za zagrożone zanieczyszczeniem takie, w których stężenie zawiera się w przedziale 40-50 mg NO₃/l oraz wody wykazujące tendencję do eutrofizacji. W Załączniku nr 1 do rozporządzenia podano wartości parametrów mających zastosowanie do oceny stopnia eutrofizacji śródlądowych wód powierzchniowych i morskich (Tabela 3).

Tabela 3. Wartości graniczne podstawowych wskaźników eutrofizacji wód (wg załącznik do rozporządzenia Ministra Środowiska, wyciąg)

Wskaźnik	Jednostka	Wody stojące (sezon wegetacyjny)	Wody płynące (średnia roczna)	Estuaria	Morskie wody przybrzeżne
Fosfor ogólny	mg P/l	> 0,1	> 0,25	> 0,3	> 0,1
Azot ogólny	mg N/l	> 1,5	> 5	> 7	> 4
Azotany	mg NO ₃ /l	-	> 10	> 15	> 8

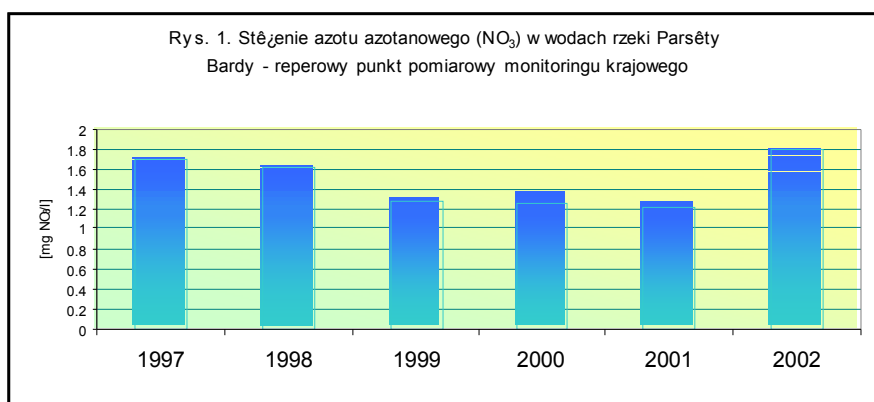
Z raportów nt. stanu środowiska w województwie Zachodniopomorskim, publikowanych co roku przez WIOŚ Szczecin wynika, iż generalnie jakość wód rzeki Parsęty kształtują zanieczyszczenia z licznych miejscowości zlokalizowanych wzdłuż biegu rzeki. W dolnym odcinku głównymi źródłami zanieczyszczeń są miasta: Białogard, Karlino i Kołobrzeg. Na stan czystości wód rzeki wpływają także zanieczyszczenia wnoszone wodami dopływów, z których należy wymienić zwłaszcza takie ciekie jak: Gęsia, Dębica, Radew i Gościnka. Zwraca uwagę fakt, iż najważniejszym problemem stanu jakości wód w zlewni Parsęty jest ich stan sanitarny. Wartości praktycznie wszystkich wskaźników zanieczyszczenia (poza mianem coli) kwalifikują wody rzeki w I i II klasie czystości. Natomiast miano coli jest wskaźnikiem, który plasuje wody Parsęty w klasie III bądź poza klasyfikacją. Jest to wynikiem nieuregulowanej gospodarki wodno-ściekowej na terenach wiejskich, mimo działań i inwestycji w budowę i modernizację oczyszczalni ścieków, podjętych w ostatnich latach w regionie. Rozwiązanie problemu stanu sanitarnego wód rzeki i jej dopływów jest niezwykle trudne, z uwagi na rozproszenie

źródeł zanieczyszczenia, ma ono bowiem charakter przestrzenny, co zdecydowanie powiększa koszty niezbędnych inwestycji.

Poniżej przedstawiono podsumowanie analizy wartości stężeń azotu ogólnego, azotu azotanowego (azotany) i fosforu ogólnego w wodach Parsęty i jej dopływów w oparciu o dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (WIOŚ) w Szczecinie z lat 1995-2002.

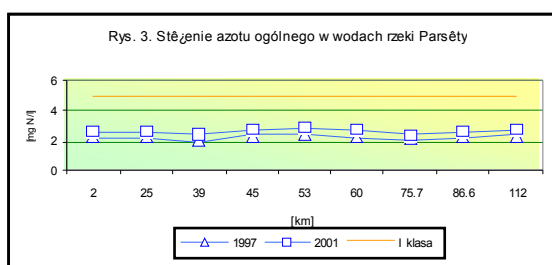
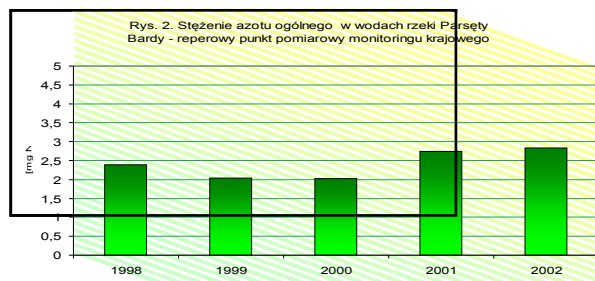
Koncentracja azotu azotanowego (azotanów) w wodach rzeki Parsęty i jej dopływów

W wodach Parsęty i jej dopływów średnie roczne stężenia azotu azotanowego (azotanów) w badanym okresie były bardzo niskie (Rys. 1) w porównaniu z wartościami krytycznymi dla wód zagrożonych eutrofizacją, podanymi w rozporządzeniu (powyżej 10 mg NO₃/l - Tabela 2). Najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w wodach Mogilicy w 1995 roku, ok. 8 mg NO₃/l, natomiast w większości badanych wód w zlewni Parsęty stężenie azotu azotanowego wahało się w granicach od 1 – 4 mg NO₃/l, przy czym stężenia wyższe niż 2 mg NO₃/l stwierdzono jedynie w wodach dopływów.

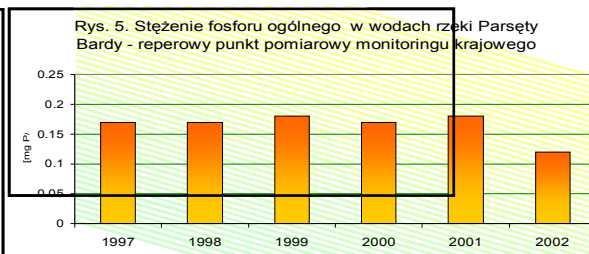
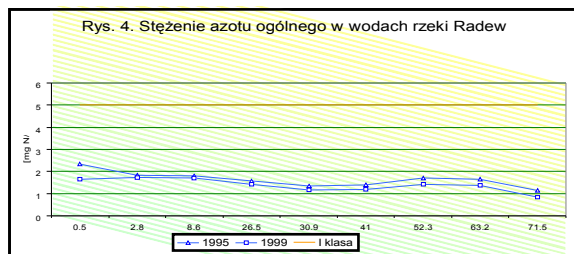
Koncentracja azotu ogólnego w wodach rzeki Parsęty i Radwi

Wyniki pomiarów stężenia azotu ogólnego w wodach Parsęty wykonanych w ramach monitoringu referencyjnego na stacji Bardy w latach 1998-2002 praktycznie odzwierciedlają stan znikomego zagrożenia tych wód związkami azotu pochodzenia rolniczego opisany powyżej. Stężenia azotu w badanym okresie zawierały się w przedziale właściwym dla wód I klasy czystości, nie przekraczając 3 mg N/l (Rys. 2).

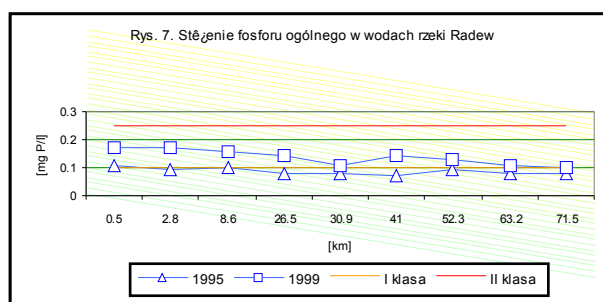
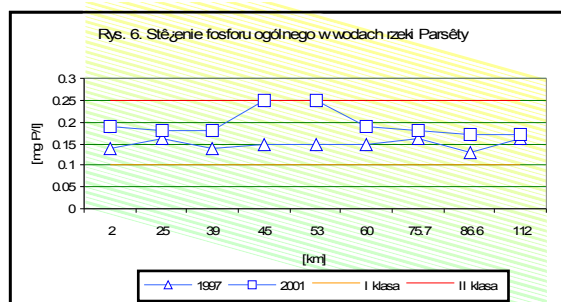
Podobna sytuacja miała miejsce praktycznie na całej długości rzeki, średnie stężenie azotu ogólnego w poszczególnych punktach poboru prób nie przekraczało 3 mg N/l (Rys. 3), przy czym podwyższenie stężenia azotu w wodach Parsęty następowało zazwyczaj po przyjęciu przez wody tej rzeki wód jej dopływów: Gęsiej, Mogilicy, Pysznicy/Pyszki i Gościnki (Rys. 8).

Badania stanu czystości wód największego z dopływów Parsęty – rzeki Radwi, przeprowadzone w 1995 i 1999r. w ramach monitoringu regionalnego, wykazały, iż średnie roczne stężenia azotu ogólnego w tych wodach są niskie i nie przekraczają 5 mgN/l na całej długości rzeki (Rys. 4). W stosunku do roku 1995, koncentracje azotu wzdłuż biegu rzeki w roku 1999 były nieznacznie niższe.

Koncentracja fosforu ogólnego w wodach rzeki Parsęty i Radwi

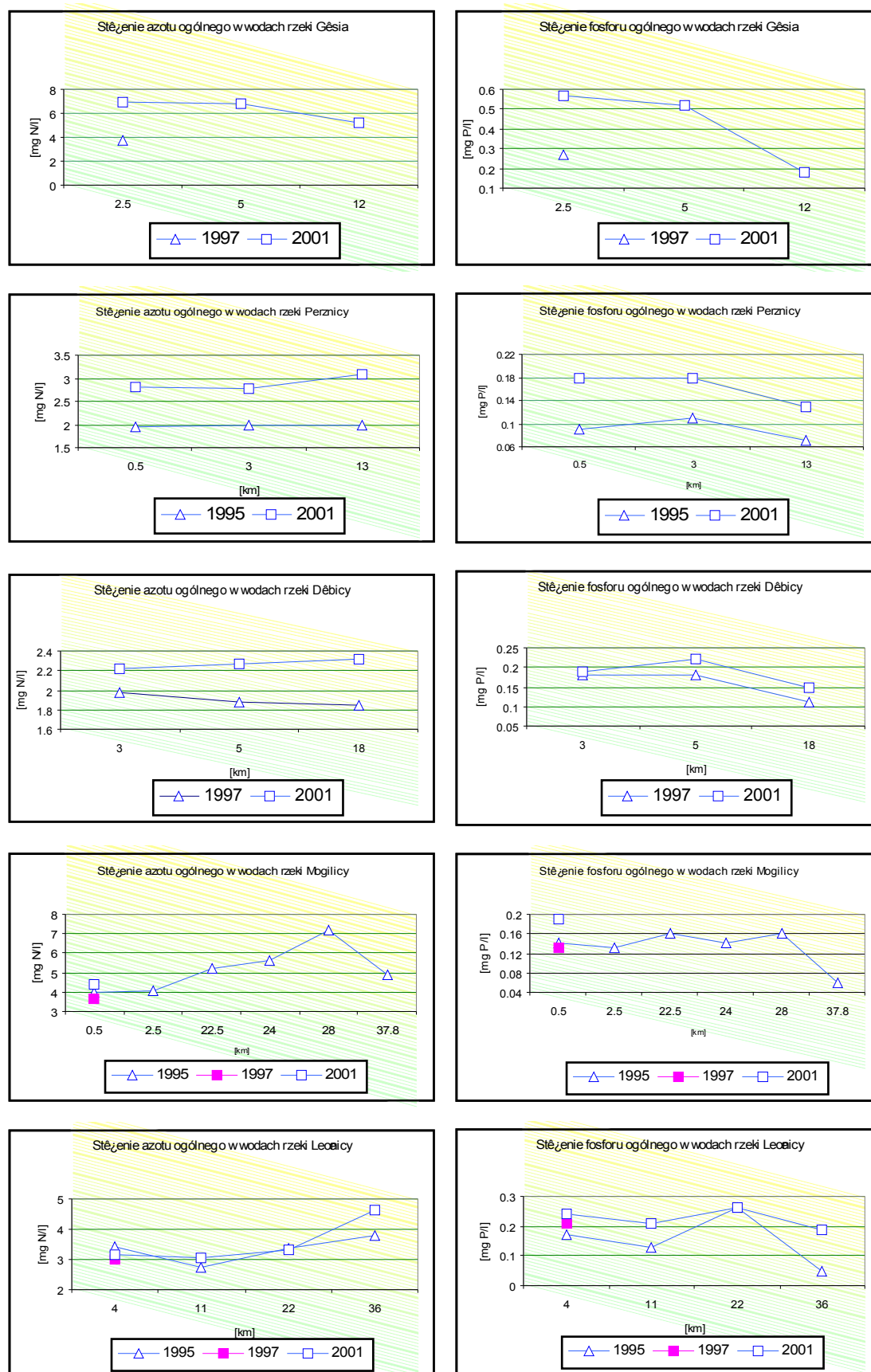
Wyniki pomiarów fosforu ogólnego w wodach Parsęty wykonanych w ramach monitoringu reperowego na stacji Bardy w latach 1997-2002 wykazały, iż średnie roczne stężenia fosforu w badanym okresie nie przekraczały 0,2 mg P/l (Rys. 5). Obserwowane w ramach monitoringu regionalnego wartości stężeń fosforu ogólnego wzdłuż biegu rzeki Parsęty (Rys. 6) potwierdzają wspomniane wcześniej diagnozy WIOŚ. Podwyższenie koncentracji tego wskaźnika zanieczyszczenia następuje w pobliżu większych miast (Białogard i Kralino). Wartości średnich rocznych stężeń fosforu ogólnego wahały się w granicach od 0,13 do 0,25 mg P/l. W porównaniu z rokiem 1997 koncentracja fosforu w wodach Parsęty w 2001 roku zwiększyła się, w pobliżu ww. miast wzrost ten jest dość znaczny (o ok. 60%).

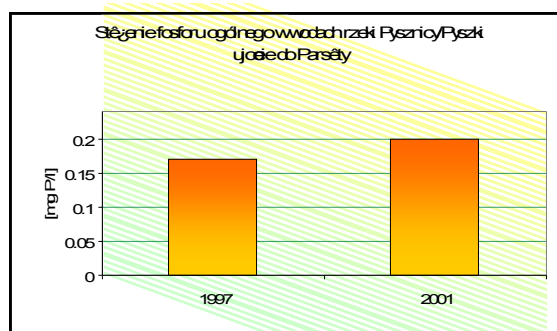
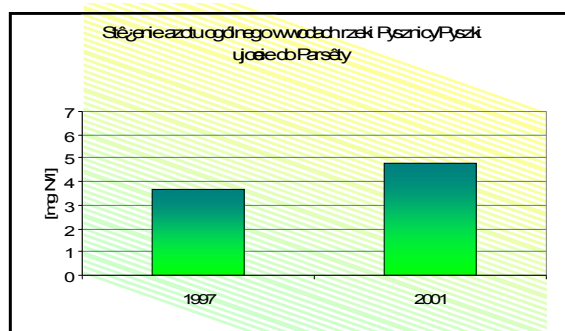
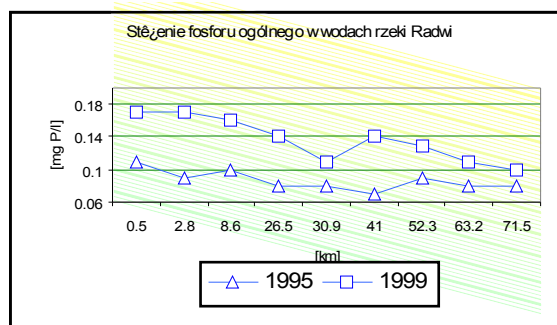
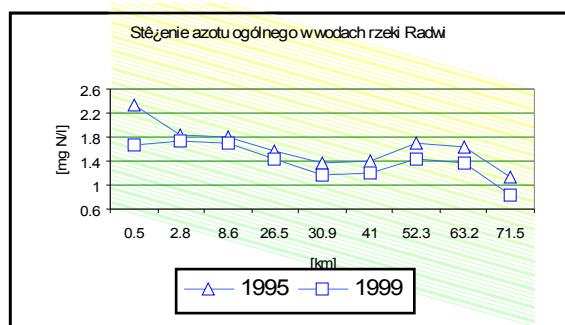
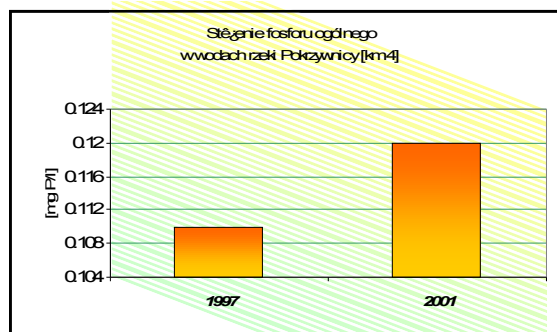
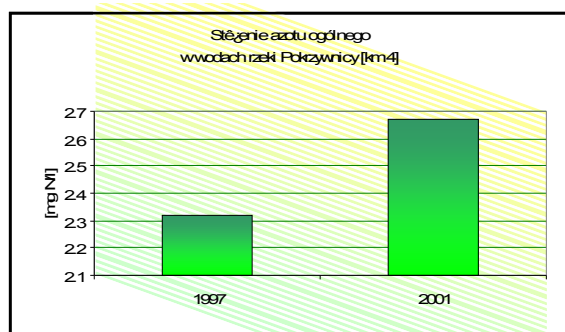
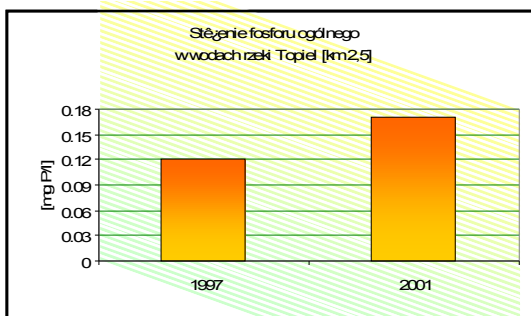
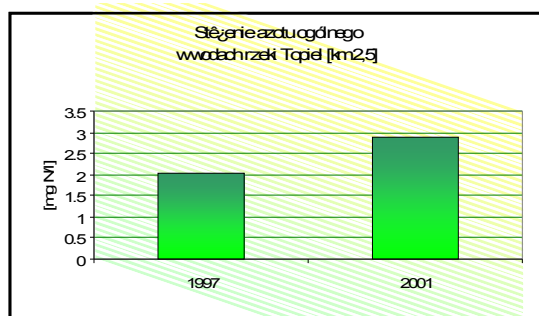

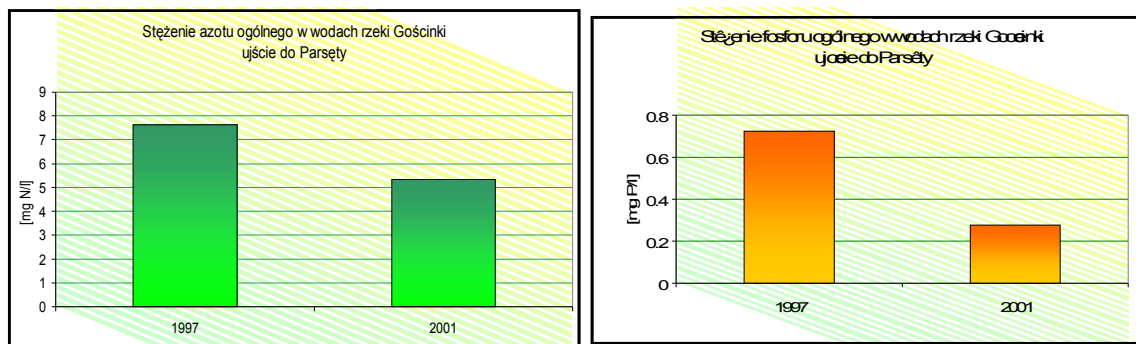
Średnie roczne stężenia fosforu ogólnego w wodach rzeki Radew wzdłuż jej biegu były dość niskie, przy czym w porównaniu z 1995r., zawartość tego biogenu w wodach Radwi w roku 1999 wzrosła na tyle, że stan czystości rzek określony wartościami normatywnymi tego wskaźnika pogorszył się o jedną klasę czystości (Rys. 7).

Koncentracja biogenów w wodach dopływów rzeki Parsęty (poza Radwią)

Rys. 8. Zestawienie wyników pomiarów koncentracji biogenów w wodach dopływów rzeki Parsęty

Podsumowując, można powiedzieć, że głównymi źródłami biogenów azotu i fosforu w wodach Parsęty są: zanieczyszczenia obszarowe, dopływy biogenów ze źródeł rozproszonych (szczególnie indywidualne gospodarstwa domowe), dopływy ścieków z oczyszczalni nie posiadających możliwości usuwania związków biogenów. W ostatnich latach obserwuje się tendencję spadkową tych zanieczyszczeń w rzekach całego województwa zachodniopomorskiego. Rolniczy charakter zlewni rzeki Parsęty pozwala sądzić, że obszarowe źródła zanieczyszczeń stanowią co najmniej takie samo zagrożenie dla jakości wód jak źródła punktowe. W bilansie zanieczyszczeń obszarowych istotną część stanowią ładunki odprowadzane z gospodarstw domowych niepodłączonych do kanalizacji².

5.3 Uwarunkowania formalno-prawne

Obecnie obowiązujące w Polsce ustawy i akty prawne regulujące kwestie związane z retencjonowaniem biogenów to:

- Ustawa z dnia 18 lipca 2001r. – Prawo wodne,
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. – Prawo ochrony środowiska,
- Ustawa z dnia 16 października 1991r. o ochronie przyrody (z późniejszymi zmianami),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002r. w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych.

Najważniejsze z punktu widzenia ochrony wód są Prawo ochrony środowiska (Dział II i III ustawy) oraz Prawo wodne (Dział III). Ochrona zasobów środowiska realizowana jest na podstawie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz przepisów szczególnych, natomiast szczegółowe zasady ochrony wód reguluje ustawa - Prawo wodne. Podstawowym założeniem Prawa wodnego jest, że wody podlegają ochronie niezależnie od tego, czyją stanowią własność. Celem ochrony wód jest utrzymanie lub poprawa jakości wód, biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na obszarach zalewowych tak, aby wody osiągnęły co najmniej dobry stan ekologiczny³ i w zależności od potrzeb nadawały się do: zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, bytowania ryb w warunkach naturalnych oraz umożliwiały ich migrację, rekreacji oraz uprawiania sportów wodnych.

Do końca 2003 roku dyrektorzy RZGW są zobowiązani do sporządzenia następujących wykazów:

- wód powierzchniowych i podziemnych, które są lub mogą być wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia,
- wód powierzchniowych przeznaczonych do bytowania ryb, skorupiaków i mięczaków lub innych organizmów w warunkach naturalnych oraz umożliwiającą migrację ryb (już opracowany),
- wód powierzchniowych wykorzystywanych do celów rekreacyjnych, a w szczególności do kąpieli (już opracowany),

² „Raport o stanie środowiska w województwie zachodniopomorskim w 2001 roku”

³ **dobry stan ekologiczny** - stan, w którym wartości elementów jakości biologicznej właściwej dla danego rodzaju wód powierzchniowych wykazują niskie poziomy degradacji na skutek działalności człowieka, przy czym są to niewielkie odchylenia od wartości, jakie zwykle towarzyszą temu rodzajowi zasobów wodnych w niezakłóconych warunkach

-wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów narażonych, z których odpływ do wód należy ograniczyć.

Ostatni z ww. wykazów w swej istocie dotyczy ściśle zagadnienia retencji biogenów na obszarach zalewowych dolin rzecznych – działanie takie stanowi bowiem jeden ze środków ograniczenia emisji zanieczyszczeń biogenicznych do wód. W chwili obecnej nie istnieją żadne plany dotyczące ograniczenia (redukcji, retencji) ładunku biogenów dla obszaru dorzecza ParseŃy. Do czasu uchwalenia nowego Prawa wodnego nie istniały także prawne podstawy do ochrony wód przed zanieczyszczeniami pochodzenia rolniczego. Zgodnie z nowym prawem w przeciągu dwóch najbliższych lat zostaną stworzone przez RZGW wykazy wód powierzchniowych wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których dopływ azotu należy ograniczyć. Następnie zostaną opracowane (również przez RZGW) programy ochronne dla każdego z tych obszarów. Ponadto ustawa Prawo wodne (Art. 43) stanowi, iż aglomeracje o równoważnej liczbie mieszkańców - $RLM > 2000$ powinny być wyposażone w systemy kanalizacji zakończone oczyszczalniami ścieków komunalnych, zgodnie z założeniami do narodowego programu oczyszczania ścieków komunalnych (programu do chwili obecnej nie ma). Dla aglomeracji o $RLM < 2000$ mieszkańców można zastosować systemy indywidualne lub inne rozwiązania zapewniające ochronę środowiska w przypadku, gdy budowa systemów kanalizacyjnych nie przyniosłaby korzyści dla środowiska lub powodowałoby to nadmierne koszty.

Opracowanie analizy stanu zasobów wodnych i analizy ekonomicznej gospodarki wodnej w regionie (w terminie do 3 lat od daty wejścia w życie ustawy Prawo wodne, tj. od 1 stycznia 2002r.) jest obowiązkiem dyrektora RZGW. Analizy te będą podstawą do podjęcia stosownych decyzji o potencjalnym/ewentualnym wykorzystaniu do celów ochrony wód nadrzecznych terenów podmokłych w dolinie rzeki ParseŃy i jej dopływów.

POTENCJALNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZADAŃ OKREŚLONYCH W PLANIE ZARZĄDZANIA TERENAMI PODMOKŁYMI W DORZECZU PARSEŃ

6.1 Fundusze polskie

Analizę możliwości finansowania zadań zaproponowanych w „Planie zarządzania terenami podmokłymi w zlewni rzeki Parsęty” ze środków polskich rozpoczęto od analizy zapisów i ustaleń następujących aktów i dokumentów prawnych

- Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2001-2006 (Monitor Polski Nr 43, 2000),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. - Prawo Ochrony Środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627)
- Ustawa z dnia 12 maja 2000r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz. U. Nr 48, poz. 550)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 2000r. w sprawie zasad, warunków i trybu wspierania środkami budżetu państwa programów inicjowanych przez organy samorządu województwa (Dz. U. Nr 68, poz. 806, z późniejszymi zmianami)
- Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010

Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2001-2010

W dziale IV – Zasady i kryteria uruchamiania środków w ramach polityki rozwoju regionalnego czytamy, co następuje:

„..... (a) Okres przedakcesyjny...Możliwości prowadzenia przez państwo polityki regionalnej w tym okresie będą przede wszystkim związane z efektami koordynacji polityk horyzontalnych na poziomie rządu, realizowanych przez poszczególnych ministrów. Środki udostępniane w ramach polityki regionalnej państwa bezpośrednio na realizację celów i priorytetów strategii będą zatem ograniczone”. Z dalszej treści tego rozdziału wynika jednoznacznie, iż w tym okresie realizacji polityki regionalnej w ramach wymienionych poniżej zasadniczych typów interwencji najistotniejszym źródłem środków finansowych będzie program spójności społeczno-gospodarczej PHARE. Ww. interwencje dotyczą:

1. Wsparcia dla wzmocnienia instytucjonalnego kadr administracji publicznej
2. Wsparcia realizacji programów wojewódzkich
3. Wsparcia realizacji programów współpracy przygranicznej.

Z punktu widzenia realizacji PZTP (Planu Zarządzania Terenami Podmokłymi) najistotniejszy jest p.2 – realizacja programów wojewódzkich ze środków **budżetów wojewódzkich**. Narodowa strategia rozwoju regionalnego zakłada, że pod koniec okresu przedakcesyjnego program PHARE obejmie wszystkie województwa. Zakłada się także, że na wsparcie realizacji programów wojewódzkich będą stopniowo udostępniane środki celowo prelimitowane z budżetu państwa. W perspektywie wieloletniej relatywnie więcej środków skoncentrowane zostanie na obszarach o najmniejszym poziomie PKB na mieszkańca.

Zakres, tryb i warunki realizacji zadań wynikających z programów wojewódzkich, które uzyskały wsparcie rządu określają **kontrakty wojewódzkie** (Ustawa z dnia 12 maja 2000r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego, rozdział 4). Jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o umieszczenie zadania w kontrakcie zobowiązują się do złożenia stosownego wniosku do samorządu województwa (Art. 17 u.3 ww. ustawy). Dofinansowanie dla jednostek samorządu terytorialnego wykonujących zadania uwzględnione w kontrakcie, a za ich pośrednictwem – również dla innych podmiotów uprawnionych, udzielane jest ze środków budżetu państwa na warunkach określonych w ustawie o finansach publicznych z uwzględnieniem przepisów ustawy o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Art. 25 ww. ustawy). Dofinansowanie to jest przekazywane przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych za pośrednictwem wojewodów w terminach i na zasadach określonych w kontrakcie.

**Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006
z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010**

Przewidywane nakłady na realizację polityki ekologicznej państwa w latach 2003-2006
wg źródeł finansowania

Ceny 2001 r.

Źródła finansowania	Nakłady w mln PLN w latach				
	2003	2004	2005	2006	2003-2006
Środki własne przedsiębiorstw ¹	5459	6488	7448	8529	27924
Środki jednostek samorządu terytorialnego ¹	1086	1188	1299	1445	5018
Budżet państwa	844	904	964	995	3707
Fundusze ekologiczne	2837	3250	3250	3390	12727
Pomoc zagraniczna (w tym fundusze przedakcesyjne UE)	750	750	720	108	2328
Fundusz kohezji i fundusze strukturalne UE	-	3060	3420	3600	10080
RAZEM	10976	15640	17101	18067	61784

^{1/} Z uwzględnieniem zaciąganych kredytów i pożyczek bankowych

Przewidywane nakłady na realizację polityki ekologicznej państwa w latach 2007-2010
wg źródeł finansowania

Ceny 2001 r.

Źródła finansowania	Nakłady w mln PLN w latach				
	2007	2008	2009	2010	2007-2010
Środki własne przedsiębiorstw ¹	8858	8858	8859	8859	35434
Środki jednostek samorządu terytorialnego ¹	1585	1849	1982	2137	7553
Budżet państwa	1379	1598	1787	1995	6759
Fundusze ekologiczne	4550	4549	4549	4549	18197
Pomoc zagraniczna (w tym fundusze przedakcesyjne UE)	108	72	72	72	324
Fundusz kohezji i fundusze strukturalne UE	3600	3600	3240	3240	13680
RAZEM	20080	20526	20489	20852	81947

^{1/} Z uwzględnieniem zaciąganych kredytów i pożyczek bankowych

NFOŚiGW, WFOŚiGW, PFOŚiGW i GFOŚiGW

Narodowy, Wojewódzkie, Powiatowe i Gminne Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej swe środki przeznaczyć mogą na programy ochrony środowiska (Art. 406 p.12, Art. 407 p.2, Art. 410 p.6 Ustawy – Prawo ochrony środowiska). Środki powiatowych i gminnych funduszy mogą być przyznawane w formie dotacji; wojewódzkich i narodowego funduszu przez:

- udzielanie oprocentowanych pożyczek,
- dopłaty do oprocentowania preferencyjnych kredytów i pożyczek,
- przyznawanie dotacji,
- wnoszenie udziału do spółek działających w kraju,
- nabywanie obligacji, akcji i udziałów spółek działających w kraju,
- nagrody za działalność na rzecz ochrony środowiska

Jednakże należy wyraźnie podkreślić, iż twarde ograniczenia budżetowe i wynikający z nich generalny niedobór środków powodują, że współfinansowanie nakładów Unii Europejskiej będzie najważniejszą pozycją wydatków publicznych w sferze polityki regionalnej w Polsce do czasu wejścia w struktury unijne. Innymi słowy zakres polityki regionalnej Polski nie związany z Unią Europejską (priorytety, środki, instrumenty oraz procedury) będzie w nadchodzących latach bardzo ograniczony. Podstawowe priorytety Polski w sferze rozwoju regionalnego muszą zatem być realizowane w sposób niesprzeczny z rozwiązaniami UE.

Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych przy Urzędzie Marszałkowskim

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

6.2 Fundusze / środki przedakcesyjne

PHARE

W latach 1998-1999 dotychczasowa orientacja programu PHARE na popyt została zastąpiona orientacją na akcesję, czyli wspieranie działań służących przyszłemu członkostwu Polski w UE. Z tego wynika koncentracja środków programu na następujących podstawowych priorytetach:

- budowa instytucji – wzmocnienie demokratycznych instytucji, zasad prawa, administracji publicznej;
- wsparcie inwestycyjne skoncentrowane na akcjach strukturalnych dot. przede wszystkim restrukturyzacji rolnictwa, rozwoju regionalnego i inwestycji w kapitał ludzki oraz na zgodności z normami Wspólnoty, w szczególności w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego, rolnictwa, przemysłu, bezpieczeństwa i higieny pracy, transportu i telekomunikacji;
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

Program PHARE 2002, będąc w zgodności z powyżej opisaną orientacją, finansuje zadania z zakresu infrastruktury, rozwoju zasobów ludzkich oraz wspierania małych i średnich przedsiębiorstw. ZMiGDP, jak wspomniał Przewodniczący – p. Waldemar Miśko - złożył w końcu lutego wnioski do programu PHARE. Dla przykładu podam, iż w woj. Pomorskim (które w tym roku po raz pierwszy zostało włączone do programu) zgłoszono 12 wniosków (spośród 36, które wpłynęły do Urzędu Marszałkowskiego): m.in. budowa obwodnicy Słupska, remont molo w Sopocie, Pomorskie Miasteczko Zawodów czy Pomorski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych. Decyzja o przyznaniu środków i ich wielkości ma zapaść w połowie roku.

Program Współpracy Przygranicznej PHARE

Specjalny Projekt na rzecz Regionu Morza Bałtyckiego – Fundusz Małych Projektów

Ogłaszany przez Euroregion Pomerania; skupia się na dofinansowaniu projektów z zakresu:

- wymiany kulturalnej
- demokracji lokalnej
- ochrony środowiska – opracowanie studium, ocena problemów, szkolenia, inwestycje mające bezpośredni i klarowny wpływ na oczyszczenie Morza Bałtyckiego
- turystyki – studia, planowanie, wzmocnienie instytucjonalne, ustanowienie centrów informacji turystycznej, ścieżki rowerowe, szkolenia
- szkolenia i zatrudnienie
- rozwój gospodarczy
- informacja i komunikacja
- ochrona zdrowia
- studia w zakresie planowania i rozwoju

Maksymalny czas trwania projektów – 12 miesięcy (ew. 18)

Dofinansowanie projektu:

Minimalna kwota dofinansowania wynosi 10 000 EUR

Maksymalna kwota dofinansowania

50 000 EUR dla projektów ‘miękkich’

300 000 EUR dla projektów inwestycyjnych (w turystyce i ochronie środowiska)

Dotacja Phare – maksymalnie 80%

Wnioskodawca musi posiadać przynajmniej jednego partnera z kraju Regionu Morza Bałtyckiego: Dania, Estonia, Finlandia, Niemcy, Łotwa, Litwa, Polska, i Szwecja

ISPA – Instrument for Structural Policies for Pre-Accession

Fundusz wspólnotowy ISPA z założenia skierowany jest na dostosowanie infrastruktury technicznej krajów stowarzyszonych do standardów UE. Fundusz ISPA uważany jest za prekursora funkcjonującego obecnie Funduszu Kohezyjnego (wspierającego działania w Irlandii, Grecji, Hiszpanii i Portugalii). Wielkość alokacji na poszczególne kraje ubiegające się o członkostwo udzielana jest w oparciu o trzy kryteria (pod uwagę jest także brana efektywność wykorzystania środków pomocowych przekazywanych danemu krajowi):

- wielkość populacji,
- PKB mierzony parytetem siły nabywczej ludności,
- powierzchnia kraju.

Środki funduszu ISPA są kierowane na indywidualne projekty inwestycyjne oraz pakiety projektów, spełniające wymogi zadań priorytetowych:

- infrastruktura wodno-kanalizacyjna,
- ochrona powietrza,
- gospodarka odpadami.

Wsparcie z funduszu ISPA może przyjąć formę dotacji, pomocy zwrotnej, dofinansowania spłaty kredytu (odsetki), funduszu gwarancyjnego. Pomoc może pokrywać do 75-85% kosztów przedsięwzięcia co oznacza, że wymagane jest współfinansowanie przed podmioty krajowe (budżet lokalny, budżet państwa, środki własne inwestora) oraz międzynarodowe instytucje finansowe, tj. Europejski Bank Inwestycyjny, EBOR, Bank Światowy.

SAPARD – Special Action Programme for Pre-Accession Aid for Agriculture and Rural Development

Program SAPARD w Polsce oparty jest na dwóch osiach priorytetowych:

- ♦ Poprawa efektywności sektora rolno-spożywczego
- ♦ Poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej i tworzenie miejsc pracy

W ramach powyższych osi priorytetowych podjęte zostaną następujące działania:

Oś priorytetowa 1:

Działanie 1: *Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych*

Działanie 2: *Inwestycje w gospodarstwach rolnych.*

Oś priorytetowa 2:

Działanie 3: *Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich*

Działanie 4: *Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich*

Wszystkie działania wymagają uwzględnienia wymogów związanych z ochroną środowiska. Poniżej przedstawiono wybrane schematy poszczególnych działań w programie SAPARD najbardziej związane z rozwojem regionalnym (bądź go warunkujące).

SCHEMAT 3.1. ZAOPATRZENIE GOSPODARSTW WIEJSKICH W WODĘ WRAZ Z UZDATNIANIEM ORAZ ODPROWADZANIE I OCZYSZCZANIE ŚCIEKÓW KOMUNALNYCH I OPADOWYCH

Cele szczegółowe Schematu 3.1

- zwiększenie ilości gospodarstw wiejskich objętych systemem zagospodarowania ścieków komunalnych;
- zwiększenie ilości gospodarstw wiejskich zaopatrzonych w wystarczającą ilość wody o odpowiedniej jakości.

Zakres pomocy dla Schematu 3.1.

Dotacje będą przyznawane na inwestycje z zakresu zaopatrzenia w wodę wraz z uzdatnianiem oraz na inwestycje związane z odprowadzaniem i oczyszczaniem ścieków.

Poziom pomocy w ramach Schematu 3.1

Wysokość dotacji będzie zgodna z ograniczeniami ustalonymi przez Rozporządzenie SAPARD, a także zgodna z ustawowo określonymi limitami dla środków budżetowych przeznaczonych na dotowanie inwestycji realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego⁴ i będzie wynosiła do 50% zakwalifikowanych kosztów inwestycji, przy możliwości podwyższenia dotacji do 75%, zgodnie z obowiązującym w tym zakresie polskim prawem (zmniejszenie maksymalnych limitów zależnie będzie od popytu na środki). Przy inwestycjach z zakresu zagrodowych oczyszczalni ścieków i zagrodowych urządzeń wodnych, wymagany będzie wkład własny mieszkańców wynoszący minimum 10% całkowitych zakwalifikowanych kosztów projektu.

Beneficjenci pomocy w ramach Schematu 3.1.: gminy oraz związki międzygminne.

Warunki pomocy w ramach Schematu 3.1

- przedstawienie dokumentacji technicznej wraz z pozwoleniami wymaganymi przez polskie prawo oraz wyceną wskaźnikową danego projektu;
- wielkość inwestycji dostosowana do bieżących potrzeb z zabezpieczeniem możliwości rozbudowy;
- zgodność proponowanego projektu ze strategią rozwoju województwa;
- wykazanie możliwości finansowania kosztów eksploatacyjnych po zakończeniu inwestycji.

Kryteria wyboru projektów w ramach Schematu 3.1

- dochody gminy – możliwość wprowadzenia punktacji preferującej gminy biedniejsze;
- wskaźnik bezrobocia, uwzględniający bezrobocie ukryte;
- ilość potencjalnych użytkowników w stosunku do kosztów inwestycji;
- przewidywania co do tempa migracji ludności zamieszkującej dany teren, na którym miałyby być realizowana inwestycja;

⁴ Obecnie zgodnie z Ustawą z dnia 26 listopada 1998 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego w latach 1999 i 2000.

- koordynacja planowanych inwestycji;
- udział planowanych inwestycji w uatrakcyjnianiu obszaru objętego projektem (dla rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju turystyki itp.);
- preferencje dla gmin o niskim stopniu zwodociągowania i gmin charakteryzujących się brakiem źródeł wody;
- preferencje dla inwestycji kanalizacji sieciowej i zagrodowej w gminach o dużym stopniu zwodociągowania i gminach z obszarami chronionymi;
- preferencje dla zagrodowych oczyszczalni ścieków i zagrodowych urządzeń wodnych przy rozproszonej zabudowie, gdzie budowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej nie znajduje technicznego i ekonomicznego uzasadnienia.

Wskaźniki monitorowania dla Schematu 3.1

Wskaźniki docelowe:

- 90 tysięcy przyłączy do wodociągów zbiorowych oraz wodociągów zagrodowych;
- 70 tysięcy przyłączy do kanalizacji zbiorowej i oczyszczalni zagrodowych.

Wskaźniki fizyczne:

- liczba przyłączy do wodociągów zbiorowych;
- liczba wodociągów zagrodowych ;
- liczba przyłączy do kanalizacji sieciowej;
- liczba oczyszczalni ścieków (zbiorczych);
- liczba zagrodowych oczyszczalni ścieków.

SCHEMAT 4.1.: DOTACJE NA INWESTYCJE W DZIEDZINIE RÓŻNICOWANIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

Cele szczegółowe dla Schematu 4.1

- zwiększenie liczby gospodarstw posiadających trwałe źródła dodatkowego dochodu osiąganego z działalności gospodarczej poza konwencjonalnym rolnictwem;
- stworzenie nowych, trwałych miejsc pracy dla mieszkańców wsi;
- rozwój małej infrastruktury turystycznej.

Zakres dotacji w ramach Schematu 4.1

- budowa i modernizacja budynków gospodarczych, mieszkalnych oraz użytkowych;
- zakup maszyn, sprzętu komputerowego i urządzeń;
- zagospodarowanie terenu, na którym realizowana jest inwestycja;
- zakup środków transportu (w szczególnych przypadkach jako niezbędna część przedsięwzięcia);
- materiał szkółkarski - zakup;
- koszty marketingu i promocji.

Niniejsze działanie obejmuje w szczególności projekty w takim zakresie jak:

- produkcja, przetwórstwo, marketing produktów rolno-żywnościowych, produktów drzewnych, innowacyjnych produktów roślinnych i zwierzęcych, produktów rybnych, roślin ozdobnych i innych surowców naturalnych;
- wspólne użytkowanie maszyn;
- usługi na rzecz środowiska naturalnego;
- działalność rzemieślnicza i rękodzielnictwo;
- usługi dla ludności;
- działalność w branży turystycznej, rekreacyjnej, gastronomicznej, handlowej, agroturystycznej, kulturalnej i edukacyjnej;
- mała infrastruktura turystyczna;
- alternatywne źródła energii;
- małej skali produkcja.

Beneficjenci Schematu 4.1

- osoby fizyczne: rolnicy i domownicy⁵;
- przedsiębiorcy (w rozumieniu ustawy o działalności gospodarczej), tworzący miejsca pracy dla mieszkańców wsi;

⁵ Objęci systemem ubezpieczenia społecznego rolników, w rozumieniu ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

- organizacje pozarządowe, gminy, związki międzygminne.

Poziom pomocy w ramach Schematu 4.1

Ustala się, że dotacje stanowiąc będą do 50% całkowitych zakwalifikowanych kosztów projektu, z tym że na środki transportu dotacje mogą sięgać do 30%.

Górna wysokość dotacji

- dla rolników i domowników na przedsięwzięcia zapewniające dodatkowe źródła dochodu, górna wysokość dotacji wynosi 12,000 EUR;
- dla przedsiębiorców tworzących trwale miejsca pracy dla mieszkańców obszarów wiejskich, górna wysokość dotacji wynosi 6,000 EUR na jedno nowoutworzone miejsce pracy. Maksymalna wysokość dotacji dla jednego przedsiębiorcy wynosi 36,000 EUR;
- dla organizacji pozarządowych, gmin, związków międzygminnych – 25,000 EUR na jeden projekt małej infrastruktury turystycznej na obszarach wiejskich.

Warunki wyboru projektów dla Schematu 4.1

Głównym warunkiem otrzymania wsparcia przez rolników i domowników jest wykazanie, że projekt przyniesie trwały dochód dodatkowy. Przedsiębiorcy muszą wykazać utworzenie nowych, trwałych miejsc pracy dla mieszkańców wsi (w tym samozatrudnienie). Organizacje pozarządowe, gminy i związki międzygminne, budujące małą infrastrukturę turystyczną powinny wykazać, że inwestycja zwiększy atrakcyjność rejonu i wpłynie na lepsze wykorzystanie istniejących i planowanych miejsc noclegowych.

Kryteria wyboru projektów dla Schematu 4.1

Proces wyboru wniosku będzie przebiegać w 3 stadiach: formalna ocena zgodności z Programem, po której następuje ocena ekonomiczna projektu, a następnie podjęcie decyzji o wyborze projektu, zgodnej ze strategią rozwoju danego obszaru. Do przeprowadzenia oceny ekonomicznej projektu niezbędne jest:

- złożenie planu przedsięwzięcia, w tym inwentaryzacji zasobów i prognozy finansowej opartej na planie marketingowym.

Ponadto na selekcję wniosku wpływać będzie zamieszczony przejrzysty Arkusz Oceny Projektu, zawierający w szczególności następujące kryteria:

- dodatkowość;
- leverage effects (efekty dźwigni - ile 1 zł publiczna przyciągnie zł prywatnych);
- efektywność inwestycji;
- wykorzystanie lokalnych zasobów;
- zgodność ze strategią rozwoju danego obszaru;
- lokalizacja przedsięwzięcia;
- preferowana orientacja na nowy rynek (wewnętrzny lub zagraniczny) oraz nowe produkty;
- wpływ na środowisko naturalne;
- możliwość przedstawienia dodatkowego kryterium przez Regionalny Komitet Sterujący.

Wskaźniki dla Schematu 4.1

docelowe

- 5.000 gospodarstw osiągających trwale dodatkowe źródło dochodu z działalności poza tradycyjnym rolnictwem;
- 10.000 projektów złożonych przez rolników;
- 5.500 przedsiębiorców na obszarach wiejskich korzystających z pomocy;
- 8.000 projektów przygotowanych i złożonych przez przedsiębiorców;
- 450 nowych inwestycji z zakresu małej infrastruktury turystycznej;
- 700 projektów złożonych z zakresu małej infrastruktury turystycznej;
- 22.000 nowych miejsc pracy dla mieszkańców obszarów wiejskich stworzonych przez przedsiębiorców.

fizyczne

- liczba złożonych wniosków;
- liczba zatwierdzonych wniosków;
- liczba budynków wybudowanych / zmodernizowanych;
- liczba zakupionego sprzętu;

- ilość nowej infrastruktury turystycznej;
- liczba zatwierdzonych wniosków w następujących kategoriach: usługi, przetwórstwo, produkcja;
- liczba złożonych wniosków w zakresie rozszerzenia istniejących przedsięwzięć;
- liczba złożonych wniosków w zakresie rozpoczynania nowych przedsięwzięć;
- liczba zatwierdzonych wniosków w zakresie rozpoczynania nowych przedsięwzięć;
- liczba zatwierdzonych wniosków w zakresie rozszerzenia istniejących przedsięwzięć;
- % beneficjentów poniżej 40 roku życia;
- % beneficjentów posiadających lub użytkujących gospodarstwa o powierzchni poniżej 8 ha;
- % beneficjentów korzystających równocześnie ze wsparcia w ramach *Inwestycje w gospodarstwach rolnych*.

Wskaźniki ekonomiczne dla Schematu 4.1

- wartość wniosków złożonych;
- wartość wniosków zatwierdzonych.

Wskaźniki rezultatów dla Schematu 4.1

- liczba stworzonych miejsc pracy;
- liczba utrzymanych miejsc pracy.

Wdrożenie Schematu 4.1

Niniejsze działanie będzie wdrażane przez ARiMR. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi określi zasady delegowania funkcji oceny ekonomicznej i technicznej projektów do specjalistycznych instytucji.

SCHEMAT 4.2. INFORMACJA, MARKETING I PROMOCJA

Cele szczegółowe dla Schematu 4.2

- gromadzenie i upowszechnianie informacji na temat możliwości różnicowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich poprzez organizacje zawodowe, stowarzyszenia, gminy, powiaty i województwa;
- rozwój inicjatyw zbiorowych na rzecz marketingu przedsięwzięć różnicowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich poprzez wsparcie dla badań marketingowych, promocji lokalnych produktów, udziału w targach oraz publikowania materiałów promocyjnych, i inne.

Zakres działań podejmowanych w ramach Schematu 4.2.:

- badania marketingowe;
- inwentaryzacja zasobów;
- działania promocyjne i informacyjne;
- wsparcie dla działań marketingowych;
- upowszechnienie “dobrych przykładów”;
- certyfikacja i marketing lokalnych produktów.

Beneficjenci Schematu 4.2

- organizacje i instytucje rozwoju lokalnego, organizacje branżowe, organizacje producentów, inne organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki samorządu gospodarczego, instytucje doradztwa rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, grupy małych i średnich przedsiębiorstw wiejskich, szkoły.

Warunki uzyskania pomocy w ramach Schematu 4.2

Każdy projekt powinien zawierać plan przedsięwzięcia, w tym mierzalne cele finansowe, marketingowe i wskaźniki wyników dla każdej inicjatywy.

Kryteria wyboru projektów dla Schematu 4.2

Działania w ramach Schematu 4.2. będą miały charakter zróżnicowany. Szczegółowe kryteria selekcji będą musiały być dostosowane do rodzaju projektów.

Poniżej podane są niektóre z możliwych kryteriów wyboru:

- podnoszenie świadomości i umiejętności marketingowych przedsiębiorców;

- ulepszenie przepływu informacji pomiędzy podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą na obszarach wiejskich;
- wspólne inicjatywy marketingowe i promocyjne, które są zbyt drogie dla pojedynczego przedsiębiorcy;
- spójność z kierunkami strategii rozwoju danego regionu;
- poparcie przedsiębiorców dla inicjatyw zbiorowych;
- jakość zarządzania i monitorowania projektu.

Wskaźniki monitorowania dla Schematu 4.2

fizyczne:

- liczba złożonych/zaaprobowanych projektów;
- liczba przedsiębiorców biorących udział w imprezach informacyjnych;
- liczba przeprowadzonych imprez informacyjnych;
- liczba wspieranych inicjatyw marketingowych;
- liczba opublikowanych materiałów promocyjnych;
- liczba organizacji biorących udział w targach;
- ilość zorganizowanych imprez targowych;
- liczba przeprowadzonych badań marketingowych.

docelowe:

- 1800 przygotowanych, rozdystrybuowanych materiałów informacyjnych;
- 700 udziałów w targach/zorganizowanych targów;
- 2500 przeprowadzonych imprez informacyjnych;
- 500 przeprowadzonych badań marketingowych/studiów możliwości;
- 250 przygotowanych baz danych/pakietów internetowych;
- 50 przeprowadzonych kampanii promujących rolne produkty regionalne;
- 700 zorganizowanych wymian doświadczeń z partnerami zagranicznymi.

Wdrażanie Schematu 4.2

Niniejsze działanie będzie wdrażane przez ARiMR, która może delegować część zadań organizacjom pozarządowym. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi określi zasady delegowania funkcji oceny ekonomicznej i technicznej projektów do specjalistycznych instytucji. Decyzje o wyborze projektów podejmowane będą przez Krajowy Komitet Sterujący.

6.3 Fundusze strukturalne UE

W Unii Europejskiej funkcjonują 4 zasadnicze fundusze strukturalne:

- EF Rozwoju regionalnego
- EF Socjalny
- EF Rolny
- Finansowy Instrument dotyczący Rybołówstwa

Dodatkowo, w krajach UE, w których PKB na mieszkańca wynosi poniżej 90% przeciętnej wartości notowanej w państwach UE, funkcjonuje Fundusz Kohezyjny (Spójności) – służący realizacji inwestycji w sferze infrastruktury technicznej oraz w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego.

Działalność funduszy opiera się na 4 podstawowych zasadach rozwoju regionalnego:

- koncentracji – zasada ta wyraża się priorytetem dla obszarów o niskim rozwoju społeczno-ekonomicznym
- programowania – finansowane są zasadniczo nie pojedyncze przedsięwzięcia, ale kompleksowe i zintegrowane programy rozwojowe o wieloletnim horyzoncie; zasada ta implikuje konieczność przygotowywania przez regiony odpowiednich dokumentów planistycznych, gwarantujących spełnienie pewnych standardowych wymagań określonych przez organizację.
- partnerstwa – zarówno między podmiotami publicznymi różnego szczebla, jak i pomiędzy władzami społecznymi, NGOs i podmiotami gospodarczymi

-dodatkowości – otóż finansowanie ze środków UE nie zastępuje środków danego kraju przeznaczonych na rozwój regionalny, ale zwiększa ogólny poziom nakładów. Państwa członkowskie są zobowiązane do niezmniejszania poziomu nakładów na rozwój regionalny w porównaniu z poprzednim okresem planistycznym.

6.4 Banki i inne fundusze oraz instytucje

Agenda ONZ – Komisja UNDP: United Nations Development Programme

Fundusz Małych Grantów Konwencji Ramsarskiej

EkoFundusz

EBOR – Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju

Bank Światowy

BOŚ – Bank Ochrony Środowiska